

•

NÎQAŞËN FELSEFEYË 13.

Abdusamet Yîgît

Weşanên

.
. .
. .
. .

*Niqaşên felsefeyê 13.
@Abdusamet yigit
Weşanên flesefeyê
2013-Almanya-Berlin*

.
ISBN 968-0-040996-35-0

Pêşgotin:

Mistisism wê di demên kevnera û pê de wê bi zêdeyî wê weke têtînek bi hişmendî wê derkeve li pêş. Nexwe wê dema ku mirov li dîroka wê binerê wê pîrr zêde wê li demên berî wê herê. Heta demêmn animismê û totemismê dikarê wê dîroka wê bide birin.

Mistisism wê di wê temenê de wê di zimanê me yê roja me de wê bi têtîn û wateyên weke 'ya nayê zanîn', 'ya ku ew newê ser ziman', 'ya vêşarî', 'ya sergirtî', 'ya sernûxûmandî' û hwd re wê weke wan wê bi gelek wateyan re wê were ser ziman.

Di awayekê de wê di nava kurdan de wê, dema ku wê bahsa wê were kirin wê bi du wateyên pêşî ên ku ew bi wan derdikeve li pêş wê bi wateya ya ku ew bi hebûnî heya lê mirov wê nikaribê bi aqilekê hesanî wê bigihijê derkkirin û fahmkirinê û ankû ya nayê zanîn re wê were ser ziman. Wekî din wê di nava çîrokên civakî de wê weke ku mirov ji nava çîrokên kurdan ên weke çîrokên keçelok û hwd wê, bi têtîn û gotinên weke 'ya ku mirov wê dizanê lê mirov nikarê wê werênê ser ziman.' Yan jî wê weke têtînek ku wê bi rengê weke ya ku wê, dema ku ew hat bi dengkirin wê bandûra wê xwe li jîyanê wê bide dîyarkiriin, ber vê yekê mirov wê newênê ser ziman re wê, di rengê de wê bi wê re wê were ser ziman.

Di wê temenê de wê di nava çand û kevneşopîya civakî de wê, di rengê de wê weke ku mirov wê dibînê wê li ser wê temenê wê bi têtînek ku wê wê dema ku wê bi gotinkirina wê têtînê wê weke bi afsûn bibê û yan jî wê, encamên wê bi başî û nebaşî wê bibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were ser ziman bê. Ev wê weke aliyê ku wê di nava çanda civakî de wê di rengê de wê were ser ziman bê. Lê ji aliyê hizrî û ankû felsefeyî ve wê, hinbi hin wê bi awayekê din ê hizrî re wê were ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de wê bi reng û awayekê wê, xwe bi têtîna ya nayê zanîn re wê, werênê ser ziman.

Felsefe wê hinekî jî wê, dema ku wê bahsa wê were kirin û wê bê hanîn li ser ziman wê bi gotin û têtîna weke ya ku ew nayê zanîn ku ew bi bigihijê li zanîna wê êdî wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê kombinasyona ku wê bi rengê aqilê felsefeyî û hwd re wê

were danîn wê di temenekê dîjbar û hwd de wê weke ku wê were dîtin wê, were hanîn li ser ziman. Ev wê, bandûra wê piştî jî wê xwe di rengê hizirkirinê û hwd de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê bahsa têtîna mistisismê wê bikê wê, di nava pêvajoyên hizirkirina mesopotamîyî û herêmên asyayî de wê, li şûna di temenê dîmenekê bi dîjbar ê bi weke bi aqilê felsefeyê û hwd re wê, di temenekê de wê, di temenekê bi hevdû re wê bi wan bi hizirkirinê û hwd re wê di rengê de wê, were lê hizirkirin. Di pêvajoyên hizirkirina bi mistisismê û rengê aqilê aqilmeşandinê ê weke yê felsefeyê û hwd weke ku mirov li kurdistanê û ankû mesopotamîya wê dinê wê weke zaroya wê rengê bi hevdû re bi aqilê felsefeyê û mistisismê bi hevdû re bi wan hizirkirinê wê têtîna gnostisismê û hwd wê xwe bi wê re wê di rengê û awayekê de wê bide dîyarkirin.

Aqil wê di wê temenê de wê, dîsa wê di xismeta ya ku ew nayê zanîn ku ew wê zanibê û wê derxê li holê wê, bi wê re wê were bi erkkiirn û fahmkirin. Lê di wê temenê de wê, di nava wê rewşa fahmkirinê de wê, di nava kombinyonek ku ew bi hevdû re bi wan dihê hizirkirin re wê were dîtin. Wê weke xosletê rengê hizirkirina herêmê a rojhilat û hwd jî wê li ser wê temenê re wê xwe di rengê de wê, werênê ser ziman. Bi têtînen weke mitraismê, zerdeştîyê, bûdismê, hinduismê, jainismê, taoismê û hwd re wê weke wan bi gelek têtînen din ên hizirî re wê heta têtînen weke yên bi manî û mezdek û hwd re wê pêşkevin re wê li ser wê temenê û kevneşopîyê wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê, derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, kombinyona ku wê di nava têtîna aqilî û mistisismê de wê were danîn wê li ser wê temenê wê bi wê lê hizirkirin. Di temenekê de wê weke ku mirov wê bi têtîna atman û brahman û hwd re wê bibînê wê, 'hebûnên mistikî' ku wê bahsa wan wê bê kirin wê li nava çerçoveyek gerdûnî a kosmikî wê were daxil kirin û wê were hanîn li ser ziman.

Li ser temenê ku wê weke ku em bi têtînek felsefeyî û ankû weke bi zerdeştî, maniyî û heta mezdekiyê û hwd re wê bi wê re wê bibînê wê, di dîmenekê din de wê, rengê wê yê fahmkirinê wê bi wê re wê were fahmkirin. Wê li şûna ku wê weke bi têtînek gîyanî û hwd re wê were lê hizirkirin wê di çerçoveyek têtînek kosmolojikî ku wê di wê rengê de wê bi wê were lê hizirkirin û wê, bi wê re wê li ser aqil re wê hewldana fahmkirinê wê weke bi azmûnkirinê û hwd re wê bi wê re wê, pêşkeve û wê derkeve li pêş.

Di nava têtîna mistisisma herêmê de wê gotina azmûnkirinê wê li ser wê temenê wê li nava wê daxil bibê û wê bi wê re wê weke ku mirov wê bi manitiyê û hwd re wê bibînê wê aqil wê weke rêgezê bingihînê a çerçoveya wê çerçoveya fahmkirina gebûna gerdûnê û pêdeçûyina wê were dîtin. Wê di wê temenê de wê di her kifşkirinên bi aqilê de wê, di wê de wê bi hewldana kifşkirina hikmetekê wê bi wê re wê êdî wê xwe di dewama wê de wê, bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê, çerçoveya têtîna mistisismê wê pirr zêde wê hem bi dîrokî û hem jî wê bi têtînê û hwd wê pirr zêde wê weke xwediyê berfirehiyê zêde mazin bê. Wê, di wê temenê de wê, dema ku mirov wê, bi têtîna mistisismê re gotina teolojiya mistisismê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê, di renekê de wê, derxê li pêş wê, di çerçoveya têtînê weke bi bawerî û ankû olî û hwd re wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku mirov wê kifşdikê wê derkeve li pêş.

Di serdema hemdem de wê şîrove û salixkirinên bi wê re ku wê bi zêdeyî wê derkevina li pêş wê li ser temenê felsefeyê, derûniyê û hwd re wê, bi têtîna xwe nasînê, fahmkirinê û derxistina li fahm û têtîhiştinê û hwd re wê, bi zêdeyî wê derkeve li pêş. Ji aliyê derûnî ve wê bi jîyan hêstî, aqil û hîskirinê û hwd re wê, bi azmûnkirinê re wê giringiyê li wê bide dayin.

Tabî di dewama wê de wê, têtîna azmûna gîyanî û keseyetî wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê ku wê mirov wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê bê. Di çerçoveyek têtînê a mistikî de wê, metafîzîk û empirîkî wê, di wê temenê de wê, di rengên şîroveyên wê li dora sedsale 20an de wê, serwer bê. Lê hin bi hin wê, di renekê de wê, ji wê çerçoveyê metafîzîkî dûrkin wê weke aliyekê wê yê ku wê di demên piştê û bi fêrbûnên ku wê bibin re wê hin bi hin wê were kirin û pêşxistin bê. Di wê çerçoveyê de têtînê weke menewîyetê, sîyanê û rewîst û hwd wê weke hinek mijarên ku wê di çerçoveya bi hizirkirina li wan azmûnên hundirîn û derveyî ên keseyetê ku wê bi wê re wê werina li wan hizirkirin bin.

Bêgûman wê di nava têtîna derûniya demên hemdem de wê, têtîna gîyanê û aqil wê di zikhev de wê, weke aliyekê zêde giring ku wê bi wan wê were lê hizirkirin bê. Li ser wê temenê di xwe de hizirkirin û wê weke ku wê were hanîn li ser ziman di xwe de derketina li rêwîtiyê û hwd wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê di aliyê wê yê şenber ê hizirkirinê de wê her kes wê bi serê xwe wê weke azmûnekê wê were lê hizirkirin û wê were ser ziman. Wê şibandin û ankû wekhev dîtin wê di wê de wê, zêde ne li pêş

bê, ku wê çendî wê ji heman têtînan wê car bi car wê sût ji wê di awayna de wê were girtin. Di wê çerçoveyên de dahûrkinên bi keseyetê û mijarên weke ajo û egoyê û hwd re wê bi wê re wê werina pêşxistin.

Di dewama wê de wê bi demê re wê weke ku wê û pêşkeve wê azmûn kesan û lêkolînkirina wan wê bi zêdeyî wê bi wê re wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Li ser wê temenê wê bi azmûn kirin û çawa azmûn kirin û hewldanên bi fahmkiirna sedemên wê û hwd re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê derkevê li pêş.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê felsefeyên demên kevnera ên mesopotamya û ankû kurdistanê û herêmên din ên asya lêbikolê wê bi wan re wê bi zêdeyî wê pîr zêde wê azmûnên bi keseyetê û hwd re wê derkevina li pêş. Di wê temenê de wê, têtînan weke meditasyonê, yoga û hwd wê, li ser wê temenê wê pêşkevin. Wê weki din wê mijarên weke ên ku wê gîyanê wê bi serê xwe wê, weke hebûnekê wê bi azmûnên wê re wê fahmbikin wê bi wê re wê derkeve li pêş. Felsefe wê li ser wê temenê wê temenekê terapîkirinê wê bo mirov û keseyetîya mirov wê, di wan deman de wê bi xwe û rengê pêşketina xwe ya demê re wê biafirênê. Felsefe û mistisism wê li ser wê temenê wê hev girtinek wan a zêde xort wê êdî wê pêşkeve. Ji wê nûqteyê êdî felsefe û mistisism wê an hev himbêz bikin û ankû dijberîya wan li hev wê pêşkeve. Di rastîya rojhilat de wê levkirinek esasî wê bi wê re wê bi hev re wê weke ku wê bijîn. Ya ku wê rengê xwe li rengê pêşveçûnên hizrî ên herêmê hemûyan jî wê di awayekê de wê bide wê weke ku wê ev bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 13.

Di serdema navîn de wê felsefe wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê dibînê ku wê li ser temenekê zêhnî û fenomenolojikî wê bi kûrbûna di wê de re wê, bibê wê were dîtîn. Felsefe wê, di wê çerçoveyê de wê piştî demên kevnera ku wê, erk û funksiyona dibistanên perwerdekirinê û hizirkirinê ên serdema kevnera wê bibînin wê çerçoveyên bawerî û olî wê pêşkevin. Mîtrayî, xiristiyani, maniyî, cihûtî, islam û êzdayî û hwd wê, di wê temenê de wê, weke têgîna baweriyê ên ku wê di wê demê de wê pêşkevin û wê xwe wê werênina ser ziman wê di reng û awayên xwe de wê serweriyên xwe wê di demê de wê pêşbixin bin.

Serdema navîn wê di wê temenê de wê weke serdemek ku wê weke serdema di wê de baweriyî pêşdikevin wê were dîtîn û wê ji wê were bahskirin. Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê, werênê ser ziman.

Rengê felsefeyên ku wê di demê de wê pêşkevin wê, di wê temenê de wê, li ser wan têgînan baweriyî ku me navê wan hanîn ser ziman re wê bibê. Wekî din wê, di wê çerçoveyê de wê li gorî wan hizirkirin wê hem bi felsefeyî û hem jî bi têgîna zanîna wan a baweriyê û hwd re wê bi wan wê were lê hizirkirin. Hizirkirinên demê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê pêşkevin.

Di serdema navîn de wê, çendî ku wê desthilatdarîyek rûhanî û ankû baweriyî wê pêşkeve û wê serwer bibê jî lê wê li rex wê di temenekê sazûmanî û hwd de wê, sazûmanake rêveberiyî wê li gorî wê, ku wê weke dînyawî wê were bi navkirin jî wê pêşkeve. Wê di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa dînyawîtîyê û ankû axiratê wê were kirin wê di wê temenê de wê ya ku wê li dînyayê wê were jînkirin û ya ku wê ne li ser temenê dînyayê ku wê were jînkirin bê. Di wê dûaliteyê de wê, rengê hizirkirinê ê têgînî ku wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, bi wê were lêhizirkirin wê hebê. Di aslê xwe de wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, têgîna wê dualiteyê de wê, ji aliyekê din

ve jî wê, çawa wê di nava dînya xwe û axirate xwe de wê ahengekê wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Filosofên demên destpêkên dema kevnera ên weke origenes û heta Augustinus wê li ser wê temenê wê bihizirin û wê hizrên xwe wê werênina ser ziman. Wê dema ku wê bahsa menewiyet û mediyetê bi temenekê jîyanî re wê were kirin wê di wê temenê de wê hinek têtîgînên bi kirdeyî ên ku em dikarin wê temenê de ji wan fahmbikin wê hebin. Di serî de wê, ji aliyekê ve wê, di temenê menewiyetê de wê, dema ku mirov wê werênê ser ziman wê li ser temenê fahmkirinê, hizirkirinê, bawerkirinê, yeqinkirinê, bizanebûnbûnê û hwd re wê, di rengekê de wê bi wê re wê were ser ziman. Di wê rengê de wê, di dewama wê de wê, têtîgînên weke bawerîyê, rewîstê û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyana ku wê li wan wê werina lê hizirkirin bin.

Di wê çerçoveyê de wê, têtîgîna menewiyetê wê weke têtîgînek ku wê bi wê re wê li ser wê temenê wê mirov wê li aliyê xwe yê keseyetî ê bi hizirî, têtîgînî, derûnî, gîyanî û hwd re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di aliyê menewî de wê, aliyê gîyanê wê weke hebûna wê ya ku mirov wê bi aqil û hwd re ku wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giirng wê, werênê ser ziman ku wê, mijare hizirkirinê wê xwe di wê rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê aliyê menewiyetê wê, keseyetîya wê ya ku wê rengê wê derkeve li pêş wê di wê çerçoveyê de wê bi wê û zanebûnê ku wê di wê de wê bi kûrbûnê re wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Serdema navîn wê hinekî jî wê li ser wê temenê wê weke demek ku wê pêşkeve bê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têtîgîna menewiyetê wê, di çerçoveya wê ya ku wê li ser temenê wê yê axiratî û dînyayî û hwd re ku wê li wê were lê hizirkirin wê bibê xwediyê çerçoveyek berfireh a bi aqilî û zanînî. Wê dikarê wê weke aliyê aqilî û zanînî jî wê di fahmkirina xwe de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê, dema ku mirov wê bahsa aliyê mediyatê wê bikê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyê bi hebûnî, fîzîkî, bûjenî û hwd re ku ew heya û ya ku ew mirov dikarê wê fahmbikê, derkbikê û wê têtîgîhê û hwd re wê, were dîtin û ser ziman. Wê di kombinyona têtîgîna madiyahê de wê, têtîgîna hebûnê wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, di rengekê de wê hebê. Di têtîgîna kombinyona fahmkirina menewiyetê de wê, hebûn wê weke hebûnek bi aqilî û razber wê, di wê temenê de wê

hebê. Li vir wê, li ser wê temenê wê êdî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê ew wê bi wê re wê were fahmkirin.

Di nava van herdû aliyên de wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna madiyahê wê, di wê temenê de wê, bi ya menewiyetê de wê li ser temenê rengê fahmkirinê û bi nerînek şubjeyî û hwd re wê fahmkirina wê re wê, bibê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê. Wê di wê temenê de wê, wê mijare hebûnê û ankû wêbi pirsên weke ku wê bîn pirsîn ên weke hebûn çiya û hwd re ku wê were ser ziman re wê, di wê temenê û çerçoveyê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, gihiştina wê, hebûnê ku wê bi ast û pîvan wê pêvajoyê bi pêvajoyê û ankû ast bi ast û hwd ku wê were ser ziman re wê, li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê minaq ku mirov li nava hizrên augustinus dinerê wê, di wê temenê de wê bi aqil mazinbûnê û gihiştina wê asta xwûdayî di fahmkirina xwe de wê bi hebûnê wê weke gihiştina li mertebeyekê wê di rengekê de wê were şîrovekirin û wê, di dewama wê de wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê mijare hebûnê wê, dema ku wê were salixkiriin wê ji gelek awayan ve wê were salixkirin. Hebûn wê weke têngînek çendî ku wê ji aliyê têngîna madiyahê ve wê bi rengekê hizirkirinê ê şenberî wê were dîtin û fahmkirin wê wilqasî jî ji aliyê menewiyetê û rengê aqilê razber ve wê, were dîtin. Wê dema ku wê bi aqilê razber wê were lê hizirkirin wê hebûnek ku ew heya lê ku ew ne hatiya salixkirin bê. Her hebûn ku ew hat nasîn û salixkirin wê weke ku wê were û şenberkirin. Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê êdî wê bi wê re wê, di dewama wê de wê, bi wê re wê êdî wê li wê were lê hizirkirin.

Ev wê, di wê temenê de wê mijare hebûnê wê, di rengekê de wê dema ku mirov wê bi aqilê razber li wê dihizirê wê, bi awayekê bêhasab û hijmar wê, rewşên wê yên salixkirinê wê çêkirina wan wê temenê wan wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, razber wê xosletekê wê yê din ê giring wê di wê nûqteyê xwe de wê xwe bide dîyarkirin bê ku wê çawa wê, di fahmkirina tiştê û ankû hebûnê de wê bi wê re wê karibê kûrbûn were çêkirin û wê bi awayên cûr bi cûr wê karibê wê salixbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê, hebûnek wê, dema ku wê were şenberkirin wê di awayekê de wê weke ku wê were gihiştin li wate û rengê fahmkirina wê ya bi awayî û heyînî. Wê dema ku mirov wê, hebûnekê razber bikê wê demê mirov wê, li ser tiştê ku mirov bihizirê wê minaq weke bi gotina

'tiştê' û hwd ku wê karibê wê her tiştê ku ew bi aqilî û ankû ne bi aqilî ku ew weke dihê hizirkirin û ku ew heya wê, hilde li nava xwe. Wê di wê temenê de wê weke gotinek sînorê wê di wê temenê de wê berfireh bibê wê bi wê re wê bibê.

Razberî wê di wê temenê de wê bi gotinên weke yên gîyanê, xwûdê û hwd re wê, di aslê xwe de wê, di serdema navîn de wê, sînorê wê derkeve li asta jorin. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, hemû tiştên ku ew di jîyanê de ew bi fîzîkî û ankû bûjenî bi hebûnî hena wê, di wê rengê û awayekê de wê, bi wê re wê, werina derkkirin weke îdeayna wê, di wê temenê de wê, di wê de wê were lê hizirkirin. Îdea wê, di wê temenê de wê du awayên wê yên hizirkirinê wê, bibin. Yek wê têngîna îdeayê a şenber ku wê weke bi rengê hizirkirinên weke bi biriqînên ji tişt û hebûnên ku ew hena ku wê bibê bê. Aliyê din ê îdeayî ku wê weke ji ya tiştên ku ew weke dihên hizirkirin û tefkirkirin ku ew hena lê di jîyanê de ew ne xwediyê hebûn û darêjkên xwe yên bi heyîni û hwd na û mirov nizanê ku ew hena û ankû nîn in a re wê were ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê ew wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin wê têngîna îdeayê wê weke têngînek ku ew di xwe de wê, hem şenberîyekê wê di rengekê xiyalî û hwd de wê bihawênê û hem jî wê di wê de wê, weke hebûnek giştî bê. Minaq gotina mirovatiyê wê weke gotinek hem razber û hem jî wê, şenber jî bê. Wê dema ku mirov ji ser mirovên ku wê hebûnê diafirênin wê, bi komî û hwd re wê, bihizirê wê ji aliyê şenberî ve wê li wê were lê hizirkirin. Lê weki din wê gotina mirovatiyê wê, di nava jîyanê de wê, weke têngînek ku wê rengekê wê yê darêjkî û hwd wê di aslê xwe de wê nebê.

Di nava pêvajoyên hizirkirinê de wê, têngîna aqil û fahmkirina bi aqil wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, bi aqilî wê fahmkirina bi aqil ku wê pêşkeve wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê dema ku em weke dema destpêka serdema navîn wê dibînin wê di wê de wê, hizirvanên nû wê li ser temenê lêgerîna di nava hizir û kûrbûna bi wê re de wê, bibin. Weke ku mirov wê bi hizirên platon û platonvanên nû û ankû clemens, origenes, Gregorios , augustinus û heta Dionsos ku ew xwe weke şopdarê aziz paul jî bi nav dikê wê derkevin. Minaq wê, di nava nivîsarên Dionsos de wê, têngînen weke The Divine Names [navên xwûdê], The Mystical

Theology [teolojiya mistikî], The Celestial Hierarchy [hiyararşîya azmanî] û hwd wê weke hinek nivîsarên wî yên ku ew wî dinivîsênê bin. Ji rengên têngîna nivîsandinê û her wusa navên nivîsandinan mirov fahmdikê ku wê awayekê epistemolojikî ê razber ê hizirkirinê ku wê pêşkeve wê bi wê re wê bibê.

Li ser wê temenê wê, têngîna teorikî a razber ku wê li wê were lê hizirkirin wê şenberkirina weke wê jîyankirin wê êdî wê weke aliyekê ji jor bi ber jêrin ve ku wê were lê hizirkirin û wê pêşkeve bê. Ev şewa wê bi xwe re wê, hinek aliyên ku mirov wên bi felsefeyî weke encamên wê yên bi wê re wê fahmbikê wê hebin.

Di mijare hizirkirina bi fenomenolojikî de wê, di awayekê de wê mirov dibînê ku wê, li ser têngiştin û ankû îdeaya têngiştî re wê, kûrbûn wê weke aliyekê wê yê ku wê mirov dikarê wê weke di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Minaq wê, di wê nûqteyê de wê giring bê ku mirov çend gotinan li ser hizrên Dionsos werênina ser ziman. Aliyekê hizirkirina wî ya ku mirov dikarê wê di wê temenê de wê li vir wê werênê ser ziman wê hebê. Di mijare kûrbûnê a morfolojîyî de wê li ser temenê wateyê wê bi kûrbûnê re wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê ku wê bi hizirkirina xwe wê bikê bê.

Minaq wê, dema ku wê li ser navên xwûdê wê bihizirê wê ji wan wê têngihên weke yên bi hebûnê, zanînê, başîyê û nebaşîyê û hwd re wê di wê temenê de wê li ser wan kûrbûnên bi navî re wê bixwezê ku ew bigihijê wan û di wê çerçoveyê de têngiştinekê ew biafirênê. Li gorî wî di cewherê de wê zêde gûharîn wê nebê. Lê wê dema ku wê minaq wê weke bav, law û gîyane pîroz wê were salixkirin wê weke wasifiyek cewherî ku wê bi wê re wê hebê wê li ser wê re wê bi wê bihizirê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têngiştinê wê, di wê temenê de wê weke ku em dibînin wê, di wê temenê de wê, li ser nav û ankû navlêkirinên minaq weke yên xwûdê û hwd re ku wê dikê re wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew bigihijê wê fahmkirinê. Di awayekê de wê, weke ku mirov wê, di nava manîyan de wê bi dûalîteya başî û nebaşîyê re wê dibînê wê di nava hizrên dionsos de jî ku wê bi têngîna 'teolojiya nagativ' re wê were hanîn li ser ziman wê, weke bi gotinên weke 'ew nebûya bê', 'nebaş bê', 'ku ew neyê hêsker bê', û hwd re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di niivîsare xwe ya bi navê 'teolojiya mistikî' de wê, şîroveyên ku ew di wê de wê, dikê wê li ser wan gotinan re ku wê weke pêvajoyek duyem wê weke herê hevgirekê (sentezekê)

di fahmkirina wê de û wê, bi têtîna xwûdê re wê weke 'ser hebûnê re' 'ser başîyê re', 'ser hêskirinê re' û hwd re bê wê, di rengekê de wê, bixwezê ku ew di rengekê de ew wê salixbikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wê têtîna dionsos ku ew dihênê ser ziman wê dema ku em dibêjin xwûdê nîn a, di aqil de ya ku em bahsê dikin ku ew ji wê derbas dibê, û ku ew bi wê re û ser wê re xwediyê hebûnekê bê re wê, bixwezê ku ew di rengekê gotinî de wê salixbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, di nava têtîna xwe de wê, dema ku ew salixkirinê wê, bi aqil re wê, dikê. Wê bi gotinên weke 'dema ku xwûdê dûnyayê afirênê wê bi tememî wê bi wîna xwe ya azad wê biafirênê' re wê werênê ser ziman. Di nava teoriya xwe ya di temenê 'têkiliya bi xwûdê re' de wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew wê, li ser têtîna gerdûnê re wê bi gotinkirinê wê werênê ser ziman û wê bêjê ku wê, 'gerdûn weke li gorî cewherê xwûdê wê bi sermedî û di nava pêvajoyek xwezayî de ew hebûya' re wê werênê ser ziman. Li vir wê, di wê temenê de wê, di şewayekê de wê, bixwezê ku ew li ser wê temenê çerçoveyek hizirkirinê li ser wê cewherê û wê têkiliya wê ya bi aqil re wê, di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê di dewama wê de wê, dionsos wê hizrên xwe wê werênê ser ziman wê tiştên ku ew hena wê weke ku ew ji xwûdê derketina û bûna wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê dema ku wê, ew yên jêbûna ku ew ji wê pay bigirin û bi wê re wê, mazin bibin wê weke aliyekê xwezayî wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Bi gotina 'tiştên ji xwûdê afirîna' wê, di wê temenê de wê, bi ber têtînek xwezayî ve jî wê di fahmkirinê de wê karibê bi hizirkirinên mirov re mirov bi xwe re bide birin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê û ankû ya ku ew heya û di wê temenê de ew çawa bûya û heya wê, di wê rengê de wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew di rengekê de li wê bihizirê. Di nava têtînek xwezayî de wê, bixwezê ku ew li ser rasyonalitya hebûnê re wê, bixwezê ku wê di rewşa wê ya heyî de wê, bi girêdanek ontolojîkî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê weke ku mirov wê bi augustinus re wê bibînê wê, bi gotina ji hêskirina xwûdê afirîna bûyinê wê, di wê temenê de wê, di nava hizrên dionsos de jî wê bi heman rengê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê, li ser têtîna gerdûnê re wê, bi afirîna wê ya sermedî re wê

biqasî wê hêskirinê mazinbûn û hebûna wê di rengekê de wê bixwezê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li nava hizrên dionsos binerê wê bandûra têtîna teoriya maniyî a rohnîyê wê, di awayekê de wê, ji wê were fahmkirin. Ew hebûna gerdûnê û pêşveçûna wê, bi têtîna weke ji rojê derbûna tîrêjên rohnîyê û ankû qatkên rohnîyê û belavbûna wan re wê şibandinekê wê bikê. Di nava têtîna xwûdê de wê, hin bi hin wê teoriya platonvanên nû ku wê li ser temenê 'yekê', 'aqil' û 'gîyanê' re ku wê şîroveyên xwe wê bikin wê, ew bi wê temenê wê, hebûna di xwe de heyî, hebûna ji xwe difûrê/zêdedibê, û li wê (xwûdê) wergerinê û hwd re wê, di temenekê de wê weke ku wê sêkika platonvanên nû a di wê rengê de ku ew dihênina ser ziman wê ji aliyê xwe ve di nava hizrên xwe de wê, bi şîrove bikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê de wê dema ku ew bahsa 'dixwe de hebûnê' bikê de wê, weke çavkaniya hemû tiştê dibê ku ew, çavkaniya hemû tiştê wê werênê ser ziman jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê weke ji hemû tiştê derbasbûyî û serhemû tiştê re ku ew heya re wê, di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ew pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, bixwezê ku ew bigihijê pêjnek xwûdayî a ser aqil û hemû tiştê ku ew heya re wê, di wê temenê de ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, têtîna 'xwûdayê ser hemû tiştî re' wê, di nava mitrayîyan de wê, weke pêjnek pirr zêde kûr û bi teori û felsefeyî ku ew hatî pêşxistin jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, dikarê di dewama wê de wê bi wî re wê werênê ser ziman ku mitrayîyan wê, di wê temenê de wê, rengekê wan ê weke ku ew bi hewldanên hebûna xwûdê dervî aqil û ankû ser aqil re ku ew şîrovebikin û wê werênina ser ziman wê, di wê temenê de wê li ser temenekê bi aqilê xwe yê felsefeyî re wê dionsos wê bixwezê ku ew dîmenek biafirênê di wê rengê de ew biafirênê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê têtîna dionsos a gerdûnî ku ew weke bi têtîna ji xwûdê afirîya ku ew wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê, weke ku ew li gorî wî di nava pêvajoyek bûyinê de ku ew bi merhela bi merhela dibê wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di çerçoveya gotina 'hîyararşîya gerdûnê' de ku wê, rengê têtîna bûyina gerdûnê ji xwûdê ku wê werênê ser ziman wê fahmbikê wê rast bê. Ku em li ser wê têtîna afirandina gerdûnê re wê, di dewama wê de wê fahmbikin wê weke ku wê dionsos wê werênê ser ziman wê, li ser esasê ku wê hemû tişt ji aliyê xwûdê ve ew hatiya afirandin wê werênê ser ziman. Di nava

têgîna platonvanên nû de wê dema ku wê bahsa pêvajoya bûyinê wê bikin wê bi gotina ji 'yekê' aqil û ji aqil jî gîyan ku ew çawa bûna û wê piştî re wê di dewama wê de wê rêgezên wan wê bibin û wê, xwe bi zelalkirinê re wê li rastîya xwe wê bi fahmkirina xw re wê wergerihin ku wê werênê ser ziman wê (dionsos) bixwezê ku ew di rengê de bi hevdu re werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê ya ku wê, weke platonvanên nû wê, di gerdûnê de wê weke di afirîna hebûnê de wê weke aktiv û hêzên sedemî ku wê weke çavkaniya bûyinê wê werênina ser ziman wê di temenekê aqilî de wê, çendî ku wê şibandinea wê, bi têtîna xwûdayî, wîna xwûdê û kifşkirinên wî yên pêşî û hwd re wê werênina ser ziman mirov nikarê bi tememî di hemyekiyekê de fahmbikê. Yek wê li ser temenekê pêwîstîni wê dîmenekê fahmkirinê wê bide û ya din jî wê li ser dîmenê ji xwe re bûyinê re wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku wê karibê ji xwe bide me. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê, platonvanên nû wê di destpêkê de wê gotinên 'yekê' û hwd wê li şûna ya weke ya xwûdê wê bikarbênin wê di wê temenê de wê li ser wê temenê xwezayî wê weke ku wê bixwezî bi temen û têtîhek rêgezî ku ew di wê xwezayîya wê de bi wê bihizirin bê. Ya ku wê di nava têtîna platonvanên nû de wê weke îdeayekê û ankû hizrekê wê bibê wê, di nava têtîna bawerîyê de wê weke 'wînê' û hwd re wê di rengê de wê were salixkirin. Wê di wê temenê û çerçoveyê de wê ew cihêbûn wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê pêşî wê fahmbikê û wê bikirpênê bê.

Di nava manîyan de wê, dibîne ku ew di wê têtîna îdeayî û wînî de wê, çawa wê ahengekê de wê çêbikin wê weke ku wê hinekî wê li wê bihizirin. Wê di rewşê de wê, derxistina li pêş a têtînek ku wê bi gotina wînê re wê zêde kirpendî bê wê newê dîtin. Lê wê di rengê weke ku mirov wê dikarê wê li ser temenekê wê bi wê rengê wê fahmbikê jî wê bi hizirkirinên xwe re wê têtîna îdeayî ên ku mirov dikarê li ser temenê îdeayê avêsta û hwd re fahmbikê wê dibîne ku ew dihênina ser ziman. Li vir wê ber vê yekê wê, di nava hizrên manîyan de wê li ser wê temenê û nûqtayê wê weke ku em berî wî bi mitrayîyan û zerdeştîyan re jî dibînin wê têtîna 'ahengê' û ankû ya 'balansê' wê di rengê de wê, weke têtînek giring wê di wê nûqtayê xwe de wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, piştî ku wê xiristiyani wê derkeve li pêş wê bi bandûra têtînen cihûtîyê û hwd re jî wê têtînen weke wîna xwûdê û hwd re wê, di rengê de wê bi gotinên ku wê bèn kirin wê li ser wan têtînen

bi wê rengê re wê rengên hizirkirinên bi wînî wê bèn afirandin û hanîn li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, ev wê weke aliyekê ku wê mijare aqil û rengên wê yên fahmkirinê jî wê di hinek awayna de wê, di xwe de wê bi zêdeyî wê weke ku wê bandûrê wê li wê bikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têngîna xwûdayî wê, di wê çerçoveyê de wê, derketina li pêş û weke ku em bi têngînek mistikî di nava hizrên dionsos de dibînin ku ew li ser navên xwûdê bi awayekê morfolojiyî li ser wateyê û hwd re wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê bixwezê çerçoveyekê hizirkirinê ku ew bi wê re biafirênê wê were dîtin.

Di nava têngîna dionsos de wê bi zêlalî wê were dîtin ku wê mistisisma maniyan û ankû ya mitrayiyan wê bandûra wê ji temen ve wê li wê hebê. **Mistisisma maniyan** wê, di temenekê gnostikî de wê, xwediyê temenekê fahmkirinê a li ser hebûnê re bê. Hinekî jî wê dema ku mirov xabatên clemens dixwênê wê rastî wê dihê ku ew gotina mistikê û çerçoveya wê di rengekê de bikardihênê û dihênê ser **ziman**. Wê di wê temenê de wê, ti carî wê fahmkirina ji hebûnê û ankû girtinên ji wê weke hemû yên wê ku ew weke ji wê werina girtin wê newina dîtin. Wê di wê temenê de wê hertimî wê bi şibandinên weke ku mirov wê aliyekê wê yê dibîne wê aliyê wê yê din nayê ditin jî ku wê hebê wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê temenê wê bi wê re wê biafirênê û wê werênê ser ziman. Ev wê, di nava hizrên mezdek de wê bi têngîna nepenî û ankû *mistisisma tîpan* û hwd re wê, di rengekê de wê xwe bide nîşandin. Di wê temenê de wê, di rewşa fahmkirina ji hebûnê ku ew heya ku mirov di wê de wê kûrbibê wê çawa wê hemû tiştê ku ew bi fîzîkî û ne fîzîkî wê hebê wê di temen û dîmenekê dîtbar ê ontolojikî de wê were fahmkirin wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê warê de wê mistisism wê di awayekê de wê weke ku mirov wê dibîne wê, di wê de wê, aliyekê wê yê din wê hebê ku mirov wê kifşbikê. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê, aliyê wê yê bi pêşketina aqilê mirov re ku mirov wê ya ku mirov wê dibîne û ku ew wê bi aqilê xwe wê bibê xwediyê rewşek hizirkirinê a ser wê re û ji aliyê din ve jî ku wê bigihijê sîyane wê hizirkirinê ku ew ji ya ku ew dibîne û ew heya bi fîzîkî, bûjenî û hebûnî ku ew derkeve ser wê re di hizirkirin û fahmkirina xwe de. Lê ew ya ku ew hîsdikê derdikeve ser wê re û ew bi wê re weke ku ew heya û ew

tefikir dikê û nîkarê wê pêname û salixbikê jî wê weke alî û temenê wê têngîn û çerçoveya mistisîsma wê biafirênê bê.

Têgîna mistisîsma wê di wê demê de wê bi zêdeyî wê hin bi hin wê derkeve li pêş û wê weke têngînek hizrî, felsefeyî û heta ku wê bi teorîkî wê li wê were lê hizirkirin û fahmkirin. Di mijare têngîna mistisîsma de wê, dikarê di dewama wê de wê bi wê werênê ser zîman ku wê, çendî ku wê weke têngînek ku wê bi mantiq û têngînaş 'ya nayê zanîn' re wê were salixkirin jî lê wê dema ku mirov wê hinekî li ser şewayê wateyê û morfolojîya wê ya gotinî û wateyî û hwd re wê li wê dihizirê wê mirov wê hinek aliyên bi têngîna zanîna û çerçoveya têngîna fahmkirinê a bi rengê aqilê kûrbûnê û hwd re wê, di wê de wê, bi wê re wê were ser zîman wê hebê.

Di awayekê de wê, mistisîsma ku mirov wê ji kîjan aliyê ve wê li wê binerê wê, di renekê de wê, li ser temenekê aqilî û çerçoveya wê aqilîya wê re wê bi awayekê de wê, weke aliyekê ku wê di wê de wê çawa wê kifşkirinê û derxistina li holê wê bikê wê bi wê re wê weke têngîneka ku mirov wê fahmbikê bê.

Di mijare têngîna mistisîsma de wê, di serî de wê, dema ku em di çerçoveya têngînen ya demên kevnera ên mesopotamîkî de wê li wê dihizirê wê weke têngînek ku wê, li ser temenekê hizirkirinê û bi hizirkirinê wê, bi wê re wê, bi gihiştina fahmkirinê û hwd re wê, weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirinê bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser zîman ku wê, di demên kevnera de wê, di nava felsefeyê de wê beremberê gotina ya dihê dîtin, zanîn, fahmkirin û hwd re wê, derkeve li pêş. Di hinek têngînen felsefeyî ên weke di nava filosofên demên kevnera de ku mirov li wê dihizirê wê bi wê re wê li ser wê temenê wê di reng û awayekê de wê weke ku mirov wê dibênê wê bi wê re wê derkeve li pêş.

Têgîna mistisîsma wê di demên kevnera de wê, di wê rengê de wê, weke têngînekê wê xwe di awayekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê bide dîyarkirin. Wê weke ya ku mirov wê dizanê wê beremberê wê weke ya aliyê ku ew nayê zanîn û hwd re wê, were fahmkirin. Di wê têngîna ya nayê zanîn de wê gelek aliyên têngînî ku mirov dikarê xwe bigihênê li wan û wan fahmbikê wê hebin. Di serî de wê, weke aliyê ya zanîna a nayê zanîn ku mirov wê fahmbikê wê beremberê wê, weke ya dikarê were fahmkirin û ya nîkarê were fahmkirin jî wê di wê temenê de wê, were lê hizirkirin.

Di nava felsefeyê mēsepotamikî de wê, weke tēgînek ku wê di çerçoveya tēgînên felsefeyî ên weke gnostikî de ku wê were fahmkirin û wê di wê temenê de wê, aliyê ya hatî zanîn ku wê di wê de û beremberê wê aliyên ne hatina zanîn wê hebin wê bi wê re jî wê were fahmkirin. Mistisism wê bi mirov wê bide hizirkirin ku wê hertimî wê tiştê ku ew were fahmkirin û ew ne hatiya fahmkirin ku ew heya wê bibê. Di wê temenê û çerçoveyê de wê weke tēgînek hizrî a ku mirov wê, di serî de wê, di çerçoveya hizirkirinê û azwerîya hizirkirinê û kifşkirina hizirkirina mirov de wê, temenê wê biafirênê, Mereqa nirov a bi armanca gihiştina li zanîn, fahmkirin û zanîna di derbarê hebûnê û hwd de wê bi wê re wê, di awa û awayekê de wê bi wê re wê karibê bi wê were were lê hizirkirin.

Di her demê de wê li ser tēgîna mistisismê wê tēgînên cûr bi cûr ên bi wê hizirkirinê û hewldana fahmkirina wê re wê werina ser ziman. Piştî zanîn digihê tēriyekê di xwe de bi pêşveçûnên weke bi felsefeyê û hwd re wê bi wê re wê, di renekê de wê zêdetirî wê li ser temenekê zanînê wê bibê. Lê di wê temenê de wê, di zanînê jîyanê de û ankû di jîyanê de wê, pêvajoyên wê yê pêşdikevin ew çawa dibin, çawa jîyan heya û afirîya, piştî jîyanê wê çî hebê û ankû wê çî li bendî mirov bê, mirov divê ku ew li li bendî jîyankirinek bi jîyanî a piştî mirinê bê û hwd wê weke wan wê gelek pirsên ku wê bibin wê, bi awayekê morfolojikî wê mejiyê mirov wê li ser wan wê bihizirê ji nava jîyanê û wê bi wê re wê, di renekê de wê, temenê wê yê hizirkirinê wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Di nava wê hizirkirina bi meji û aqil re wê sînorê hizirkirinê wê nebê. Lê sînorê fahmkirinê wê hebê. Li ser wê temenê re wê, di renekê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mejiyê mirov wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew hertimî bi aqil wê bibînê û wê fahmbikê. Gelek tiştên ku mirov wê, bi aqilê xwe wê bibînê wê hêst, hîs, hiş û zanîna me ya di derbarê tiştê de ku ew wê, weke ku ew di çerçoveyek hebûnê a hevgiretî de wê bibê wê di wê de wê, hertimî wê, weke gelek aliyên ku ew ne hatina fahmkirin wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Piştî demên kevnera wê, were dîtin ku wê mistisism wê di renekê de wê, bi zêdeyî wê, di nava jîyanê û aqil de wê, weke rewşeka ku wê di sînorê nava aliyê ku ew dihe fahmkirin û ya ku ew ne hatiya fahmkirin de wê bibê nê. Wê her ku mirov wê gavekê bi ber aliyê din ê nayê zanin ve

wê tiştêkê din wê bo mirov wê ji nepeniyê wê derkeve û wê mirov wê li mistisisme wê waqîf bibê.

Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê, di rengekê de wê, dema ku wê aqil wê pêşkeve wê di wan deman de wê aqil wê bi azwerîya xwe wê hertimî wê bixwezê û wê di wê xwestekê de bê ku wê xwe bigihênê hertimî ya nayê zanîn. Yan jî wê, ya nayê zanîn wê çawa wê karibê were zanîn û wê, rê û şêwayên wê hertimî wê aqil wê li wê bihizirê. Aqil wê di wê temenê de wê di dema hizirkirinê û ya nayê zanîn de ku wê bihizirê wê sê hêstan wê bi serekayî wê bi wê re wê çê bibin. Yek wê, bi hêsta tiştin hena ku mirov wê ti carî nizanibê bê. Ya din a duyem wê tiştin hena ku wê mirov wê çendî ku wê dem pêde herê û wê bi wê re zanîna mirov wê mazin bibê re wê mirov wê bigihijê zanîna wan û wê di wê de wê bi serkeve bibê re wê were ser ziman bê. Ya sêyem jî wê, di rewşa ya weke bi pêşketina mirov ve girêdayî ku wê were fahmkirin bê. Di wê temenê de wê çavkaniya wê jî wê ew bê ku mirov çendî ku bi zane dibê wê tiştan wê zêdetirî wê weke ku wê fahmbikê û wê li wan wê waqîf bibê. Di wê temenê de wê pêjna hizirkirinê a weke di nava civakê de ku wê, weke bi şêwîrîna bi kesên bi zane û hwd re wê, di wê temen de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê di wê rengê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkiriin. Li vir wê hizirkirin û asta hebûna zanînê ku wê di rengekê de wê, di wê de wê, weke weyneke bi fahmkirina mirov re wê bileyizê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Ya ku wê ev ji me re wê bibêjê wê ji aliyekê din ve jî wê, di rengekê de wê, sînôrê bi ne zanînê û yê bi fahmkirina mirov re ku wê di rengekê de wê, mirov di nava wan de wê bijî bê.

Di wê temenê de wê, di serdemên navîn de wê, di destpêkê de wê weke ku em bi filosofên weke suhrewerdî û têngîna wan re dibînin ew di wê warê de wê rengekê wan ê hizirkirinê ku mirov bibîr bikê wê hebê. Mînaq wê li ser zanînê re wê dema ku wê bi qatagorizekirina bi zanîna astbilind û hwd re wê bikê wê di wê temenê de wê, têkiliya zanînê bi gihiştina wê zanîna wê re wê, çawa wê hebê wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê bihizirê bê. Her têngînên me yên ku em fahmdikin em bi awayekê û awayekê hoyandî ê salixkiri re wê fahmdikin. Lê wê dema ku mirov wê ew awayê bi watelêkirî û weke

‘fahmkirî’ ku mirov derkeve dervî wê bi wê re wê, di heman têngînê, gotinê, wateyê û hwd de wê bigihijê fahmkirin û meneyên cihê ku ew bi wan re fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Aliyekê ku wê di wê warê de wê gnostisism wê ji me re wê bibêjê û wê, pêşniyarîya bi fahmkirinê wê bi wê re wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê bikê jî wê di wê temenê de wê ev alî û rengê wê yê ku mirov wê fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku ev alî wê, ji aliyekê ve wê çendî ku wê weke mijarên olî û baweriyên wê werina dîtin jî lê wê di aslê xwe de wê weke mijarna felsefeyê ên ku mirov wê di wê temenê de wê çawa wê, bi wê bigihijê zanîna di derbarê ya nayê zanîn û wê zanibê û hwd de wê bi wê re wê karibê bi wê re li wê bihizirê bê.

Mijare mistisismê wê piştî serdema navîn û pê de wê bi zêdeyî wê tevli têngîna olî û baweriyî wê were kirin û wê bi wê re wê, di awayekê de wê, li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê bi morfolojikî wê, dema ku wê li têngîna mistisismê wê were lê hizirkirin wê, ne weke ‘ne tiştêkê’ lê wê weke tiştêkê ku ew heyî lê ku ew nayê zanîn û ankû ew aqilê mirov lê têngihê ku ew wê fahmbikê û hwd re wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Mistisism wê dema ku wê di nava baweriyê de wê tovê wê were çandin û wê were pêşxistin êdî wê encamên wê yên ku ew dibin wê piştê wê li ser wan re wê, hizirkirin wê werina kirin. Lê mistisism wê di aslê xwe de wê weke aliyekê ku wê hê jî ku ew pêwîstîya wê ya bi fahmkirinê heya wê, weke tênginekê wê bimênê bê.

Di nava felsefeyên kevnera ên mesopotamîkî ên weke zerdeştîyê û berî wê mitrayîyê de wê, li ser dû temenan wê dikarê wê fahmbikê. Di serî de wê ji aliyê pêşî ve wê bi tênginek gnostikî ku wê tiştê ku mirov wê fahmdikê ku wê li ser rengekê formel ê fahmkirinê re wê, ya ku mirov wê dîbinê bi çav û mejî wê fahmdikê û ku wê dervî wê aliyên ku me fahmnekirina ku wê hebin wê li wê bihizirê re wê were ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê aliyê pêşî de wê, ya ku ew ne hatî têngihîştin wê ne bi tênginek teqez ku ew nayê fahmkirin û ankû nikaribê wê were fahmkirin re wê li wê were fahmkirin re wê li wê were lê hizirkirin. Ew wê weke aliyekê ku wê, li ser pîvana aqil û zanînê û hwd re wê, xwediyê temenekê fahmkirinê wê were bi temenkirin û fahmkirin bê.

Aliyê din jî wê weke aliyekê têngînî ê metafîzîkî û bi tênginek sermedî wê, di wê temenê de wê, li têngîna berî ya ya ku ew b ifîzîkî û hwd heya wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, minaq hebûna xwûdê wê li wê

bihizirê ku wê weke çavkaniya hemû tiştî ya û wê dema ku mirov nikaribê xwe bigihênê zanîna xwûdê û ankû xwûdê bixwê wê, di wê temenê de wê ew jî wê li gorî wê newê zanîn. Minaq wê, pirsek mistisismê a bi rengê 'xwûdê di çi rengê de ya' wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina hebûna xwûdê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ya ku ew nayê zanîn wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê ku wê mejiyê mirov wê bi xwerhênê ku ka ew çi bê. Li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di demên kevnera û berî wê û heta ku wê piştî wan herdû deman jî wê ew têngîna wê, di mejiyê mirov wê bibê ku mirov wê nikaribê wê hemû tiştê wê têbigihê bê. Yan jî wê rêgez û şertûmercên têngihîştinê, fahmkirinê û gihiştina li zanînê wê çi bin wê, hertimî wê weke aliyna ku wê li wê were lê hizirkirin bê. Di nava têngînên demên berî şariştaniyê de wê, têngînên weke yên şamanismê û totemismê û hwd wê bibin. Wê li gorî wan wê têngîna gîyanê wê, di awayekê de wê dervî laş wê bijî wê, ji laş derkeve û wê karibê bikeve tişteke din ku ew zindî bê û ew zindiyekê weke wê mirov û ankû heywanek bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê li temenên din bi cihbûna gîyanê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bide dîyarkirin. Di mijare felsefeyê de wê, dema ku wê bahsa wê were kirin wê weke gihiştina zanînê di derbarê ya nayê zanîn de. Ankû ya ku ew nayê zanînê wê zanibê. Yan jî bigihijê li zanînê wê û hwd bê. Wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê wê giring wê mirov karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Felsefe wê, dema ku wê, bi têngînên weke mantiqê, matematikê, derpêş û hwd wê bihizirê wê di wê temenê de wê, bixwezê ku ew bigihijê li renekê jîyanê ku ew di wê temenê de ew heya bê. Li gorî felsefeyê û mantiqê yê fahmkirinê wê hertimî wê bi derfet bê ku mirov karibê xwe bigihijê zanînê di derbarê ya nayê zanîn de. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman bê. Minaq wê, di nava aqilê mirov de wê, dema ku wê tişteke wê ji me re weke bi nepenî wê were wê, di wê temenê de wê, ew nepenîbûn wê, di renekê de wê, di intibaya wê ya pêşî de wê ew wê têngîna wê bi xwe re wê ne hawênê ku

mirov wê nikaribê bigihijê wê zanîna wê heyîn û ankû hebûna ku ew nayê zanîn. Di xwezaya wê fahmkirinê û rêgeza wê ya ku ew bi wê were fahmkirinê de wê ew wê hebê ku mirov wê, hertimî wê tiştek ku ew hebê û afirî bê wê mirov wê, hertimî wê karibê wê xwe bigihênê wê zanîna wê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê ya ku ew nîn a û ankû ne afirîya wê mirov wê çawa wê karibê xwe bigihênê li zanîna wê ew wê weke aliyekê ku wê bi pirsên metafizîkî û hwd re wê mirov wê bixwezê ku ew xwe bigihênê li zanîna wan. Wê weke ku wê ku wê tiştek û ankû afsûnek wê hebê ku wê mirov xwe gihand li wê mirov wê bigihijê hemû zanîna hemû dem û dewranan û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê întûbayê wê di regekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê ev wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna mistisismê wê aliyekê wê yê bi xwe re dana hizirkirinê wê hebê. Di xwe re birina mirov û mejiyê mirov di awayekê li xwe hoyandinê û hwd de wê bibê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di regekê d ewê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di nava aqil de wê hertimî wê lêgerîna li zanîna wê bibê. Di gotina 'zanîna' bi xwe de jî wê weke ku em di kurdî de wê ji wê fahmdikin wê wateyek morfolojikî a di rengê weke ku mirov wê, bizanibê û ankû beremberê wê weke têgînekê ya ku ew nayê zanîn wê zanibê û hwd re wê, di wê temenê de wê karibê hinek wateyên din jî di mejiyê mirov de biafirênê.

Di wê temenê de wê, di serdema navîn de wê weke ku em di nava manivanan û mezdekiyan de wê dibînin ku wê li ser wê temenê de wê bi têgînek gnostikî wê aliyên nepenî û derxistina wan a li holê ku wê bi wê rengê wê ji xwe re wê bîaqiliya xwe re wê ji xwe re wê bikina armanc wê bi wê re wê derkevina li pêş. Lê pirsîna bîaqilî wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirin û wê bixweziin ku wê fahmbikin. Manî di wê temenê de wê, têgîna nepeniyê wê di temenekê de wê bikê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê, bi aqilê demê ê felsefeyî û hwd re wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Weke 'hikmetê' dîtîna zanîna bixwe jî wê di morfolojiya wê gotinê a hizirkirinê bi wateyên ku mirov li ser wê temenê dikarê xwe bigihênê wan wê weke aliyê giring ên ku mirov dikarê wê di wê rengê de wê, bi wê têgîna gihiştina zanîna ya

nepenî û wê derxistina li holê û hwd re wê, rengê fahmkirinê jî wê bi xwe re wê bide mirov.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê rengê de wê salixkirina gotina nepeniyê wê di wê temenê de wê were dîtî ku wê serdema navîn de wê bi temenekê zanînî û felsefeyî wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê hizirkirinên li sînor me yên fahmkirinê û hwd wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkiirn.

Hizirkirinên bi têngîna nepeniyê re wê, di wê temenê de wê, di awayekê din de jî wê li ser têngînên weke yên menewiyê û hwd re wê temenekê hizirkirinê ê weke bi felsefeyî û awayekê lêpîrsînê ê weke bi têngîhên gnostikî û hwd jî wê bi xwe re wê biafirênê. Li ser wê temenê wê, bi wê aqilê wê dema ku wê were lê hizirkirin ku wê, ya ku em li wê dihizirin û wê dizanin û em digihijina li zanîna wê ew wê, tenê û tenê wê weke aliyekê wê zanînê bê. Wê ne zanîna wê hebûnê hemû bê. Bi mantiqê ku wê zerdeştî wê li wê bihizirê ku wê aliyê bi hişbûyî û gihiştî li zanînekê ku wê bi şibihênina li hêtekê û wê ew aliyê li pêşî û ber wan ê dihê dîtî ku weke aliyê bi hişbûyî ê bi zanînî were dîtî jî wê aliyê wê yê din jî ê hêt wê hebê û ew wê çî û çawa wê xwediyê rengê zanînê bê wê bi wê re wê, di rengê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, mijare dualiteya bi wê rengê a hizirkirinê û bi hişkirinê re ku wê li wê bihizirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Tabî di mijare zanînê de wê dema ku wê, têngîna mistisismê wê were hildan li dest wê bi wê re wê çî û wê çawa wê were fahmkirin wê bi wê re wê, ji temen û ankû kokê ve wê bi derfet bê ku mirov wê li wê bigerihê û wê werênê ser ziman jî wê weke aliyekê din ku wê li wê were lê hizirkirin bê.

Piştî serdema kevnera wê, bi pêşveçûnên bi baweriyê re ku wê bibê, di wê temenê de wê li ser temenekê wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê, di demên destpêka serdema navîn de wê, teologvanên xiristiyanî ên weke aziz Nazîanzus (P.z 35-400 û heta aziz Symeon (P.z 949-1022) û hwd re wê, di wê çerçoveyê de wê weke kesna ku wê mijare têngîna mistisismê wê di temenekê têngînî de wê bixwezî ku wê hildina li dest bin. Di aslê xwe de wê, ji wê demê û pê de wê hema bêja pirraniya zaneyên olî û filosofên ku wê di wê çerçoveyê de wê derkevin wê li ser temenekê bi bi wê rengê wê hizirên xwe wê werênina ser ziman.

Aziz Symeon wê li ser azmûna 'rohniya pîroz'' re wê bixwezê ku ew bihizirê û ew hizrên xwe wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê minaq wê agirê di dil de ku wê di wê temenê de wê bi wê bihizirê wê. bixwezê ku ew ew bi wê hizrên xwe werênê ser ziman. Li ser têngîna ku 'mirov wê bi awayekê rastinî wê çawa wê karibê xwe xwûdê bi azmûn bikê re wê, temenekê teorikî wê bi hizrên xwe wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Li ser wergerîna gîyane pîroz û têtikiliya wê bi jîyanek pîroz re wê, çawa wê bi wê gihiştina li xwûdê wê, li wê bihizirê. Li gorî wî isewiti êdî wê, çawa wê li darêjkên dakeve û dêr wê bi ritûelî wê bibê wê li ser wê bisekinê.

Di wê temenê de wê, dema ku ew wê hizrên xwe wê li ser îsa mesih wê werênê ser ziman wê bi gotinên weke 'di jîyane her mirovî de ku wê ji wê azmûn wê di wê de cih bigirê' û ankû wê di xwe û jîyane xwe de wê bi azmûn bikê' re wê, werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê wergerîna li rohniya pîroz wî di temenekê mistikî de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Li ser têngînek bi 'kevneşopîya theoria' re ku wê werênê ser ziman wê, bibê. Minaq wê, di dewama wê de wê zaneyên olî ên weke aziz Gregory palamas wê, bi rêya waftizbûnê bi renekê nêzîkatîyî wê bixwezê wê werênê ser ziman. Li gorî wî tevlîbûna li nava pîroziyên dêrê re wê, bi awayekê wê çawa wê bi têtikiliya bi xwûdê re wê di awayekê de wê bijî wê li ser wê bisekinê.

Di wê temenê de wê bahsa xwe lê razandinê û ankû avêtina li bin sêwana wê re wê, çawa wê mirov wê ew wê bijî wê, li ser wê bisekinê.

Di aslê xwe de wê, di wê de wê, di awayekê de wê were dîtîna ku wê zanîn wê derkeve li pêş. Gelek kesên oldar wê, di wê demê re wê, rewşa filosofan û weke şibandina wan a weke pêxemberan wê bikina berlêpîrsînê. Minaq aziz Barlaam wê, mijara 'filosof di derbarê xwûdê de wê ji pêxemberan zêdetirî wê xwediyê zanînê bin û wê, li perwerde û fêrbûnê wê zêdetirî wê giringiyê wê bidin re wê, bi hinek keşîşên li dora wî re wê, nîqaş bikê. Di nava hizrên Aziz Parlaam de wê, dema ku ew mirov dihênê ser ziman wê weke 'zindiyekê bêminaq' wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Wê ji aliyekê din ve jî wê di nava têngînên wî yên teorikî de wê, têngînên weke 'dîtina xwûdê', 'dîtina bi çavên xwûdê', 'nezanîna çavên xwûdê' û hwd re wê, di wê temenê de wê weke aliyna ku ew wê li wan wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê, dema ku ew mirov wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, bahsa wê bikê ku wê tiştîna ku ew dihê serê mirov ne

tenê bi dîtina bi seh û laşê xwe re lê wê ji aliyê derûnî û rûhiyeta xwe ve jî wê çî wê bi azmûn bikê wê weke 'azmûna xwûdê' wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî xwûdê wê, dervî demê wê, weke hebûnekê wê, zanîne wê derbas bikê. Wê hemû tiştên bi zanîne wê, li gorî wê jî wê xwe naskirina mirov re wê pênasebikê û wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ew dema ku têngîna gnostikî şîrove dikê wê di wê temenê ew wê, weke 'zanîne' bi xwe wê pênasebikê û wê li ser wê re û ankû ji wê çawa derbas dibê wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê li ser temenekê teoriyî wê têngîna gnostikê wê bide berhev û wê di wê temenê de wê, azmûna xwûdê wê weke ku mirov zanîna xwe xwe bixwe derbaskirinê re wê di wê temenê de wê bi awayekê wê şîrovebikê û wî bixwezê wê werênê ser ziman. Li ser têngîna azmûnkirinê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê gotinên weke bi bi wê hewldana gihiştina 'wisyona xwûdê' û ankû gihiştina 'dîtina xwûdê' di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê li ser wê temenê xwe ji xwe derbaskirinê ku wê weke ku mirov wê bigihiyê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa têngîna xwûdê û ankû bi dîtina xwûdê wê were kirin jî wê di rengekê de wê bi morfolojîyek zanîni re wê, di rengekê de wê li wê were lê hizirkirin û wê, di dewama wê de wê bi wê re wê bê xwestin ku ew were fahmkiirn. Xwe ji xwe derbaskirin wê bi wê re wê, weke aliyekê ku mirov wê, li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, her ku mirov xwe ji xwe derbaskir weke bibê xwe û ankû bigihijê rastiya xwe ku wê di wê temenê de wê bi têngîni wê weke li wê were lê hizirkirin wê, di dewama wê de wê, weke têngînek ku wê hebûnê wê li ser wê pîvane mirov a ku mirov gihiştîyê û ankû asta wê re wê bibîne û wê, her gihiştin wê li wê rastiya xwe bixwe wê weke gihiştinekê jî wê bi wê re wê were dîtin û wê, li ser wê re wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê mijara fahmkirinê wê di wê nûqtayê de wê, di gelek awayan de wê, weke aliyekê ku wê, çawa wê, di wê têngîna xwûdê de wê bi morfolojikî wê dîmenekê asta mirov wê, bi wê re wê bi pêvajoyî wê li wê were lê hizirkirin û wê, di wê çerçoveyê de wê, her ast û merheleya wê di xwe de wê, gavek bi darêjkî a hebûnî wê di xwe de wê bi awayî, azmûnî û hwd re wê weke ku wê salixbikê re wê di dîmenekê re wê rengekê fahmkirinê wê bi wê re wê were fahmkirin bê.

Di mijara fahmkirina têngîna xwûdê de wê, bi wê re wê, çî wê nîşanaka wê bê ku mirov gav bi gav wê, bi ber wê ve wê herê û ankû wê bide

nîşandin? Di wê temenê de wê, mijare aliyê başiyê û qanciye ku wê weke aliyekê di wê de bi azmûnkirî wê were dîtin û pênasikirin wê li ser wê re wê, bi têtînek pergali a fahmkirinê re wê hewl were dayin ku ew were fahmkirin.

Di aslê xwe de wê, di mijare salixkirina têtîna xwûdê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, bihizirê bê. Mistisism wê di wê dîmenê de wê, weke ku wê bi du lingên wê yên ku ew bi wê dimeşê wê were dîtin. Yek wê zanîna gnostîkî bê. Ya din jî wê, ji wê derbaskirinê ku wê weke têtînek ku wê, di pênasikirina wê de wê, di awayekê de wê weke ku wê, mirov wê bikeve zorê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê têtînek xwûdayî a 'hipostatîkî' wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Li ser wê re wê li ser 'awayê xwûdê' re wê bi wê re wê lê hizirkirin. Di awayekê de wê, weke ku mirov wê, werênê ser ziman wê ev mijare wê, di nava felsefeya platon û heta têtînen platinus wê, di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Têtîna 'monohipostatîkî' wê di rengekê de wê li ser awayekê xwûdê ku ew di têtînek 'yekê' de heya wê, bi wê re wê pênasibikê û wê werênê ser ziman.' Têtîna 'diyohipostatîkî' wê li ser wê têtîne wê, bahsa du awayên xwûdayî weke bi aqil û gîyanê re ku weke ku em bi hizrên platonvanên nû re dibînin wê werê hanîn li ser ziman. Piştî li ser wê re wê, têtîna a 'trihipostatîkî' wê weke sê awayên ku wê weke di nava isewitiyê de wê bi têtîna 'bav, law û gîyane pîroz' re wê were salixkirin re wê, were ser ziman.

Di wê temenê de wê, li ser têtînen weke yên bi filosofên weke platon re wê, di wê temenê de wê têtîna 'rastîniya bûjenî' û ankû 'rastîya maddî' û hwd wê di rengekê de wê weke têtînek hebûnî û temenî wê, were li ser nîqaşkirin. Li ser wê temenê wê dema ku wê bahsa hebûnê wê were kirin wê di wê temenê de wê çawa wê, minaq wê, 'sê hebûn' wê di wê rengê de wê were salixkirin wê weke aliyekê ku wê li ser wê re wê bi wê re wê were kê hizirkirin bê. Li ser wê temenê wê di nava felsefeyê de wê, dema ku wê li ser sê hebûnan re wê di wê temenê de wê, were salixkirin wê di awayekê de wê, ev wê, çawa wê were fahmkirin wê weke mijarek zêde komplika wê êdî wê xwe bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê, êdî wê, weke ku mirov wê, dibîne ku wê dema ku wê 'lijneya kalsedon' wê li hev bicihê wê di serî de wê li ser wan têtîna 'sê hebûnan' ku wê çawa wê were pênasikirin wê rawastihê û wê di encamê de wê têtîna 'xwûdayek' û ankû 'yek xwûdayê' re wê pênasê û bi temen bikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, ev têtînen weke yên ku wê werina kirin

wê li ser temenê wê fahmkirinê re wê mirov dibînê ku wê, felsefe wê di wê warê de wê, dema ku wê weke ku mirov wê dibênê ji destpêkê ve ku ew tevî mijarê dibê wê, weke aliyekê lêpîrsîner wê xwe di temen de wê bide dîyarkirin.

Nexwe wê heta wê demê wê, di wê temenê de wê, rewşa têngîna sê hebûnan di wê temenê de wê weke aliyekî giring ê temenê hizirkirinê wê li wê were lê hizirkirin wê bibê û wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê û di wê temenê de wê salixkirinên li ser hebûnê re wê, di awayekê de wê, li ser temenekê razber wê, xwe di rengê de wê, bide dîyarkirin.

Razberî wê hinekî wê, di awayekê de wê ya ku wê hikmeê xwe de di rengê awayê fahmkirina wê de wê ji temen ve wê bide dîyarkirin wê, ji aliyekê ve wê ne salixkirin bê. Lê wê dema ku ew bû wê, di wê temenê weke salixkirinê û pê de wê êdî wê rengê şenber wê bi wê salixirinê re wê bistênê. Lê her çendî wê, di wê temenê de wê di xwe de wê, di temenekê bi fahmkirina razberî wê çendî ku wê xwe de wê bistênê wê, bi heman rengê wê, mirov dikarê ji aliyekê ve wê bo têngîna razberiyê ve jî wê werênê ser ziman.

Di nava têngînekê de wê, rengê salixkirina û ankû ew li ser çî awa, tişt û ankû hebûnê wê were salixkirin re wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê rengê wê re wê, were fahmkirin.

Di mijare fahmkirina hebûnê de wê, weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê, di şewayekê de wê, rengê hebûnî ê bi wê re wê fahmkirinê re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare hebûnê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, aliyê wê yê giring wê bi têngîna salixkirina wê re bê. Wê weke ku me hinekî li jor hanî ser ziman wê têngîna nepeniparêziyê jî wê, bi têngîna mijare xwûdê re wê, di wê temenê wê çawa wê, mijar azmûnkirinê wê weke aliyekê ku wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, mijare hebûnê ku ew, hati azmûnkirin wê hinekî wê bi wê re wê, bibê.

Di nava têngînên ortadoksî ên rojhilatî de ku wê weke ku wê piştre wê bi isewitîyê re wê werina dîtin wê, li ser temenekê wê mijare azmûnkirinê wê di wê temenê de wê, were lê hizirkirin. Di nava wê têngînê de wê, dema ku wê bahsa xwûdê wê were kirin wê weke ku ew dijî wê di rengê de wê, di awayekê de wê were lê hizirkirin.

Di têtîna xwûdê de wê, dema ku wê bi wê re wê were lê hizirkiriin wê dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna mistisismê wê, weke aliyekê hizirkirinê wê xwe di rengekê de wê, piştî demên kevnera û ji demên helenismê û heta demên destpêka serdema navîn û hwd re wê, di rengekê de wê, bi xabatên platonvanên nû û hwd re wê, di awayekê de wê, were dîtin ku wê bibê. Têtînen philon û heta Clemens wê, dema ku mirov li wê binerê wê di wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê de wê karibê wê bikê.

Mistisism wê di aslê xwe de wê weke gotinek ku mirov wê, di dema felsefeyê û pêşketina wê de wê dibînê ku wê bi zêdeyî wê di reng û awayekê de wê derkeve li pêş. Wê li ser wê re wê bi hizirkirina wê re wê, di rengekê de wê, were lê hizirkirin. Di awayekê de wê salixkirinên ku wê di wê temenê de wê werina kirin wê di awayekê de wê, weke ku mirov wê dibînê wê, hebûna heyî wê weke aliyekê ku wê, navenda rengê hizirkiriina wê biafirênê. Li ser wê temenê wê, mistisisim wê pêşkeve û wê derkeve li pêş.

Mistisisim wê aliyekê wê yê gîyanî, aliyekê wê derûnî, aliyekê wê yê zanîni hwd wê hebê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke van aliyan wê gelek aliyên wê yên ku mirov wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê wê bibin. Wê di temenê wê fahmkirina wê de wê hebûn wê weke aliyekê wê yê giring ê bi têtîna bûyinê wê bibê. Di wê rengê fahmkirina wê de wê, mistisism wê, di demên kevnera de wê, weke ku mirov wê dibînê wê ji awayê hatî fahmkirin û salixkirin wê, çawa wê derkeve dervî wê awayê salixkirî û hatî bi têtîhiştinkirin ê heyê û hwd re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di tiştê û ankû hebûnê de wê hertimî wê weke aliyekê wê yê bi wê hizirkirinê bê. Di pirraniya salixkirinên ku wê bi felsefeyî û hwd wê li ser zanîni û zanebûnê re wê werina kirin re wê weke bi têtîna 'ya nayê zanîni' re wê were pênasekirin û were hanîni li ser ziman. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya têtîna mistisisma zanîni de wê, hertimî wê ya ku mirov wê dizanê wê ji wê zanetirên din wê hebin ku mirov zanibê wê li wê tefkirbikê û wê bihizirê. Li ser wê temenê wê lêpirsînê wê li ser ya ku em dizanin û ankû sînore zanîna me re wê, di rengekê de wê bi wê re wê bikê û wê li wê bihizirê.

Di dewama wê de wê, mistisisme gîyanî wê di awayekê de wê li ser têtînek hebûnî a ku ew tefkir dikê ku ew heya û ew weke ku mirov wê

dizanê wê ew hebê lê ku mirov nikaribê wê fahmbikê re wê, di rengekê de wê werênê hanîn li ser ziman bê. Mistisisme gîyanî wê di rengekê de wê, li ser têngîna gîyanê û bi salixkirinên wê re wê, di rengekê de wê were kirin û wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, mijare gîyanê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, hertimî wê were lê hizirkirin.

Minaq wê di mistisisme olî de wê, hewldanên weke bi fahmkirinê ê li ser hebûna xwûdê û weke bi gîyanî û xwezayî wê bi rengekê têngî wê şenberbikê û wê werênê ser ziman re wê, were dîtin. Wê dema ku mirov li wan rengên hizirkirinê ên di wê temenê de li wan dînerê wê bi wan re wê dibînin ku wê çawa wê, di tiştên bi hebûnê ku ew hena ku ew bi zindiyî bin û ne bi zindiyî bin wê, bi biriqîna ku ew di mejiyê mirov de didina çêkirin re wê bi wê çawa wê bê ghiştin li têngînek hebûnê a bi vejendina bi wê re wê were dîtin. Tişt wê dema ku ew vejenandin wê di mejiyê mirov de wê, çêdikê wê ew wê, çavkaniya wê, tenê ew hebûna dervî me heya bê û ankû wê tiştêkê din jî ku em wê li wê bihizirin û ankû bigerihin wê hebê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Mistisism li ser têngînen ku ew bi wê dihê lê hizirkirin wê weke ku em ji wan dibînin wê di serî de wê bi têngînen weke yên bi aqilî, û hwd re wê ew wê were kirin. Aqil, hiş, têngînen weke yên gîyanî û hwd ên ku ew derbî bûjenî û ankû fîzîkê û hwd dihên lê hizirkirin wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Li vir ku em li ser têngîna armanca mistisisme wê bi gotinekê wê werênina ser ziman wê ji aliyekê ve wê, armanca ghiştina li zanîna wê û ankû fahmkirina wê jî wê hebê. Di wê temenê de wê ya ku mirov wê nizani wê hemû wê ji me re wê di temenekê nepenî de wê hebê û wê, weke armanca wê ya ghiştina li zanîna wê, azmûnkirina wê û hwd wê bi wê re wê hebê.

Di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa têngîna gîyane pîroz û ankû hebûna xwûdê wê were kirin wê li ser wê temenê de wê, bahsa azmûnkirina wê di wê temenê de bi nava jîyane xwe re wê, li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê, di wê temenê de wê bi hinek kombinyasyonên ku mirov bi wan bihizirê û wan fahmbikê re wê bibê.

Minaq wê yek ji wan kombinyasyonan wê di wê temenê de wê di rengekê de wê têngîna başî û nebaşiyê a ji hev cihêkirinê û ankû ya aliyê baş bi jîyankirina wê û azmûnakirina wê re wê çawa wê, hêst, hizir û hwd wê bi mirov re wê bi hişmendî û hwd wê biafirin wê li ser wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê azmûnkirinê wê were lê nerîn û wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Mınaq wê dema ku mirov wê bahsa têgîna mistisismê wê were kirin wê di gotinên weke 'bi gîyanê re têkili danîn', 'bi xwûdê re wê kêlîkê jîyankirinê' û hwd ku wê bahsa wê were kirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê, bi wê were lê hizirkirin. Aliyê ku ew li wê dihê hizirkirin ê weke ku ew rast dibînê bê jînkirin wê weke rêyek têkilidanîne a nerastarast û ankû ontolojikî û hwd jî wê, were dîtin. Di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Mistisism wê di awayekê de wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê, di dîmenekê weke rastarast de ku wê çawa wê di hundûrê mirov de wê bibê û wê, were aqilê mirov û ankû wê weke ku wê bê gotin 'di hundurê mirov de bibê' re wê, bûyinê re wê, di rengekê de wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku mirov wê di çerçoveya mınaq têkiliya mirov û xwûdê de wê li wê bihizirê wê, ji aliyê mirov de wê dema ku ew dikê û ew wê kirina xwe li gorî xwe ku ew hîsdikê ku ew weke wê rast dikê wê, li ser wê re wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê ku ew bi wê re wê, karibê bi jîyane xwe re wê bide dîyarkirin bê. Li ser temene hîskirinê, hoyandina mirovî a bi derûnê û weke ku wê, bi awayekê ku wê di nava têgînên baweriyê de wê, were ser ziman wê, gîyane xwe de wê weke ku wê li gorî xwûdayê wê rast dibînê ku ew bijî wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê têkiliya ahengî a ku ew bi wê re wê, were dîtin û ser ziman bê.

Têgîna mistisismê wê bi zêdeyî wê weke ku mirov wê dibînê wê bi têgînên baweriyê, olî û hwd re wê di rengekê de wê were lê hizirkirin. Lê di aslê xwe de wê, ji wê zêdetirî wê weke aliyekê wê yê ku mirov dikarê wê dervî wê bi wê re wê li wê bihizirê jî bê. Di awayekê de wê weke ku me hinekî li jor li deverekê wê hanî ser ziman wê bi mistisisma zanînî û hwd re wê li wê bihizirê. Yan jî li ser temenê çandî, kevneşopîyî û hwd re wê, dikarê wê di nava jîyanê û fahmkirina wê ya asayî de wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê, mistisim wê temenekê hizirkirinê ê ku wê di nava zanîn û nezanînê de bê. Wê du aliyên wê yên bi hev ve wê hebin û aliyek ji wan wê weke sipî û yek weke reş bê. Lê ev herdû alî jî wê bi hev ve bin. Wê demê wê, weke bi hev ve wê bûyîna herdû aliyên wê, dema ku em li ser zanînê re wan werênê ser ziman wê, weke aliyek wê bibê ya dihê zanîn û aliyê din wê bibê ya nayê zanîn. Di wê temenê de wê weke çerçoveyek giştî a ku wê herdû aliyên wê hilde li nava xwe. Lê di wê sînorê zanînê ê di wê de wê, sînorê fahmkirinê wê sînorê heta devera ku mirov di wê de dizanê bê.

Minaq wê dema ku mirov wê bahsa tişteke ku ew heya lê ku em nizanin. Wê dema ku em dibînin ew heya lê em nizanin wê bo me ew tişta heyî wê weke nepeniyekê bê. Ew çi ya û em wê nizanin? Wê di wê temenê de wê di mejiyê mirov de wê weke aliyekê ku wê mejiyê mirov wê bi xwe re wê bide gîrêdan. Wê di wê temenê de wê mereqa mirov wê herê li ser wê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ya ku ew dihê zanîn wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê dervî me wê hebê, wê weke ku wê çawa wê ya ku em nizanin wê dervî me wê hebê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê mirov dikarê wê, ev ya ku ew nayê zanîn wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di mejiyê mirov de wê bi heman têngîna nepeniyê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ew jî wê weke ku wê gnostik wê bihizirin ku wê ya ku em wê dizanin em çendî wê dikarin bînin ser ziman ku em wê bi tamî û tememî wê dizanin bê. Di wê tiştê de wê yên ku em ji ya ku em dizanin wê zêdetirî wê tişteke din ê ku em zanin wê nebê? Bêgûman wê di wê temenê de wê ev têngîna nepeniyê wê li ser wê temenê wê xerhekê wê di mejiyê mirov de wê bi xwe re wê bide çêkirin. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê ya ku em wê dihizirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din wê karibê wê biafirênê bê. Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê bahsa têngîna mistisismê wê bikê wê weke ku mirov wê, bi têngîna kabbalah'ê re wê, dikarê wê kifşbikê wê, ew kesên ku wê dişopênin wê li gorî armanc û kevneşopî û zanîna wan wê karibê vegûharînekê bi xwe re bide dîyarkirin. Wê temenekê şîroveiyê ê baweriyê jî wê bi wê re wê were afirandin. Lê di aslê xwe de wê dema ku em li ser têngîna nepenîparêziyê dihizirin wê bi wê re em wê, bi awayekê wê, ew bi me bide nîşandin ku wê zanîna me ya di derbarê hebûnê û zanîna de wê çendî wê bi sînor û kêma jî bê. Di awayekê de wê têngîna nepenîparêziyê wê têngîna bi sînoriya me wê, di awayekê de wê weke ku wê li ser rewşên weke fahmkirina me û hwd re wê bi me bide rawakirin û fahmkirin. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê bi me bide nîşandin ku wê, zanîna me bi sînor a. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê têngîna nepeniyê wê di xwe de wê, di wê rengê de wê weke ku mirov wê, dikarê wê fahmbikê wê xwediyê temenê û çerçoveyek bêsinorî a bi fahmkirinê re wê weke ku

wê bi xwe re wê bide çêkirin. Em dema ku em li ser hebûnê û rewşa hebûnê re wê têngîna nepenîparêziyê wê li ser wê bihizirin wê dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirin ku wê, hebûn wê bi sînor bê. Wê bi hebûna xwe ya fîzîkî, bûjenî û hwd re wê, di nava demekê de wê bibê. Wê destpêk û dawîya wê hebê. Di wê temenê de wê, berî wê destpêkê wê çî hebê û piştî wê, çawa wê bibê û hwd wê weke aliyna ku wê mirov wê bixwezê ku wê bi derkkirina xwe ya bi hişmendî û hwd re wê fahmbikê û xwe bi wê re bigihênê li rengekê fahmkirinê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê têngîna nepenîparêzîyê wê di wê temenê de wê weke têngînek ku wê hertimî wê mejiyê wê bide lêhizirkirin ku wê ji ya ku em di derbarê de bi zanîn û hiş in wê ji wê wirdetir jî wê hebê bê.

Li ser wê temen û têngîna xwe ya gerdûnî û ankû sermedî re wê têngîna nepenîparêzîyê wê di rengekê de wê, ji têngînek gîyanî zêdetirî wê weke têngînek zanînî wê xwe li ser fahmkirinê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, çendî ku wê weke fenomenek zanînî wê bibê wê li ser gîyanê û têngînên weke gîyanê û hwd re jî wê, xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê. Minaq wê, dema ku mirov wê, di çerçoveya têngînek baweriyî de bijî wê çawa wê bigihêjê azmûna wê û bi wê re wê teolojiya wê ya di derbarê jîyanê û zanîna xwûdê û hwd de wê, weke aliyna wê yên ku mirov dikarê wê di serî de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Mistisism wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, di wê temenê de wê, di wê nûqteyê de wê, mêyla wê ya bi fahmkirinê wê bi aliyên derûnî û mêylî û hwd re ku mirov bi wan re li wê re li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê weke zêdetirî wê, di çerçoveyek ahengî a baweriyî de wê weke ku wê zêdetirî di awa û ahengekê de wê xwe di dîmenekê de wê bide nîşandin. Lê di wê temenê de wê di nava têngîna mistisismê de wê, dualî wê hebin. Aliyê pêşî wê zanîn bê. Aliyê din jî wê, weke hebûn bê. Wê di wê temenê de ku mirov bi kirpendinekê li ser zanîn û olê re bi wê bikê wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, mistisism wê weke li ser rengê nepenîya wê re wê weke bi aliyê olî û di dîmena wê de wê zêdetirî wê xwe bide dîyarkirin. Lê di aslê xwe de wê ev dîmen wê dîtbar bê û wê, dikarê wê bi wê re wê, di serî de wê fahmbikê ku wê nepenî û ankû mistisism wê, di serî de wê weke aliyekê din ê têngînî ê felsefeyî wê zêdetirî wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, dema ku em bi baweriyê û felsefeyê re wê, hildina li dest wê, di baweriyê de jî û di felsefeyê de jî wê aliyên dihên zanîn û bi hiş wê, li aliyên mistisismê ên ku em bi wan bi zanîn wê bikevin. Lê aliyê

din ên ku ew nayê zanîn wê ew bo herdû aliyên jî wê weke bi nepenî wê bimênin. Di wê nûqteyê de wê, di nêzîkatîya li mistisismê de wê, felsefe û ol wê di nêzîkatî û şêwayê de wê ji hev wê cihê bibin. Felsefe wê hewldana têgihîştinê û gihîştina li zanîna wê di awayekê de wê bi lêpîrsînê û hwd re wê ji xwe re wê bikê mijar. Lê bawerî û ankû ol wê, ew wê aliyê wê weke 'yê nikarê were zanîn' lê wê weke 'aliyê ku mirov tenê dikarê wê weke li gorî wê û ahenge wê bijî weke minaq ku 'mirov di gotina xwûdê de bê' û hwd wê, temenekê fahmkirinê wê bi wê re wê, werênê li holê li ser ziman. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, mijare fahmkirina wê nepeniyê wê, di wê temenê de wê, hertimî wê, di wê de wê weke şêwayên lêgihîştinê wê hebin û wê, dema ku mirov li gorî wê jîya û bi azmûnkir û hwd re wê li wê lêbihigihê. Bo oldarekê wê, di wê baweriyê de li gorî wê çendî bêkêmesî jîyankirin bû wê, ewçendî wê li gorî wê bigihê zanînê, fêrbûn û zanîna xwûdê. Ew wê, bi gotina 'nêzbûna li xwûdê' re wê bi temen û pênasê dikê û wê dihênê ser ziman.

Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeya olî wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê û wê çendî ku wê bi gotina têgînên bi armanca fahmkirina wê teolojîyê wê were ser ziman jî lê wê, di dîmenekê din de wê bi reng û têgînek fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin ku wê çawa wê, di çerçoveya pîrsên bi sergirtî û ankû nepenî na ew ji wan re bersivê werênê. Di wê temenê de wê di çerçoveya têgîna olî de wê, dema ku wê bi encama felsefeyên kevnera wê piştre wê pêşkevin wê ew wê di serî de wê hebê ku wê, çerçoveyek fahmkirinê li ser temenekê jîyan û kosmolojîyê û hwd re wê, karibê werênê ser ziman û wê bi wê re wê, bersivna wê li gorî xwe wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, li wê bihizirê. Ol û bawerî wan bersivên xwe nadê nîqaşkirin. Lê felsefe dide kirin. Wê di nava wan de wê ev wê weke farqe bi hizirkirinê wê bibê bê.

Di aslê xwe de wê, piştî serdemên kevnera wê dema ku wê têgîna mistisismê wê were ser ziman wê ji aliyê felsefeyê de wê, di rengekê de wê, weke li zanîna rasyonali re nevekîrî wê weke ku wê di dîmenekê de wê were dîtîn û wê were hanîn li ser ziman. Ev wê çendî ku wê weke rengekê fahmkirinê ku mirov ji aliyekê ve wê nikaribê wê redbikê jî bê lê wê ne fahmkirin û şîroveyek têr bê ku mirov wê, karibê bi temenî wê herê bikê bê. Ber vê yekê wê ji aliyê felsefeyê de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê ve wê yê giring wê xwe bi wê re wê, bi temenekê

hizirkirinê wê bide dîyarkirin. Nepenî wê ji aliyê felsefeyê ve wê, di wateya ya nayê zanîn de bê. Wê mirov nikarê wê weke li ser temenê redkirin û ankû herêkirina tênginekê û ankê û hebûnekê wê herê bikê. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe li ser çerçoveya fahmkirinê re wê bide dîyarkirin.

Di têngîna morfolojiya mistisismê de wê, di serî de wê ew hebûna ku ew hatî bi hişkirin û biriqîna wê hatî ji wê girtin û ew hatî bi zanîn kirin wê biqasî wê wê ya ku ew ne hîs bi hişkirin û zanîna wê ne hatiya girtin û ne hatiya bi zanînkirin jî wê bi wê re wê weke aliyana ku ew di wê de wê hebin wê mirov karibê wan fahmbikê bê. Ji xwe mistisism wê bo ku ew were dîtin û bibê wê di serî de wê pêwîstîya wê ya bi temeneke hebûnî wê di wê temenê de wê hebê.

Li ser wê temenê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê ku wê felsefe wê, di wê temenê de wê, têkiliya wê ya bi mistisismê re wê ji wê herêkirinekê zêdetirî wê di nava hewldana fahmkirinekê de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê têngînên weke 'sermediyê', 'metafizîkê', 'teqezî' û hwd ku wê, di wê temenê de wê weke têngîna ku mirov dikarê wan fahmbikê bin wê li ser wê temenê wê, di rengekê de wê, aliyê wan ê ku ew weke ku ew heyin heya û nayê zanîn re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê werina fahmkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna mistisismê wê di wê temenê de wê, di nava jîyanê de wê bi wê re wê weke aliyekê ku wê hertimî wê hebê û wê, peyxam, hêm û çavkaniya xwe wê hertimî wê ji ya ku em nizanin wê bigirê bê.

Di mijare şîrovevên mistisismê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku mirov ji kîjan aliyê ve wê li wê binerê wê were dîtin ku wê ji gelek aliyên ve wê were salixkirin û wê, karibê were salixkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di nava jîyanê de wê aliyê pêşî ê temenê mistisismê wê biafirênê wê li hemberî ya heyî bi hiş û hebûna me ya bi zane ku em çendî li hemberî wê têr in û ankû ne têr in wê bi wê re wê, têkili û alaquadariyek wê hebê. Aliyê din jî wê bi têkiliya nava fahm û darêjk û ahenge nava wan ve wê girêdayî. Aliyê din ê sêyem jî wê bi têkiliya nava kes û zanîne ve girêdayî bê. Di wê temenê de wê, têkiliya kes û zanîne wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê di wê de wê, weyneke zêde giring wê bileyizê ku wê ew wê biafirênê bê.

Di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina mistisismê wê ji aliyekê wê yê din ê giring ve jî wê bi têtikiliya nava fahmkirin û tiştê ku ew dihê fahmkirin bê. Wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di zane min de wê ev alî wê weke aliyekê wê zêde giring û wê di xwe de wê, gelek nepeniyên ku wê bi wê temenê wê têtigîna mistikî wê bi wê re wê biafirênin wê di wê de wê hebin. Her ku mirov wê, dixwezê tiştekekê wê fahmbikê û berê ku mirov wê fahmbikê wê ew hisiyeta ku ew bi mirov re çê dibê ku mirov gihişt wê zanîna wê tiştê wê mirov êdî wê di derbarê wê de wê bi tememî wê bi zanîn bê û ku piştî ku mirov gihişt wê jî wê, zanîna wê di xwe de wê bi çerçoveyekê wê bi dest xist jî wê hîsîyeta kêmbûnê ku wê di xêv û hebûna mirov de wê bi mirov re wê çêbibê jî wê weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê di wê nûqtayê de wê weke çerçoveyek bingihînî wê bikirpênê bê. Di wê temenê de wê, têtigîna mistisismê wê li ser temenekê felsefeyî wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, di awayekê de wê mirov çawa dikarê bahsa têtigîna zanînê wê bikê? Di wê temenê û çerçoveyê de wê têtikiliya wê ya bi zanînê re wê, di aslê xwe de wê giring bê ku mirov wê di reng û awayekê giring de wê, hilde li dest û wê werênê ser ziman bê.

Di wê warê de têtikiliya zanîn û mistisismê wê, di wê temenê de wê, şewayekê çawa ê fahmkirinê wê bi xwe re wê derxê li pêş wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê hinekî li ser wê bisekinê û wê fahmbikê bê. Ji aliyê zanînê ve ku mirov wê werênê ser ziman wê weke ku wê were dîtîn wê xwediyê bingihêkê aktiv û kirinî bê. Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, bi kirinê re wê fahmbikê bê. Yanî wê di wê temenê de wê, têtigîna afirandinê wê di temenê pêkhanînê û ankû pêkhatinê de wê, bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi temenî wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Aliyê din jî wê li ser têtigîna armancê bê. Di awayekê de wê, di aslê xwe de wê, di têtigîna mistisismê de wê ji aliyekê ve wê dema ku mirov wêbi fahmkirina wê re wê li wê bihizirê wê dibînê ku wê, ne weke ku wê bi armancekê bê. Wê weke jixwewebûnekê wê di regekê de wê, di çerçoveyek bi fahmkirinê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê di nava baweriyên de wê, dema ku wê bi têtigînen weke gîyanê û ankû xwûdê re wê were fahmkirin wê, li ser wê pênasêkirinê re wê hingî wê armanc û ankû têtigînen di wê temenê de ku mirov kifşbikê û werênê ser ziman wê xwe bidina dîyarkirin.

Aliyekê din jî wê weke aliyekê ku mirov dikarê wê li ser wê aliyê re wê bikê berlêpîrsînê de wê, ew bê ku wê bo têgîna mistisismê û ankû nepenîparêziyê wê 'yek' û ankû 'tek' wê çî bê bê. Li ser wê temenê wê di rengekê de wê, weke ku mirov wê dikarê wê di rengekê de wê fahmbikê wê, di dîmenekê de wê weke realiteya her tiştê bê. Weki din wê objeyîya wê û ankû şubjeyîya wê bê. Lê di dewama wê de wê, weke ku me li jor hanî ser ziman wê li ser têgînên baweriyî re wê, weke ku wê were lê hizirkirin wê weke têgînek ku wê, minaq wê, ne bi têgîna realiteya heyîna heyî re û ankû ya ku ew heya bê. Wê berevajî wê, weke têgînek ku wê ya ku wê, tefkir dikê û ku wê li wê lêgerîna objeyîya wê bê. Di wê temenê de wê weke ku wê ev têgîn wê di xwûdê de wê were bi dagerkîrin wê di wê temenê de wê werê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê têgîna mistisismê wê weke ku wê di wê çerçoveyê de weke girtîgehkirî hatibê girtinê wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ber ku wê mistisismê wê di rengekê û têgînekê de wê weke têgînek ku wê, di temenê hemû nezanînen me yên bi hebûnî û jîyanî re wê karibê were fahmkirin bê.

Di aslê xwe de wê mijare têgîna mistisismê wê weke mijarek zêde kûr û berfireh bê. Wê, di wê temenê de wê, di serî de wê, dema ku em li wê bihizirin wê di nava mijare şubje û objeyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev alî wê di wê temenê de wê, tiştê ku mirov wê, weke bi objeyî wê li wê dihizirê ku wê çî di mejiyê me de wê bi xwe re wê bide biriqandin wê bi wê re wê weke ahengek nava wan a bi awayekê formelî a fahmkirinê re wê ji aliyekê ve wê bi wateyî wê were fahmkirin. Lê ew wate wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, weke aliyekê din ku ew çendî bû wê, di mejî de wê gelek hûrgilên din jî wê di xwe de wê weke têgînek hevgirtî wê bidest dana dîyarkirinê wê bikê. Ev jî wê di wê de wê temenekê fahmkirinê wê a ku mirov li ser wê re hin bi hin kûrbibê û wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê dikarê wê, weke di rewşa têgînek hijmarî de ku mirov li wê bihizirê ji yekê heta nehê ku mirov wê dihizirê wê, di wê hevgirtinê hebê lê ku mirov wê rêzîna wê bi awayên din biafirênê wê, di wê temenê de jî wê rewşên din ên fahmkirinê wê bi xwe re wê biafirênê û wê, di wê temenê de wê, bide dîyarkirin. Bi wê re wê, weke bi awayekê kombinayî wê awayekê bêsînor wê, temen û çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê, werênê li holê. Di hevgirtina hijmarê de ku wê, yek û du werina li rêzîna hev wê, di awayekê ahengê de wê biafirênê. Lê ku yek sê werina rêzîna

hev wê, awa û dîmenekê din wê biafirênê ku ew ne di wê çerçoveya wê rêzînê de bê.

Bi wê re wê, ev rewş wê, di rewşên din ên têgînî de wê dema ku mirov bi wan bihizirê wê karibê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di her tiştê de wê, weke ku wê hevgirtiniyek wê hebê û wê dema ku mirov di wê de kûr bû wê, êdî wê ew wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê xwe bide fahmkirin. Di wê temenê de wê, dema ku wê, li ser wê were hizirkirin wê di têgîna baweriyên de wê weke ku wê tişt di her tiştê de bê ku ew cihêbûn bi wê re bibê di yekê de weke yekitiyekê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê werênê ser ziman. Wekî din wê têgînek din jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di her tiştê ku ew hatiya afirandin de wê lêgerîna li qatek û ankû beşek ji wê afrînerê wê tiştê lêgerîna wê weke aliyekê din ê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Bi nerînek hesanî wê weke ku wê sipinoza wê werênê ser ziman ku wê, xweza hebûna xwûdê bi xwe re salixbikê û xwûdê jî wê bi xwe re bîrê li holê re wê, di wê temenê de wê di çerçoveyek bi têkiliya nava obje û şubjeyê de wê, di rengekê de ku mirov wê fahmbikê bê.

Di mijare mistisismê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di serî de wê, weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê têgîna mistisismê wê weke çerçoveyek gelemperî wê bibê û wê, di nava wê de wê weke têgînek din a bi azmûnî a mistikî û ankû nepenî wê weke aliyekê din ê cihê wê xwe li ser wê temenê wê bide dîyarkirin. Di çerçoveya têgîna gotina mistisismê de wê, gelemperî wê bibê û wê di ya mistikî û ankû nepeniyê de wê, teybetîyî wê hebê. Li ser wê temenê wê, azmûnên bi keseyetî û hwd wê bi re wê di reng û awayekê de wê weke ku mirov karibê kifşbikê û werênê ser ziman wê derkevina li pêş.

Di demên kevnera de wê li mesopotamîya û misra kevn weke bi çanda mistisismê a isis û hwd re wê were dîtin 'arketism' wê di rengekê de wê li ser têmen û têgîna bi azmûnkirinê û ceribandînê û hwd re wê biwê re wê were ser ziman.

Di mistisismê û fahmkirina wê de wê, mijare têgîna mistikî ku mirov wê weke têgînek cihê bi serî xwe ji ya mistisismê cihê wê werênê ser ziman wê bi wê re wê, du xoslet wê di serî de wê, di wê temenê û çerçoveyê de wê bi wê re wê derkevina li pêş. Yek wê kûrbûn û ya din jî ne ji rêzbûyin wê derkevina li pêş. Xosletekê din jî wê, di wê temenê de wê, bi xosletê hertimî kûrbûn û di wê de wê weke pêdeçûyinê bê. Li ser wê xosletê

sêyem re wê weke ´sînorê wê yê di wê de wê kûrbûnê wê nebê´ re wê, di dîmenekê û rengêkê fahmkirinê de wê bi wê re wê çerçove û rengêkê fahmkirinê wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Li vir wê li ser wê temenê û dîmenê wê dîmenê pêşî ê ku mirov digihijê de wê bi wê re wê dîmenekê wê weke ´têgînek serxwezayî´ bê. Wê di wê temenê de êw di dîmenekê de wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Lê di aslê xwe de wê, dema ku em li ser têtîna wateyê, fahmkirin û têtîhiştinê de wê bi wê re wê pêde herin wê ya ku ew, weke ji mirov re serxwezayî dihê û wusa dihê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de wê ya ku mirov wê, di wê de ne xwedi azmûn bê bê.

Ev jî wê balê bikişênê li ser têtîna hebûna objeyî a ku ew heya bê. Di wê de wê, di wê çerçoveyê de wê ew hebûna objeyî wê li gorî wê bi rewşek serxwezayî wê di hiş de wê bibê û wê cihbigirê û ankû wê, weke rewşek xwezayî bê? Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di nava wan herdû aliyên de wê, xêzek pîrr zêde tenik wê hebê ku mirov bi hesanî dikarê ji wê aliyê herê aliyê din û ji aliyê din were wê aliyê di wê de û di fahmkirina xwe de.

Ber vê yekê wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê, di mijare têtîna mistisismê de wê, dema ku em têtînên di çerçoveya têtîna mistikê û ankû nepeniyê de dihên fahmkirin de li berçav bigirê wê, di serî de wê têtîna azmûnkirinê wê weke aliyekê giirng wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê ya ku me azmûnkir wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, ne ji têtînek ji serî lê ji ya ku em wê azmûn dikin ve wê bi ber aliyekê berhevûnê a bi wê çerçoveya wê bûyinê re wê di temenekê fahmkirinê re wê, hebûnek ku ew diafirê wê bi wê re wê, bide me. Wê dema ku wê ew azmûnkirin wê were kirin wê newê zanîn ku wê çi wê bi wê re wê bibê. Lê bi demê re wê, bi azmûnênkirinê wê re wê, hin bi hin wê bê dîtîna ku wê çi û çawa wê bibê. Di wê temenê de wê ya ku wê di destpêka azmûnkirinê de wê weke serxwezayî wê li mirov wê were wê di dîmenekê xwezayî de wê êdî wê xwe li hişê mirov wê bide û wê ji mirov re wê, di wê temenê de wê were dîtîna.

Mistisism wê, di çerçoveya wê ya berfireh de wê, têtîna xwûdê wê, tenê wê weke aliyekê têtînê ê ´objeyî´ ku wê di wê temenekê de wê weke ku ew dihizirê heya re ku ew hebê re wê hebê. Di wê temenê de lê ji wê zêdetirî wê di rengêkê fahmkirin, azmûnkirin û hwd de wê, di wê de wê hin bi hin wê hebê û wê, di wê çerçoveyê de wê, bê. Her ya ku ew hat azmûnkirin wê bi me re bi xwezayîbûna wê re wê, mejiyê mirov wê li xwe bihoyênê ku mirov bi wê re pêde herê û bigihê ya li pêşîya wê ku

mirov dixwezê xwe bigihênê wê û wê fahmbikê û ankû derkbikê. Li vir derkkirin wê di serî de wê, xosletên wê di wê temenê de bin ku wê pêşî wê, bi hişkirinê, piştî derxistina li têgihiştinê û di dewama wê de wê, di çerçoveyek bi salixkirinê û pênasêkirinê re wê derkkirina wê re wê kirinê re wê bibê.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare mistisismê wê di wê temenê de wê, çerçoveya wê, weke çerçoveyek berfireh ku wê, ne tenê hemû aliyên mistikî ên bi azmûnkirî û hwd re wê di wê de wê bibin wê di dewama wê de wê, aliyên din ên weke ku ew di wê de azmûnkirî û yên azmûnnekirî ku ew weke bi berdewamî werina azmûnkirin jî wê di wê de wê bibin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku ew di çerçoveya wê de wê, bi wê re wê, were lê hizirkirin û fahmkirin bê.

Di warê têgîna mistisismê û olî û ankû bawerîyî de wê, di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê bi azmûnkirinê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Ya ku ew hatî azmûnkirin wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, çerçoveya wê êdî wê bi xwe re wê bi demê re wê biafirênê. Di çerçoveya azmûnkirî de wê, çerçoveya sazûmanî ku ew diafirê û mirov wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê fahmbikê û ankû wê salixbikê wê bi wê re wê, ew wê weke aliyekê tenê wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di çerçoveya têgîna bi têkiliya azmûna bawerî û mistisismê de wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, li ser wê hîsîyeta wê re wê bi wê re wê li gorî wî di temen û çerçoveyek derûnî de ku mirov wê xwe bi wê re wê, di awayekê ahengekî de wê, hîsbikê û wê weke bi wê re wê bibê yek û wê di wê yekitiyê de wê xwe bibînê û ankû wê weke beşek ji wê bibênê re wê, bibê. Di dewama wê de wê, êdî wê bi wê re wê, dema ku ew bi derûnî û hwd re wê bi wê re wê kir wê, di temen û çerçoveyek têkiliyî a weke bi gîyanê ku ew xwe bi hiş weke derxê dervî wê û wê bi wê rengê wê salixbikê û wê fahmbikê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Ev wê weke xosletekê karînerî û xûyekê derûnî ku mirov wê bi wê re dirabê bê jî wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku mirov wê xwe bi hiş dervî xwe bi wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di xwe de wê li xwe û ankû di xwe de wê li dervî xwe li xwe wê bihizirê wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê, weke aliyekê wê yê bi hizirkirinê ê ku ew bi wê re wê, li wê bihizirê bê. Xwe ji xwe derbaskirin û ankû wê di dewama wê de wê weke ku wê, bahsa 'xwe kifşkirinê' ku wê were kirin

wê bi morfolojikî wê ev têgîn û çerçoveya kifşkirinê wê li ser çî temenê û awayê wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê hebê wê weke aliyekê wê yê din wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, dema ku mirov bahsa mirov wê xwe li derve xwe kifşkirinê bi renekê di xwe de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê di awayekê de wê yekser wê mijare gîyanê wê weke têgînekê wê di wê temenekê de wê derxî li pêş. Di wê rewşê de wê gîyan wê, hem wê weke têgînek bi hiş û hem jî weke çerçoveyek bi hebûnê wê xwe bide dîyarkirin. Ew çerçoveya ku ew bi hebûnê dibê wê weke çerçoveyek ku wê mirov dikarê wê naqşaya kesî a derûnê ku ew weke hatî bi dîmenkirî jî wê di wê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku w xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê têgîna derûniyê wê weke aliyekê ku mirov wê li ser wê çerçoveya rûhiyeta xwe re wê di renekê de wê bi wê bihizirê û bigihijê çerçoveyek fahmkirinê wê bi wê re wê karibê bibê bê. Di wê temenê de wê weke rewşek ku wê dervî sehan û ankû hêstan wê derkkirin û ankû tefkirkirin wê di wê temenê de wê temenê wê di renekê de wê biafirênê.

Di serdema hemdem de wê ali wê di nava têgînên di wê warê ên hizirkirin de wê rê li rengna hizirkirinê ku wê di bin nav û gotina 'parapsikolojiyê' de wê werina pêşxistin û bi navkirin de jî wê bibê û wê were ser ziman bê. Di wê temenê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê girîng jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare dervî seh û hêstan hewldana têgihîştinê wê di wê temenê de wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê bi metodolojikî wê, bê xwestin ku ew werina fahmkirin bin. Di wê rewşê aliyê mirovî û ankû keseyetî ê derûniyê û ankû 'psisikî' ku ew heya wê, bi temenê xwe yê bi hişmendî re wê li ser wê r ew, di renekê de wê, bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê minaq wê Franz anton Mesmer wê, kesên ku ew bi sedema nexweşî û nebaşîya sînîrî wê serî li wî bixê wê rêyên weke tiştên weke bi darikên miqnatisî bikarbênê. Li gorî wî di laşê mirov de wê manyatîsma ku ew hebûya wê, bi wê re wê bikişênê û wê, bi wê re wê, başkirinê wê bikê. Hizirvanên alman ên weke **Henry Sidgwick** wê di wê warê de wê bi rengê hizirkirinên weke hebûna mirovî ku wê xwediyê temenekê serxwezayî bê wê li wê bihizirê û wê bi tefkirkirinên xwe yê li ser wê re wê, bixwezê ku ew bi şîroveyên li ser gîyanê re dikê re wê pêşbixê û xwe bigihênê encamakê.

Di warê têgînên weke yên ku wê bi derûnê wê weke ku wê di nava danîşandinek li tîyatroyek weke ku wê çawa wê, bi afsûnê wê bandûrê li

mirov wê bijê û wê derûniyê wê li xwe bide hoyandin bi kirin û 'triksên' ku ew bikê re wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê, weke li xwe girêdanê û hwd re wê, ev wê, di dîmenekê de wê, were lê hizirkirin. Di warê bandûr li mirov kirinê û ankû kirina bin bandûra xwe de wê hê jî wê weke aliyekê ku mirov wê dixwezê wê fahmbikê ku ew wê çî wê temenê wê biafirênê ku mirov wê di wê temenê de wê, ew wê bikeve wê rewşê de.

Di wê warê de wê, mijare dervî sehan derkirinê ku wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê ku wê li ser wê were lê hizirkirin û hewl were dayin ku ew were fahmkirin wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di rengekê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ya ku wê di wê temenê de wê bandûrê bikê wê, hertimî wê weke aliyekê ku wê bê xwestin ku ew were fahmkirin bê. Minaq wê, di wê temenê de wê hebûnên ku ew weke mirov bi xiyalî xiyal dikê weke 'reşik', 'pîrabok' û hwd ku wê, weke di jîyanê de wê, bi afsûnî wê weke nebin jî lê wê di wê temenê de wê bina xwediyê hebûnek ku wê bandûrê li derûniya mirov bikin wê mirov çawa wê karibê wê fahmbikê bê? Wê li ser wê çerçoveyê wê, ew hebûna wê bi têgînek şubjeyî ku mirov wê tefkir dikê wê, di wê temenê de wê temenê wê bandûrê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mirov wê weke zindiyekî ku ew dijî û xwedî meji û bi aqil bê. Wê di wê temenê de wê, ya ku ew li wê dihizirê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di nava jîyanê de wê, her tişt wê weke ku ew çawa heya wê bi wê re wê çendî ku ew wê weke aliyekê bu bandûrî wê nbi giringî wê hebê wê weke aliyekê wê yê din jî wê weke ku ew çawa dihê dîtin jî wê, bi heman rengê wê weke aliyekî giring û bi bandûr bê di wê çerçoveyê de.

Di warê mijare têgîna mistikî de wê çî wê ji me re wê mistikî wê were wê weke aliyekê wê yê ku wê hertimî wê bale mirov wê biikkişênê bê. Wê tiştê ku ew heya mirov kişand û heya mirov li xwe afirand û bale mirov çû ser wê êdî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê rengê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê.

Î ro wê, ev aliyên têgîna mistisismê a di nava baweriyên û ya ku ew di nava jîyanê a ku mirov wê, dibîne de wê dikarê hem bi nûansî û hem jî wê bi dîtbarî û rengê hizirkirina wan re wan ji hev cihê li wan bihizirê. Di wê temenê de wê di nava baweriyên de wê hertimî wê bi têgînek gîyanî wê di wê çerçoveyê de wê weke hebûnek ku ew bi serxwezayî heya û

xwediyê hêzên ji me zêdetir bê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Wê di wê temenê de wê, çi xosletên irrasyonel ên serxwezayî ku mirov dikarê bi wan bihizirê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê bi wê re wê were lê hizirkirin û pêvekirin.

Di wê temenê de wê di wê temenê de wê hebûnna ku wê weke ku mirov wê tefkirdikê ku ew hena û dikarin di nava jîyane me de jî bijîn û ankû bandûrê li me bikê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Lê aliyê din ê ku mirov bi wê re wê li wê bihizirê wê, li ser dîtbarîya me ya bi hevnaşîna bi hizirkirina me re wê di temenekê xwezayî weke bi hizirkirin û fahmkirinê a di nava gotin û wateyê, aqil û hebûnê û hwd de wê, bi wê re wê, karibê wê bi wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê, hebûn wê, hertimî wê bi awayê ku ew heya wê, bi awayê ku mirov wê dibînê û derkdikê wê ji wê cihêtirî jî wê, karibê bi awayên din jî di mejiyê me de reng bistênê û ankû bibê sedema bûyina reng û awayên din ên ku mirov di hizirê bê. Di wê temenê de wê, dema ku wê, hebûnek bi cismî wê ji dûr ve di demek reş û tarî de ku wê li mirov wê weke mirovekê û ankû zindiyekê ku ew xwe di labitiênê wê were wê, ev ne tenê wê bi wê tiştê heyî a ne zindi ve wê bi tenê wê girêdayî wê hebê. Wê hinekê jî wê azmûnên me yê ku me berê di nava jîyane xwe de kirin ku wê di wê çerçoveyê de wê xêva me jî wê hevgirtinna weke biafirênê û wê, di wê temenê de wê derxê li pêş jî wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyê wê tiştê a ji aliyê me ve ê diafirê bê wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Çerçoveya salixkirina gotina mistisismê

Dema ku em li ser çerçoveya salixkirina gotina mistisismê wê, li wê bihizirê, wi dê dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê ji du aliyan ve wê dikarê wê werênê ser ziman. Yek li ser temenê dîrokîya wê re bê. Ya din jî wê li ser temenê têgînî û ankû têkiliya fahmkirinê a bi jîyanê re bê. Mirov dikarê wê weke têkiliya zanîn û jîyanê jî wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di berî dîrokê ên weke yê totêm û ankû animismê jî wê, rastî renekê fahmkiriina bi wê re wê lê were bûyin.

Di wê çerçoveyê de wê bi kortasî jî bê wê, dikarê wê di renekê de wê li ser wê bisekinê. Di renekê de wê, di demên toteman de wê, tiştên ku wê mirov wê weke xiyal dikê û ankû dibînê û hwd re ku ew nikaribê wateyê bidiyê wê weke nepeniyekê bê di mejiyê mirov de. Yan jî wê

piştî mirinê wê jîyan hebê û ankû nebê wê, di wê temenê de wê hin bi hin wê li ser wê re wê hizirkirin wê bibê. di aslê xwe de wê, çendî ku wê, têgînek weke ya bi gîyanî ku mirov dikarê wê di destpêkê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman jî lê wê di aslê xwe de wê, piştî mirinê jîyan hebê û ankû nebê wê piştî wê bi gelek re wê weke têgînekê êdî wê li wê zêde bibê û wê pêşkeve. Ev wê di destpêkê de wê, weke ku mirov wê dibînê wê bi wê re wê nebê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, totem û mijara fahmkirinê wê di wê temenê de wê li ser temenê fahmkiriinên kirinî ên şenber re wê bibê. Lê wê di dîmenekê razber de wê, weke lê hizirkirinê wê bi xwezayî wê di mejiyê mirov de wê weke ku wê bibê. Minaq wê, dema ku wê bijî û piştî wê bimirê wê ew li wê bihizirê. Mirin çi ya û ankû çawa dikarê wê fahmbikê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Piştî ku mirov wê hizirbikê ku wê 'mirin weke rêwîtiyekê ya' bê wê êdî wê li piştî wê bihizirê. Minaq wê di gelek goristanên ku wê ji wan deman wê werina dîtin de wê, di wan de wê rastî gelek tiştên ku wê weke kirina hundurê wê de ku wê dema ku mirov wê piştî mirinê wê bijî wê ji wan wê sûdbigirê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Ev wê di destpêka demên şariştaniyê wê bi zêdeyî wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Wê di wê temenê de wê, bi wê re wê çerçoveyek hizirkî wê biafirê û wê, di wê temenê de wê weke ku wê di mitolojiyan de wê bicih bibê wê weke yazdan wê herina aliyên din ên ku 'weke li wê jîyan heya' wê, di wê temenê de wêwere ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê gotina mistisismê wê li ser wê temenê wê weke têgînek ku wê were ser ziman. Di wê temenê de wê gelek şîroveyên ku wê bi wê re wê werina kirin wê hebin. Di nava kurdan de wê, bi kevneşopîya hizirkirina wê re wê, weke ku wê were ser ziman û dîtin wê li ser wê temenê wê were ser ziman ku wê 'tiştên ku mirov zanibê jî nikaribê wan bi lê bikê' û ankû tiştên ku ew divê ku ew di bin nepeniyê de werina ser ziman û hwd wê, di wê temenê de wê werina ser ziman. Minaq wê hinek gotin wê dema ku wê weke di demên afsûniyê de wê werina ser ziman ku wê dema ku ew werina bi lêvkirin wê hinek encamên wan ên bi başî û ankû nebaşî wê bibin. Ber vê yekê bo ku mirov rastî wan encamên wan ên nebaşî newê wê di wê temenê de wê ew wê newina hanîn li ser ziman. Yan jî wê ew newina bilêvkirin. Wê newina ser lêvê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wan ê giring bê ku mirov wê di wê temenê de wê

weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Ev gotinên ku ew divê ku ew newina bilêvkirin û ankû newina serlêvan wê, di wê temenê de wê weke gotinên ku ew dihên zanîn. Mirov wan dizanê. Lê encamên wan jî dizanê ku ew çawa na. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di renekê de wê, werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman ku wê, mijare nepeniyê û ankû mistisismê wê li ser wê temenê wê weke têtînekê wê xwe di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di nava hizirkirinên mitolojiyê de wê, di wê temenê de wê weke hinek aliyên wê yên ku ew bi wê re werina fahmkirin wê hebin. Di dewama wê de wê, dema ku wê werê demên kevnera ên felsefeyê de wê, di wê temenê de wê, di wateyên wê yên nû ên ku wê werina pêşxistin de wê, di renekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Di nava felsefeyê û ankû di dema felsefeyê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê weke hinek tiştên ku ew di bin nepeniyê de hena û mirov çendî ku mirov bi zane bibê û ankû bi gihijê astbilindiyekê wê bigihijê li wan. Di wê temenê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wan ên giring wê xwe di dewama wan de wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê di nava felsefeyê de wê, têtîna mistisismê wê di wê de wê bi têtînen mitolojiyê û hinekî jî ên baweriyê û hwd re wê bicih bibê. Di wê de wê, bi minaqî wê gihiştina têtîna xwûdayî û fahmkirina wê û wê dema ku mirov wê, gihiştina wê wê hinekê bêhît û ankû wê weke ku wê were ser ziman di nava gel de wê mirov wê bigihijê hinek 'keremet'an wê di wê temenê de wê bi wê re wê were ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare hizirkirinê wê, bi wê re wê hin bi hin wê derkeve li pêş. Di nava felsefeyê de weke ku wê bi platon û hwd re wê, derkeve li pêş wê têtînen ontolojikî wê li ser wê temenê wê pêşkevin.

Di têtîna mistisismê de wê, têtînek baweriyê wê di wê de wê hebê. Lê ev têtîna baweriyê wê, çendî ku wê di nava baweriyên olî de wê were ser ziman jî lê wê ji hinek aliyna ve wê çerçoveya gotina baweriyê a di temenê wê de wê, bi etimolojikî, epistemolojikî û morfolojikî wê li ser

temenê wê bi teybetî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman. Di nava gel de wê, baweriyên wê yên ku ew weke li ser gotinan, li ser têtênê weke baweriyên kevneşopîyî ên weke bi afsûnê û hwd re wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Minaq wê, ji tiştên weke bi xwe ve kirina nivîştan, keviran û hwd wê, di wê temenê de wê weke aliyna ku mirov wê, dikarê di wê çerçoveyê de bikirpênê.

Di çerçoveya têtênê mistisismê de wê tişt wê weke ku wê bi wate dikê wê, ya ku ew di wê de ghiştiya berhev û hemûya hizirkirinê di wê de ku ew berhev bûna re wê, dikarê wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê, tişt, hebûn û hwd wê, di wê temenê de wê, awayên wê yên bi watelêkirinê wê di awayekê û renekê de wê temenê wê yê ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di çerçoveya têtênê mistisismê de ku mirov bibêjê wê her tiştê ku ew dihê azmûnkirin wê di awayekê de wê, bi tiştê û ankû di hebûnekê de ku wê, di wê de wê bi dageriyek ku ew bi wê dihê afirandin û pêşxistin re wê, di awayekê de wê bibê. Ber vê yekê wê mistisism wê aliyekê wê yê giring wê li ser temenê fahmkirina dageran û hwd re ku ew bi têtênê bin û ankû tiştî bin re wê bibê bê.

Di nava baweriyên mesopotamîkî û kurdistanî ên weke yazdanîyê û hwd de wê di temenekê gnostîkî de jî wê were dîtin. Minaq wê, di nava mitrayîyê, zerdeştîyê û heta manîyê û mezdekiyê û hwd re wê, di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Ev azmûnên bi wê re ku wê bi hezaran wê bibin wê piştê wê temenê pêşveçûnên baweriyên piştê ên ku wê werina weke cihûtîyê, mesihîyê û heta islamê jî wê biafirênin. Lê di nava baweriyên kurdistanî û mesopotamîkî de wê, ne tenê bi renekê li ser tenê bi baweriyê re ku wê were fahmkirin re wê hebê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, bi awayekê wê li ser temenekê hizirkî û felsefeyî wê bibê. Minaq di nava têtênê bawerî-felsefeyî ên weke taoismê, hinduismê, konfucyûismê û heta bûdîsmê û hwd wê, di nava baweriyên asya dûr û hwd de jî wê di wê temenê de wê, di renekê de mirov wê rastî wê dihê.

Lê di aslê xwe de wê mistisism wê di demên piştê wê weke ku mirov wê dibînê wê, di nava felsefeyê de wê, li ser temenekê rasyonel wê çawa wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê, hewldan wê bi wê re wê werina dîtin. Li rojhilat wê, di wê warê de wê bi zêdeyî wê têtênê ibnî sîna wê di aslê xwe de wê dema ku mirov li navaroka hizrên wî dinerê

mirov dikarê ji aliyekê ve bibîrbikê. Lê berî wî di demên kevnera de wê weke ku mirov wê dibînê wê, di nava felsefeyên kevnera de wê, li ser wê temenê wê, bi temenekê gnostikî-felsefeyî û hwd re wê, dibînê ku wê were lê hizirkirin. Têgîna logosa haraklit, epeirona anaxsimondros û heta nous´a pysagor û hwd wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, karibê di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Aristo wê dema ku wê şîroveyên xwe wê li ser têgîna ´darêjkê´ re wê bikê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê bigihijê rengekê hizirkirinê li pêş-îfîzîkê ku wê weke ´metaîfîzîkê´ jî wê were bi navkirin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê têgîna mistisismê wê ya ku wê derkeve li pêş wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi mirov re wê, di serî de wê li ser temenekê bi xwe re bi kifşkirina xwe û weke xwe lêbûnê û ankû di wî çerçoveyê de bi azmûnkirina têgihên ku ew di wê temenê de weke nayêna piştrastkirin û hwd re wê, di temen û çerçoveyê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Mistisism wê weke xosletekê jîyankirinê wê li ser wê temenê wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê peyxam û çavkaniya xwe xwe wê ji jîyane û hebûna wê ya dihê jînkirin û dijî wê bigirê. Di dewama wê de wê di wê temenê de wê hebûn wê, di wê çerçoveyê de wê hebûna wê, ku wê, ji aliyekê ve wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giiring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Weke din wê di nava felsefeyên di serdema navîn de wê, bi zêdeyî wê di temenekê lêgerîna rastiyê di hebûnê û di wê de wê bi hêst û hîsa di wê de a bi kûrbûnê û hwd re wê, dikarê wê di wê rengê de wê, di rengekê de wê werênê ser ziman. Filosofê kurd halacê mansur, suhrwerdî û hwd wê, dema ku wê têgîna ´ez rastîtyê´ û ankû ´enel haq´ê ku wê werênê ser ziman wê hinekî wê li ser wê temenê wê bi çerçoveyek di wê de wê çawa wê bi kûrbûnê re wê, di wê çerçoveyê de wê, li wê were lê hizirkirin. Wê bi têgîna ´azmûnkirinê´ re wê, li têgîna mistisismê wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Têgîna ´tasawûfa ismailiyan´ bixwe jî wê dema ku mirov li wê dinerê wê, li ser wê rengê û awayê di şêwayekê de wê li kurdistanê mirov wê **kifşdikê**. Di nava çîrokên kurdan de wê têgîna cinîtîyê ku wê weke têgînek gîyanî ku wê, li wê were lê hizirkirin ku wê dervî fîzîk û bûjenê wê were jînkirin û wê bi xosletî ku ew dikarê xwe bikê her awayê û rengê darêjkî û hwd de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê tenê ku wê bi afsûnî li wê were lê were lê hizirkirin wê bi tenê wê

nemênê. Wê di dewama wê de wê, weke têtînek di hebûna fîzîkê de bi kûrbûnê de jî wê têtîna û têtîhiştînekê wê bi xwe re wê, di wê de wê bi hawênê. Di fîzîkê de kûrbûn wê, di wê çerçoveyê de wê weke xosletekê felsefeya demên kevnera ku wê di wê de wê hertimî wê hewl were dayin ku ew li ser wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin bê. Wê minaq wê, têtînen demokrit ên bi atomê û yên empodokles ên li ser esasê hevîrtina fîzîkê û hwd re ku wê li wê bihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê, di temenekê de wê, di wê de wê, di xwe de wê bi kûrbûnê wê, bihawênê. Lê di wê temenê de wê têtîna bi kûrbûnê di fîzîkê re ku wê di wê rengê di gîyanê re wê were derbaskirin wê weke di vegotinên gîyanî û hwd re wê were dîtîna wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê din ku wê temenê bi fenomenolojîkî li ser temenê zêhnî û ankû hişmendiyê bi zanînê û di wê de wê bi kûrbûnê wê biafirênê wê ji wê re jî wê bibê peyxam.

Di aslê xwe de wê, di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê mijare mistisismê wê di wê temenê de wê weke têtînek zêde berfireh ku mirov wê, li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, dema ku wê li wê were lê hizirkirin wê weke aliyekê metafîzîkî û hwd jî wê di destpêkê de wê di dîmenê de wê rengê fahmkirinê wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Lê di wê temenê de wê, dema ku mirov wê li ser wê bihizirê wê, weke çerçoveyek fahmkirinê a ku wê ji ya ku ew heya bi zanebûna wê zêdetirî wê, weke têtînek di nava dîtîna me ya bi hişmendî û wê hebûna heyî û hwd re wê, weke rewşek kombînasyon wê, di awayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê hemû xabatên ku wê bi cidîyetekê li ser têtîna mistisismê wê bi şewayî wê werina kirin de wê, di wê çerçoveyê de wê, dîtîna bi hiş a hebûnê û ankû derkkirina wê û di wê de wê kûrbûn wê weke aliyekê wê xwe di wan de wê, bi dîyarî wê bide dîyarkirin. Di awayekê din de jî wê bi gotinên weke ‘ya nayê zanîn’ re ku wê were li wê hizirkirin wê di dewama wê de wê, li ser wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê biafirênê. Wê dema ku mirov wê bahsa têtînen weke ya ya nayê zanîn wê bikê wê çî jî wê were fahmkirin wê di destpêkê de wê bi serê xwe wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengê de wê bide dîyarkirin.

Li vir wê ya ku wê, bi gotina ‘ya nayê zanîn’ re wê were fahmkirin wê di serî de wê dikarê wê ji du aliyan ve wê pêşî wê li wê bihizirê û wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê weke ku wê dem bi dem wê bi têtîna metafîzîkî û hwd re wê were fahmkirin ku wê ‘rastîyek wê hebê ku mirov ti carî wê nikaribê wê bi temenê wê têtîgihê û wê fahmbikê’ bê. Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê di rengê de wê, bi wê re wê li wê were lê

hizirkirin. Aliyê din jî wê, li ser rewşa bi zanebûnê û hwd re wê, dikarê li ser pîvan û asta me ya zanîne û aqilê me re wê, dikarê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, di nava hizrên augustinus de wê tênginek wê, were were fahmkirin. Wê ew jî wê ew bê ku wê di awayekê morfolojikî de wê di hinek gotinên xwe de wê bide dîyarkirin ku wê 'di pêşarojê de wê, baştirin wê, gihiştina li fahmkirinê wê bibê' re ku wê werênê ser ziman wê, weke aliyekê ku wê, di xwe de wê, ast û radeya fahmkirina me wê di dema wê de wê, ji aliyekê ve wê weke ku wê kêmbibîne û wê, di dewama wê de wê, êdî wê weke ku ew çendî ku ew bi demê re pêşket û pêşdeçûyin bû û ew mazinbû wê êdî wê ew rade jî wê mazin bibê û wê bi wê re wê bi derfet bê ku mirov wê bigihêjê wê fahmkirina mazintir û baştirin. Yanî wê di wê temenê de wê ji wê tênginê wê weke ya ku wê were fahmkirin wê di destpêkê de wê di wê temenê de bê ku wê aliyekê têngihiştina me wê bi kêmbibîna me û kêmbibîna asta zanîna me ya demî re wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê bi demê re wê li gorî wê tênginê wê, çendî ku mirov bi fêrbûn bû û gihişt li zanîne û hwd re wê, di wê temenê de wê êdî wê weke 'baştirin wê fahmbikê' re wê, di rengekê de wê bigihîjê li wê têngihiştinê û wê fahmkirina mazin.

Li vir wê demê wê gotina *fahmkirina mazin* wê dikarê wê di awayekê de wê pêşbixê û wê werênê ser ziman. Fahmkirina mazin wê di awayekê morfolojikî de wê, li gorî wê ya baştir û bi zanetirî wê hertimî wê gavekê wê li pêşîya me bê û mirov wê hertimî wê dema ku wê gavê wê pêşde çû wê bigihîjê li wê. Lê her ku mirov bi gavekê pêşçû jî wê ji pêşîya me wê gavek din wê ew jî wê pêşdetir wê herê û wê her ku ew pêşdetir çû wê gavek din wê fahmkirina mazintir wê bi wê re wê, xwe di rengekê de wê bi wê re wê li pêştir wê bide dîyarkirin. Ev wê weke pêvajoyek ku wê bi demê re wê, hetaheta wê pêşde çûyina wê bibê. Wê sînorê wê nebê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê weke ku em çawa wê bi têngîna nakokê a Zenon re ku wê bi mînaqa req û aqil re wê bîne ser ziman re wê dibîne di reng û awayekê weke wê de wê, di rengekê de wê çerçoveya rengê wê hizirkirinê wê di awayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê mînaqê de jî wê her ku mirov pêşde çû jî wê ew nûqteya li pêş me ku em gihiştinê de wê ji wê gavek din wê pêşdeçûyin wê bibê û wê, ti carî wê gihiştina li wê nebê.

Di mijare fahmkirina têngîna zanîne û fahmkirinê de wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, têngîna bi zanebûnê gihiştina fahmkirinê û ankû di wê fahmkirinê de gihiştina li rastteqiniyê û hwd wê bi wê re wê weke aliyekê

wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di xwezayê de wê, rewşa azmûnkirinê wê, hertimî wê weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê bikê bê û wê, ji wê re wê sînor wê nebê. Wê azmûnkirina me wê sînorê di her astê de wê heta kûderê wê hebê? Ev wê, di wê temenê de wê hertimî wê weke aliyekê ku wê xwe weke pîrsekê wê di mejiyê mirov de wê bide dîyarkirin bê.

Di nava têtînên weke ku wê, di nava têtînên weke janismê û hwd de wê were dîtîne wê têtîna meditasyonê, yoga û hwd wê, di rengekê de wê, di wê de wê armanca wê bi ghiştina li tiştê wê hebê. Di wê de wê, her ghiştin wê weke pîvanekê bê. Wê, di wê de wê, ew ghiştînen ku ew bi wê re wê, bibin wê d irengê de wê, weke aliyna ku wê, di wê temenê de wê, mirov xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Wê weke aliyekê di wê de wê bi têtîna 'kûrbûnê' re ku mirov wê karibê werênê ser ziman re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Şêwayên weke yên meditasyonê wê bi awayekê weke di demên kort de ku wê di nava jaismê de wê were lê hizirkirin wê di her pêvajoyên jîyane mirov ên weke bi hizirkirina di xwe de, ponijîne û hwd re wê hebin û wê bibin. Wê, dema ku mirov wê di xwe de wê bihizirê û wê bixwezê wê, bigihijê wê rastiye ku ew dixweziyê wê bigihijiyê de wê, çawa wê fahmbikê ku ew rastî çi ya û ankû wê, di xwe de wê çawa wê bigihijiyê? Yan jî wê çawa wê zanîne û fahmbikê ku ew wê di xwe de wê bigihijê li wê? Yan jî wê ew rastî wê çawa wê, di wê de wê hebê? Weke wan wê gelek pîrsên ku mirov dikarê di mejiyê xwe de di wê çerçoveyê de bigihijê de wê bi wê re wê di mejiyê mirov de wê karibin bibin û mirov karibê li wan bihizirê bê.

Di nava têtînên baweriyên ku ew wê piştê wê bibin de jî wê, têtîna weke ku wê bi hinduismê re wê têtîha *nirwana*, û ankû wê weke di xwe de wê, ghiştina bi ponijîne li rastiye û hwd wê, di wê temenê de ku wê li wê were lê hizirkirin wê bibê. Wê di wê temenê de wê, xwe kişandina li inziwayê wê di wê temenê de ku wê bibê wê bi têtîhên weke xwe di xwe de kifşkirinê û ankû bi wê re di xwe de bi hizirkirinê û ghiştina 'li rastiye' û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, ev rastî û rastiya dervî mirov wê çendî wê karibin weke hevdû wê rastiye bin. Yan jî wê weke ku wê di têtîna baweriyên weke ku wê werina fahmkirin de wê hemûyî di 'yekê de wê kifşkirin û fahmkirinê' wê ew yek wê çawa wê yek bê? Ew 'yek' wê piştê wê weke 'xwûdê' wê were pênasekirin û wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê

ser ziman ku wê têtîna yekê û xwûdê wê di wê temenê de wê, weke aliyek monist ê têtîna ku wê bi wê re wê, li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê warê de wê, weke ku mirov wê dibîne wê du têtîna û ankû du nêzîkatî wê, derkevina li pêş. Yek wê weke bi 'yek' a monist a ku wê di wê temenê de wê bi xwûdê re wê were salixkirin bê. Ya din jî wê weke ku mirov wê bi têtîna filosofên weke spinoza û hwd re wê dibîne wê bi têtînek panteist û hwd re wê xwe bide dîyarkirin ku wê di xwezayê û hwd de wê, rastiyê wê di heviyekiya wê de wê li wê bigerihê û wê bixwezê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman re wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wateyek ontolojîkî de wê weke ku mirov wê bi êzdayiyên kurdistanî re wê wê bibîne wê bi têtîna 'çûyina li laleşê' re ku wê were fahmkirin wê di wê de wê, bi têtîliyêk bînavber a weke ku wê bi gihîştin û ankû bi ber xwûdê ve çûyinê re wê were ser ziman. Yan jî wê sofreyê ku wê weke 'sofreyê yazdan' wê were danîn ku wê ji wê xwarinê wê weke hevpeymanîya bi yazdan re bê bê ku wê li wê were lêhizirkirin wê di wê temenê de wê weke têtînek ku wê bi wê re wê, di nava wê girêdana ontolojîkî de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê kûrbûn wê bibê re wê were li ser ziman bê. Çûyina li laleşê wê weke çûyina li hev dîtina yazdan û weke ku wê were gotin 'kesê çûn wir wê yazdan wê wan bibîne' û hwd re wê, di rengekê de wê, bi têtîna wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman k uwê di mijare têtîna xwûdayî û mirovî de wê di navê de wê bi temen û têtîliyêk ontolojîkî û hwd re wê were hanîn li ser ziman. Di rewşa fahmkirinê de wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Li vir wê hemû jî wê, di wê temenê de wê, bi morfolojîkî wê dikarê wê di gotinekê de wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê têtîliyêk fahmkirinê a bi aqil û hebûnek ontolojîkî û hwd ku wê di zikhev de wê were pênasekirin re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were fahmkirin bê. Mînaq wê dema ku mirov got û hanîn ser ziman bi gotina 'gihîştina li rastiyê' wê di wê temenê de wê çî wê ji wê were fahmkirin? Wê, di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di wê temenê de wê bi hizrî wê li wê bihizirê bê. Ji gotina gihîştina rastiyê û hwd re wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê, ya ku wê were fahmkirin wê tiştê ku ew heyî ku ew gihîştina li wê û ankû têtîli bi wê re danînê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, têtîlidanînê de wê, mezdek wê dema ku wê felsefeya

tîpan wê pêşbixê wê bi rêya tîp û gotinê û ankû peyv û bêjeyê wê gihiştina li rastiye wê bikê berlêpîrsînê de. Wê gotin wê çawa wê mirov wê karibê di rêyek ontolojîkî de wê, rêya me dîyarbikê û wê, karibê di wê de ew çûyin were kifşkirin? Wê li ser wê wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê tîkiliya mistikî û ankû 'bûjena mistikî' û yan jî 'bûjene nepenî' ku wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê derkeve li pêş. Di tîgîna tîkiliya mistikî de wê hinekî jî wê mijare azmûnkirinê a ji rewş, tîgîn û çandên cihê û hwd re bi fahmkirinê re wê, di rengekê de wê, weke ku wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê bûjena nepenî jî wê di wê temenê de wê kirdeya bi wateyê, û hwd re ku wê were hizirkirin û wê di meji de wê weke hatî bi hişkirin bê wê, bi wê re wê, xwe di wê temenê de wê bide **dîyarkirin** bê. John Hick wê dema ku wê di wê warê de wê hizrên xwe wê li ser tîgîna baweriyên re wê gotina 'çavikên bi reng ên çandan' wê werênê ser ziman. Li gorî wê cihêbûna baweriyê wê weke pirranîtiyê wê bi navkir û hanî ser ziman. Kevneşopîyên baweriyên cihê wê, dema ku wê, di wê temenê de wê, hevnasînkir wê, li ser wê re wê ji 'ez navendîtiyê û ankû 'egocentrism'ê wê, derkeve û wê li çerçoveya rastiye giştî re wê, xwe di rengekê de wê bi temen pênasebikê. Wê dema ku em li ser wê re li xêva mistisîsmê binerê wê li ser wê temenê re wê di temenekê darêjkî de wê xwediyê tîgînên cihê ên teqez bin ku wê li ser wê re wê were lê hizirkirin. Gotina 'rastiye' wê hertimî wê di wê de wê, weke aliyekê ku wê hem wê di awayên fahmkirinê de wê cihê were fahmkirin bê û hem jî wê di rengên pênasekirinê de wê weke ku wê, bê gihandin li rengên şîroveyî ên cihê. Wê dema ku mirov wê bahsa 'rastiye' û li gorî wê fahmbikê wê hoyandinên li awayên darêjkî ên çandî û hwd wê weke aliyekê wê yê giring wê were dîtîn ku wê derkeve li pêş. Li ser temenê ku wê hick wê werênê ser ziman wê weke ku wê di tiştê de wê, weke di xwe de wê bi ketina tîkiliyê û hwd re wê, di rengekê de wê, weke dîmenekê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin.

Di tiştê de bi wê re ketina tîkiliyê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê ku wê li wê hebûna wê ya heyî a salixkiri re wê alaquadar bê. Minaq wê dema ku mirov wê hebûnê dikê wê ev ne tenê wê bi hebûnên fîzîkî û hwd re wê bi sînor wê bê. Minaq wê, salixkirinên hebûnên tîgînî ên weke bi kirdeyî û hwd re ku mirov wê, li wê bihizirê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ev wê weke di

dîmenekê weke 'rastiyê bê şertûmerc û bênavber wê cerbkirinê' û hwd re wê, di rengekê de wê, temenekê fahmkirinê wê weke ku wê biafirênê. Azmûnkirina rastiyê bêşertûmerc û bênavber wê, di wê temenê de wê, weke li ser temenê têngîna cewherê re wê bibê. Di aslê xwe de wê, li ser têngîna cewherê re ku mirov bi wê re lê bihizirê wê ew pirs di serê mirov de bibê ku mirov wê cihê bûjena nepenî kirdeyî wê, çawa wê, dîyarbikê. Yan jî wê weyna wê çi bê. Yan jî wê ew ji wê were derbaskirin? Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyna dinên bi pirsî ku wê xwe bidina dîyarkirin. Di çerçoveya têngîna mistisismê a di wê temenê de wê li wê were hizirkirin wê, di rengekê de wê, di demên hemdem de ku wê bi lêkolînên ku wê li ser wê werina kirin bi wan di hinek awayan de weke daxistina li temenekê ewrolojikî wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveya têngîna daxistinê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê **bê**.

Li vir wê, dema ku wê têngîna mistisismê wê were lê hizirkirin wê di nava hizirkirinên serdemên kevnera û piştre ên demên serdema navîn de wê bi zêdeyî wê weke dîmenekê bi wê azmûnkirina metafîzîkê û encamên wê yên bi wê hizirkirinê re jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Lê di wê temenê de wê, aliyekê wê yê din ku wê weke ku wê mani wê li wê bihizirê û wê di rengekê û awayekê de wê weke li ser temenekê bûjenî ku wê fahmbikê û wê di pêvajoyek fahmkirinê de wê hin bi hin wê pêvajoyê li ser temenekê kirdeyî wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê, bi təkiliya wê bûjena kirdeyî bi ya ne kirdeyî re wê dênê û wê, di wê temenê de wê, bi pirrawayî wê di wê hizirkirina wê de ku wê were kirin re wê, li ser temenekê gnostikî wê, dîmnenekê ji wê têngîna metafîzîkî dûr wê bi xwe re wê bide mirov. Di wê çerçoveyê de wê, di rastiyê de wê, çi wê were fahmkirin û wê, çi û çawa wê were fahmkirin wê, bi wê were lê hizirkirin. Wê demê wê dema ku ev wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê, di rengekê din de jî wê, hebûnek bûjenî û ankû darêjkî a bi kirdeyî ku wê di wê temenê de wê xwe bide biriqandin wê li ser wê temenê wê di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir wê, di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê hinek têngîn û rengên fahmkirinê wê xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin bin. Yek wê li ser têngîna cewherîfîyê re bê. Û wê ev têngîn wê, di wê temenê de wê, di rengekê têngînî de wê bi wê re wê, di wê mijare kûrbûnê wê bi wê re wê, li ser wê bihizirê bê. Di wê kûrbûnê de wê, di awayekê

de wê, ku mirov bixwezê û nexwezê jî wê mijare fenomenên ku ew weke ji hev derhanênê ê bi mantiqî û hwd re wê, di rengekê de wê di mejyê mirov de wê bide dîyarkirin. Aliyê din jî wê li ser têngîna darêjkî bê. Wê di wê çerçoveyê de wê, di mijare darêjkê de wê du aliyên wê bi wê re wê karibê were kifşkirin. Yek wê li ser temen û awayê wê hevgirtiniya wê awayî ku ew çî ya û çawa were fahmkirin û ankû têkiliyek çawa bi kirdeyî û wê re wê, di temenê fahmkirinê de wê were danîn bê. Aliyê din jî wê, di wê temenê de wê, bi wê rewşa têngîna wê, di wê çerçoveya wê hevgirtinê û wê salixkirina wê ya kirdeyî ku ew ji hev wê were felişendina wê, çî wê temenê wê kirdeya wê biafirênê û yan jî wê di wê felişandinê de wê her qatk wê çawa wê, di wê de wê, werina fahmkirin û wê, çawa wê, têngînek fahmkirinê wê bi wê re wê, di awayekê de wê di mejyê mirov de wê bi xwe re wê weke ku wê di rengekê de ku wê bi afirênê wê di mejyê mirov de wê bide çêkirin bê. Di wê temenê de mistisism wê, dema ku wê rûyê wê ku mirov wê bi nepenî li wê dihizirê ku ew rûyê wê din ê ne bi nepenî weke ku ew dihê pênasin û fahmkirin ku ew nebê wê çawa wê ew aliyê mistikî wê bi wê re wê were azmûnkirin û yan jî wê refaransên wê çî bin wê weke aliyana din ên bi pirsî wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê mijare mistisismê wê bi felsefeyê re wê hilde li dest wê, li ser hebûnê re wê, di wê temenê de wê, hinek têngînên ku mirov di wê çerçoveyê de bi wê re bidest bixê bibin. Di awayekê de wê mijare hebûnê wê dema ku mirov bi felsefeyê li wê dihizirê wê çawa wê azmûn bikê û wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, bi gotinên me yên ku me ew azmûnkir û ew hanî ser ziman wê çendî wê bi derfet bê ku ew gotin bi wê ew were ser ziman? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li gorî Heidegger wê armanca felsefeyê wê, di serî de wê bo yên ku ew dixwenin wan bigihênê azmûnak bi hebûnê. Di wê temenê de wê, li ser ya şenber re wê bixwezê ku ew bi têngînek razber bihizirê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê de wê çî li wê were lêgihîştin wê weke aliyekê ku wê, di wê temenê de wê hertimî wê weke mijarek ku ew bi serê xwe dúbare û dúbare were fahmkirin bê. Di heman mijarê de ku wê çend kes wê bixwênin wê çawa wê, weke ku wê bihizirin wê karibin bigihijina heman gotin û rengên fahmkirinê. Yan jî wê bigihijina têngînen ji hev cihê. Di wê temenê de wê, dema ku em tiştê wê weke hebûnê wê bi navdikin û wê dihênina ser ziman wê ev têngîna wê,

di mejiyê mirov de wê, weke têngnek ku wê çendî ku wê ji aliyekê ve wê bi tiştê re wê were salixkirin û wê karibê wê were fahmkirin jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê weke bi intibayek ku wê ji wê derbas bibê jî wê, têngnekê wê bi xwe re wê weke ku wê bide mirov. Ber vê yekê wê, Ber vê yekê wê hebûn wê li şûna tiştê wê gelek tişt wê weke çerçoveya wê ya fahmkirinê a morfolojikî wê bi wê re wê were fahmkirin bê wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser **ziman** bê. Azmûnkirina hebûnê di nava felsefeyê de wê, dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê wê karibê bi wê re wê bibêjê jî ku wê dîroka felsefeyê wê ji aliyekê ve bi hemû dîroka hizir re wê weke dîroka azmûna wê jî wê, di awayekê de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Dema ku wê hinduist wê bixwezin bigihijina nirwana, zen-budist bixwezin bigihijina satori û ankû taoist wê bigihijina tao û hwd wê, di wê temenê de wê, ev wê weke aliyên bi têngînê en ku wê bi hebûnê wê bi hizirkirinê re wê werina azmûn kirin bin. Di wê çerçoveyê de azmûnkirina rastteqîniya hebûnê wê, weke çendî ku wê mirov bigihijênê li fahmkirinekê bi wê jî lê wê, di her asta ku mirov wê li wê hizirî û wê weke têngişt wê, piştî wê dîsa wê hebûn li pêşîya me bo fahmkirinê wê weke ku wê derkeve û wê bisekinê.

Di têngîna mistisismê de wê, di wê temenê de wê, li ser wê temenê wê du têngîna wê weke ku mirov wê dibînê wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê bidina dîyarkirin. Yek wê ya ku wê li ser hebûna heyî û di wê de nbi fahmkirinê bi kifşkirinên ku mirov bi wê bikê û ankû bi kûrbûna wê re wê bikê re wê, bibê. Lê li aliyê din jî wê, ew têngîna ku wê, 'ti carî wê, ew newê fahmkirin' jî wê weke hêstekê wê, di wê temenê de wê, li ser hebûnê re wê, xwe di wê temenê de wê karibê bide dîyarkirin. Di nava têngîna gnostikî a Gazalî de ku wê li wê bihizirê wê, li gorî wî ya ku wê xabate me ya hizirî ku ew çendî bibê wê nikaribê wê têbigihê jî bê wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Lê di aslê xwe de wê, têngiştin wê, di wê mijarê de wê, çendî ku wê hêstekê jî biafirê jî bê lê wê, di wê temenê de wê hertimî wê hewldana ji wê hêstê derbasbûnê a mirov wê, xwe bi mirov re wê bide **dîyarkirin**.

Di wê temenê de wê, mijare azmûnkirina hebûnê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Li gorî Platinius wê, dema ku mirov weke xwûdê bibînê wê, ne mantiqê me bê, wê ya ku ew ji aqilê me astbilindtir bê' re wê werênê ser **ziman**. Li gorî leo-tzu wê 'tao nikaribê were têngiştin' re wê, werênê ser ziman. Wê bi wê re wê çawa azmûnkirina bi pêvajoyên fahmkirinê re wê azmûn bikê re wê, di

rengê bi wê re de wê li wê **bihizirê**. Ev tişt û ankû hebûn û hwd ku ew çî bê wê weke heyînek ku ew were azmûnkirin wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê, dema ku wê felsefe wê pêşkeve wê pêşî wê li ser têngîna azmûnkirina bi hebûnê û ankû têngîna hebûnê re wê, pêşî wê li ser wê temenê re wê, bixwezê ku ew wê, di rengê de wê, fahmbikê. Wê ew hebûn wê, weke aliyekê hebûnê ê ku wê, di nava têkiliya kirde û bûjenê de wê, pêşî wê were were têngihiştin bê. Piştê jî wê di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ku wê bi têngînên weke kirdeyî re wê, li ser bûjena wê nepeniyê re wê bi wê rengê wê were lê **hizirkirin**.

Li ser wê têngînê re wê, li cewherê wê hizirkirin wê bi wê re wê bibê. Wê hewldana fahmkirina cewherê wê di rengê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Filosofê kurd seydayê cîzîrî wê, dema ku ew li ser têngîna derkkirin û ankû hewldana gihiştina li cewherê wê, şîrove dikê wê di wê temenê de wê, di nava pêvajoyek bi pêşketina hizirkirin û fahmkirinê re wê li wê bihizirê. Ew di şewayekê de wê, mijare azmûnkirinê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Lê em wê bi gotinekê wê bibêjin ku wê têngîna filosofên kurd ên di derbarê têngîna nepenî û ankû mistisismê de wê weke ku mirov bi mitra, zerdeşt, manî, mezdek û hwd re dibînê wê, di temenekê bi şewayekê felsefeyê re hevdu fahmkirinê re wê, xwe bide dîyarkirin. Ya ku wê li di demên kevnera li girêkê û hwd wê pêşkeve wê, di rengê de wê, li ser temenê dijberiyê û hwd re ku wê, di nava wê felsefeyê de wê bibê re wê pêşkeve. Lê manî wê dîmenê gnostikî ku ew pêşdixê wê di levkirineka bi felsefeyê û mistisimê de wê weke ku wê dîmenekê wê di çerçoveya fahmkirinê û bi wê re wê li ser sehan re bi wê gihiştina li zanînê û hwd re wê pêşbixê. Di wê temenê de wê, di nava mistisisma kurdistanî û ankû mesopotamîyî de wê, di wê rengê de wê dîmenekê wê yê teybet ê ku mirov wê fahmbikê wê hebê. Manî û mezdek wê, wê dîmenê wê bi zêdeyî wê, derxina li pêş. Piştî wan di demên piştê ên ku wê werina de wê, di nava filosofên herêmê û têngînên bawerî ên weke islamê û hwd de ku wê di bin wê dîmenê de wê pêşkeve wê, hinekî jî wê bandûra wê rewş û rengê fahmkirinê wê, di awayekê de wê, hebê. Di dîmenê ku wê felsefe wê li rojhilat wê, ji aliyekê ve wê were redkirin wê, weke ku wê bê xwestin ku ew di wê temenê gnostikî de bi felsefeya mistisimê û pêşxistina wê re wê pêşbixê ku wê bê xwestin were dîyarkirin jî lê wê zêde di wê warê de wê bi sernekeve. Wê bi zêdeyî wê

di bin dîmenê negativ ê mistisismê de wê ji wê dūrkeve. Li ser wê temenê wê, bi bawerîya nepenî li ser zanînê û zanyarîya wê re wê, li wê bê hizirkirin. Têgîna manî a mistisismê wê di temenê bi têgîna mistisisma pozitiv re wê, dikarê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Wê li ser hebûna dîyar û heyî û dûnya derve re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê, bi çavkaniyên wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê bi wê re wê bi ya heyî, baş û qanc lê hizirkirinê û bi wê re wê li ser temenek û nêzîkatîyek baş re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di mistisisma pozitiv de wê, temenekê fîzîkî ku ew li ser wê re dihê hizirkirin û wê di wê çerçoveyê de wê têkiliya wê bi vejena heyî ku wê weke çavkaniya jîyanê bê re wê bê xwestin ku ew were fahmkirin. Bi wê rengê wê, bi têgînek zanînî ku wê li wê bihizirê wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê, hebûnê wê bi temenê wê yê ku ew were fahmkirin û hebûnîya wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê k uew wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê bi azmûnkirina jîyanê, hebûnê û hwd re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Her tiştê ku ew bi xwezayîya wê re heya û ew dervî me ya wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Vajî wê mistisisma negativ wê li ser temenekê nepenî xwe berdanê, û ne bi herênê şîrovekirina li jîyanê û hwd re wê li wê bihizirê. Bi zêdeyî wê li ser temenekê baxtewarî wê bi xwe berdanê û hwd re wê were dîtin. Di wê temenê de wê têgîna negativ a mistisismê wê di rengekê de wê, dema ku em dualisma rohani û tariyê a manî dibînin ew bi rengê ku wê, weke hemû tiştên jîyanê di afirênin ku wê ji aliyekê ve wê, weke xirab wê werina dîtin wê bi wê rengê wê, di rengekê de wê, li wê were lê hizirkirin. Minaq wê, dema ku wê rohani ket dûnyayê wê çawa wê di nava wê de wê tevli her çar elementên wê diafirênin wê bibê wê, bi wê re wê, temenê jîyanê wê biafirênê wê li ser wê re wê ew rohani wê temenê başî û afirandinê wê di wê de wê were dîtin û wê yên aliyên din wê, weke çerçoveya wê ya dilgirtinê a bi aliyê nebaş re wê werina ser ziman re wê, di dîmenekê û awayekê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Li ser wê temenê wê dema ku wê bi wê aliyê wê bihizirê wê hemû tiştên ku wê jîyanê bi zewk û hazê digirê wê xwe ji wan dûrbigirê. Minaq wê li gorî wê faqirî wê baş bê ku ber ku wê li ser temenê têgîna hêzê bi mal û milkê ku ew dixwezê wê ew wê redbikê bê. Li ser wê temenê wê li hemberî dûnya ku ew dijî wê di temenekê xwe berdayî, û lîyaqat wê bimênê. Li gorî wê dûnya wê,

weke seha hêzek serxwezayî û weke realiteya wê bê. Ber vê yekê wê rêyên weke yên bi aqil û seh ên têgihîştinê bi karhanîna wan wê weke tenê **nebaşî** bê.

Di têgîna mistisisma pozitiv de wê, li ser têgîna hebûnê û yekitiya wê bisekinê. Wê, di wê têgîna hebûnê a yekê û bi wê yekê re wê, yekiti ku wê weke aliyê din ê temenê afirînahebûnê wê bi wê têgîna yekê re wê biafirê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Weki din wê her tiştên ku ew hena wê weke awayên wê 'yek'ê ên awa gûharandî û ankû bi awayên din bûna bê. Her yek wê li gorî wê pêşî wê bi yekî wê hebê û wê piştê wê bi yekîtî û di dewama wê de wê bi piranî wê hebê. Di têgîna nagativ a mistisismê de wê çavkaniya zanînê wê weke dîtinên weke xiyalî, xewn, afsûn û amûrên gîyanî bin. Lê wê ya mistisisma pozitivî de wê, di hebûna heyî a fîzîkî, bûjenî û her wusa wê, bi heyîna hebûnê, xwezayê û hwd re wê, werênê ser ziman. Her wusa wê, ji aliyê derveyî ve wê, bi dîtbarî wê hemû tiştên ku ew hena wê, di rengekê de wê, weke hebûna wê ya têgînî wê biafirênê. Wê di wê temenê de wê, bêzanînê wê li gîyanê wê nehizirê. Wê her tiştê wê di rengekê de wê, di wê de wê bi gihiştina li zanînê re ku wê bibê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, awayê wê yê metodolojikî ê mistisisma pozitivî weke ku em bi maniyan re dibînin wê tiştê baş wê, bi hêskirinê, evîndariyê, başiyê û hwd re wê şîrovebikê. Hebûn heya û ew hebûnîya wê baş a. Wê di wê temenê de wê, di nava têkiliya hebûn û başiyê, başî û zanînê û hwd re wê, têkiliyek epistemolojikî wê dênê û wê li ser wê r ewê bixwezê ku wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, dema ku wê li hebûnê û gerdûnê wê bihizirê wê, her tiştê wê di rengekê de wê, bi xwemaliya wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê jîyan wê, di her jîyan bi jîyankirinê xwe û hwd re wê, di wê temenê de wê li wê bê hizirkirin û hanîn li ser ziman.

Weki din wê hebûn wê çawa wê hebê û wê di wê temenê de wê, dema ku wê di dewama wê de wê şîrove li ser hebûnê wê bi teqezî û ne teqezî û ankû şenberî û neşenberî wê werina kirin re wê bi wê re wê di awayekê ahengî a bi têkiliya wan a bi hev re a ontolojikî re wê bixwezê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. çavkaniya zanînê wê di wê temenê de wê weke aliyekê jîyanê û pêşketina wê jî wê di çerçoveya têgîna hebûnê û bûyîn û afirînîna wê de wê weke ku wê mani wê werênê ser ziman wê weke 'hikmetekê' wê li wê bihizirê û wê werê hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê, di rêgezekê hizirkirinê de wê her tişt wê weke yekê were dîtin. Lê wê her yek wê di xwe de wê hevgerî û pirr bê. Wê li ser wê re

wê, di awayekê de wê bi wê re wê bihizirê. Her obje wê çawa wê 'yekê' bi xwe re wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê, bi awayekê wê bi piraniya wê re wê hevqirtiniyê wê bide dîyarkirin. Di yeka yekê de wê çendî ku wê hevqirtin wê li gorî wê hebê wê ew jî wê bi wê yekê re wê, di rengekê de wê bibê û wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava têtgîna mistisisma pozitivî de wê, bi wê re wê ew wê were dîtin ku wê zanînê wê bi awayekê hikmetî wê bibînê wê weke rêgez ji wê pîroziya ku ew bi wê bawer dikin wê bibînin wê bi heman rengê wê lî wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Weke ku wê çawa wê manî wê zanînê wê weke rêgezek bingihîn a hebûnê wê, di nava rêgezên xwe yên fahmkirinê de wê werênê ser ziman.

Lê misitisisma pozitivî wê çendî ku wê di wê rengê de wê weke di dîmenekê de wê berî rûyê wê bi hebûna derrveyî ve jî bê lê wê di temenê hizirkirinê xwe de wê, di awayekê de wê, bi têtikiliyek ahengî wê, aliyê hundurîn wê li ser hemû aliyên wê yên bi jîyankirinê û hwd re wê giring bibînê û wê li ser wê bisekinê. Wê weke ku em di nava têtgînên maniyên de û piştî wan di nava têtgînên augustinus de dibînê wê, giringîya dayina li aliyên hundurîn ji aliyên hîs û hêstîyarîya mirovî û hwd re wê, bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di hêstê de wê şewayekê aqilî ku weke 'aqilê hêstîyarî' wê dikarê wê fahmbikê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku em ji aliyê baawerîyê ve jî wê werênina ser ziman wê, dîmenekê teolojikî ku mirov wê dikarê wê weke teolojiya mistikî jî wê bi navbikê wê bi wê re wê, biafirênê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê bi dîtîna hundirîn re wê, bi wê re wê bibê xwediyê **nerînekê**. Di nava jîyanê de wê hêskirin û giringî dayina hêskirinê, di fahmkirinê de bi aliyê başî kirin û di temenê qanciyê de tefkirkirin û hwd wê, weke aliyên ku ew bi wê re wê, di wê temenê de wê weke ku wê weke rêyna mistikî ên ku ew bi wan bijîn re wê, bê dîtin. Li ser wê temenê wê, hemû tiştên ku ew li jîyanê ku ew zindî û ne zindî hena wê, bi rêz û hêskirinê wê pêşwazîkirina wan wê bi wê re wê, weke têtikiliyek mistikî a bi xwûde re jî wê, were dîtin. Yan jî wê, di wê temenê de wê gîyane baş pîroz re wê were şîrovekirin.

Li ser wê temenê wê bi têtgînên weke panteism û ankû paneteismê ku wê filosofên weke spinoza û hwd wê bi encamî wê di çerçoveyek bi wê rengê de wê bigihijina li rengekê hizirkirinê û encamê wê di wê temenê de wê weke kesna ku ew xwedî rengê hizirkirinê û zanînê wê werina dîtin. Di paneteismê de wê, bawerîya ku wê gerdûn wê xwûde bixwe bê

wê, hebê. Li gorî wê wê rewşek tevgerî wê hebê û wê, xwûdê hemû zindî û heyînan wê ji cewherê xwe wê biafirênê. Li gorî wê, di hişmendîya gerdûnê wê teqez û nevegûhar wê hebûnek sîyanî wê hebê. Di dewama wê de wê, dema ku mirov, bi têgîna panteismê wê were li nava jîyanê û hwd jî wê, di wê temenê de wê, têgînek xwûdayî wê bi wê xwezaye ku mirov wê di wê de wê dijî wê bê pênasekirin û wê were ser ziman. Li gorî wê xweza û xwûdê wê heman û aynî tişt bin. Li ser wê temenê wê nebina xwediyê têgîna xwûdayî a hatî weke keseyetkirin û ankû bi awayekê antropomorfikî lê ne **hizirin** û wê newênina li **ser ziman**.

Weke ku em li kurdistanê wê bi têgînên mistisismê ên bi felsefeyî û hwd re ku wê li wê were hizirkirin re wê kifşdikin wê, li ser temen û têgînek weke ya bi seha mistikî ku wê bê lê hizirkirin û wê, di wê temenê de wê, weke dema ku ew gihiştina li zanîne bû û bi wê re ew perdeya li pêş çav rabû wê êdî wê gihiştina li dîtînek bi zanîne a sermed. Di nava têgîna şahmaran de wê, di wê temenê de wê, şêwayekê hebûna zanîne weke bi gotina 'xwediyê zanîna hemû demên bûhûrî û demên ku wê werê bê' re wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê weke bi têgînekê wê were hanîn li ser ziman. Di nava kurdan de wê, şahmaran wê weke hebûna yekem ku ew gihiştîya wê û ew perdeya mistikî derbaskiriya wê bi wê bê **hanîn li ser ziman**.

Di çerçoveya bi bawerî jîyankirinê ku wê werênê ser ziman jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Êliyê herîrî wê, di dewama wî de wê, weke ku mirov ji nava gotinên wî fahmdikê wê, di awayekê de wê, li ser têgîna azmûnkirina bi jîyankirina li gorî rastteqînîyê re wê, bihizirê û wê di wê temenê de wê weke ku mirov çendî ku wê, li gorî wê bijî wê ewçendî wê hin bi hin wê nêzî wê bibê wê di reng û awayekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Lê li gorî hizirkirin ku ew çendî bi gotinên xweşik werê hanîn li ser ziman jî wê di rengekê de wê, pêwîstiya bi şêwayekê salixkirinê wê hanîna li ser ziman a wê hebê. Di dewama wê de wê bi gotina 'di wê de wê salixkirina hebûnê' ku wê bixwezê wê bi wê werênê ser ziman wê li ser temen û gotina 'xwe salixkirinê' re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li ser temenekê hebûnî re wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew dihênê ser ziman ku 'gotin kê mî dimênê ku ew rastiye têr werênê ser ziman' wê, di wê çerçoveyê de wê, ji aliyekê ve wê, bixwezê ku ew wê, kirdeya weke bi hebûnê ku wê di wê de wê were ser ziman wê bi xwezê ku ew wê di reng û awayekê de wê salixbikê û wê werênê ser ziman.

Li gorî wî felsefe û ankû hizir wê hertimî wê di hevrasta xwe de wê, biikeve nava wê şopandinê de. Wê di temenê de wê, hebûnê û ankû wê 'rastiyê wê bixwezê ku wê werênê ser ziman' wê li wê bihizirê. Ew di gotinekê de de wê, dema ku wê rastteqniyê wê dihênê ser ziman wê weke di gotinekê de wê, her tişt wê bi carekê wê ne bi derfet bê ku ew bi carekê were fahmkirin. Wê bi demê re wê, were fahmkirin. Di dewama wê de wê, di rastteqniyê de wê rastîn wê bibê' re wê, bilêv bikê. Di wê temenê de wê, hizirkirinên ku wê di nava gel de wê li ser navê wî werina ser ziman wê, berhevkirinên wan de wê, di wê temenê de wê li ser temenekê felsefeyî û bi gotina rastteqîniyê weke ku mirov dibînê wê weke ku wê bixwezê ku ew bide hizirkirin û bigihênê li têgînekê. Di wê nûqteyê de wê, ev pirs wê di mejiyê mirov de wê bibê. Wê dema ku wê bixwezê li ser rastteqniyê re bigihênê li têgînekê wê di wê temenê de wê ew çi bê wê weke aliyekê din bê ku mirov wê, di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Li ser wê temenê wê gotinek din wê li ser temenê gotina 'ya ku ew xwûdê fêrî mirov dikê' wê, di wê temenê de wê, dikarê wê hinekî li ser wê temenê wê bike ber fahmkirinê de. Di wê temenê de wê, çi bê ku ew dide fahmkirin? Yan jî ew çawa wê, dide fahmkirin? Di wê temenê de wê, şêwayên weke yên li ser wê çerçoveya ku wê minaq bi şêwayê meditasyonê ku wê were kirin wê di wê gihiştinê de wê, weke ya wê, di wê rengê de wê were ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, mirov dikarê gotinek leo-tzu wê bi lêvbikê. Ew jî li ser wê temenê gotina 'xwe iknakirin' û ankû 'xwe qanihkirin'ê wê di wê temenê de wê, li ser wê ya ku mirov wê, dihizirê re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê azmûnkirina bi hebûnê de wê, tahb û xabitandina zêhnî wê weke aliyekê ku mirov wê, bi têgînî wê derxê li pêş bê.

Di çerçoveya têgîna felsefeyî de wê dema ku em bahsa azmûnkirina hebûnê bikiin wê ya ku me azmûn kirin wê çendî wê ji hebûnê bê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, azmûn kirin wê weke aliyekê wê li holê wê bimênê. Di têgîna hebûnê de wê, gelek hebûn bi kirdeyî û morfolojikî wê hebin. Li ser wê temenê wê, gotina hebûnê wê, razber û wê ne dîyar bê ku ew bahsa çi hebûnê dikê bê.

Dema ku em bahsa hebûnê dikin wê, di wê temenê de wê di wê de wê têgîna 'her tiştê' wê weke kirdeyek morfolojikî wê xwe di wê de wê bide bi temenkirin. Wê di wê rengê de wê, ev jî wê bi wê re wê, wê 'hebûnê' ku wê weke 'yekê' wê fahmbikê wê, di wê temenê de wê bi gelek wê fahmkirina wê re wê, di nava wê bixwe de jî wê weke aliyekê wê yê din

ku wê mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, têngîna hebûnê wê, di wê rengê de wê, di xwe de wê, weke têngînek pîrr zêde komplika wê xwe li ser wê temenê re wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di yekê de gelek û di gelekê de her yekê ku ew *hena* wê di wê temenê de wê, çerçoveya wê têngînê wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê bê. Di nava felsefeya kevneşopîkî de wê, hewldanên salixkirina hebûnê wê, di wê temenê û çerçoveyê de wê bi zêdeyî wê derkevina li pêş. Di felsefeya hemdem de wê pêşxistinên nû ên ku wê li wê werina zêdekirin wê bi zêdeyî wê di awayekê de wê li ser wê temenê re wê çawa wê bi hebûnê re wê werina fahmkirin re wê, bixwezê ku ew bi wê bihizirê û bide hizirandin. Di hebûnê de wê, dema ku mirov wê di xwezê wê fahmbikê wê, bi wê re wê, di wê de wê, mêyl û ankû wê dema ku ew di wê de bû wê ew wê, weke têngînekê wê bi awayekê hebûnê wê xwe bide dîyarkirin. Berê wê têngînê di hebûnê de wê li xwe bixwe bê. Di hebûnê de salixkirin wê li xwe û wê bê. Di hebûna ku ew dihê salixkirin de wê, çi di wê de wê were salixkirin? Di wê temenê de wê demê, dema ku ew were salixkirin wê li ser wê temenê re wê, bi hebûnek ne vala re wê, di rengê de wê, weke ku wê hebê wê pêşî wê ew wê întîbayê wê bide mirov. Mijare tîşîbûn û ankû valahiya hebûnê wê, di wê çerçoveyê de wê, weke mijare ku wê ji felsefeya serdema navîn û ya serdemên hemdem ku wê li wê bê hizirkirin. Wê di wê temenê de wê, di wê de hewldana kifşkirina wê ya hundirîn, nirx û ankû wateyê û hwd ku wê li ser çi bê wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Hebûn wê di wê temenê de wê. li ser ya gelek hebûnan re wê, çendî ku wê ew wê têngîna hebûnê a yek wê weke ku wê dîtbarîya wê ya zêhnî wê weke di dîmenekê de wê, ji ber dîtina hiş wê bide windakirin wê bi wê rengê wê dema ku wê li wê yekîyîya wê were hizirkirin wê ew wê weke 'yek' bê û ankû 'tek' bê wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin û wê, ew yek û ankû tek wê çawa wê were pênase û salixkirin wê mejiyê mirov wê êdî wê li wê bi têngînek kirdeyî û ankû weke di çerçoveya têngînek bûjenî a nepenî de wê, li wê were hoyîn û wê bi wê re wê li wê were lê **hizirkirin**.

Ev wê weke ku wê were dîtîn wê li şûna wê bûjena nepenî wê esasgirtinê wê li hoyandina li kevneşopîyê û wê rêya şopî û hwd re wê, bi wê re wê, xwe di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Mistisism wê kengî ku wê, bi cewherê re wê, di rengê de wê têkili wê were danîn re wê weke ku wê, li ser wê re wê bibê wê, hertimî wê di dîmenekê de wê weke ku wê bibê. Têgihên weke 'bi rastiye re têkilidanîn' û hwd wê, di wê temenê de wê hem di awayekê dîtbarî a rastiye li ser wê bûjena

nepeniyê re wê weke ku wê karibê were fahmkirin û hem jî wê li ser wê têngîna cewherî di wê de wê bi fenomenolojikî û hwd re wê bi wê re wê karibê were fahmkirin. Ev wê di awayekê de wê weke aliyna ku mirov dikarê wê bi têngîna tékiliya mistikî re jî wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare navbeykariyê wê, di wê temenê de wê, hinekî jî wê aliyekê wê yê bi fêrbûnê re wê, hebê. Wê di wê çerçoveyê de wê bi rengê kirdeyê ê salixkirî re wê, çerçove û rengê fahmkirinê wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê. Di rewşa her rewşa fêrbûnê de wê, têngîna fêrbûyî wê, weke ji xwe re wê, çerçoveyek tékiliyê wê weke ku wê bi wê ya ku di wê de bihişbûyî re wê weke ku wê biafirênê. Di wê temenê de wê, dema ku em gotina mistisismê wê di wê temenê de wê bikin ku wê fahmbikin wê aliyê wê yê çandî, felsefeyî û hwd wê, bi gelek aliyên wê yên ku mirov wê karibê fahmbikê re wê xwe bide dîyarkirin.

Bawerî, hebûn û mistisism

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê çerçoveya têngîna bawerî û mistisismê wê hilde li dest wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê, weke bikê mijare lêkolînê û fahmkirinê wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê di nava baweriyê de wê fenomenên fahmkirinê ku wê derkevin hemberî me û bandûra di nava jîyanê û pêşketina mirov û xate pêşketina mirov a fahmkirin û pêşketinê de wê çawa bin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di pêvajoyên jîyankirina mirov a li gorî çî awayê bê ku ew bawerî jî bê wê di wê temenê de wê, azmûnkirin wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê derkevina li hemberî mirov. Di nava têngîna jîyanê de wê, bi fenomenî ku wê temenekê adeptasyonî wê bi xwe re wê bide çêkirin fenomenên baweriyê wê dema ku mirov wê li wan dihizirê wê, bi encamên bi pêşveçûna ku wê di nava jîyanê de wê bibin re wê bi wê re wê xwebidina dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê çerçoveya levkirinê û hwd wê dikê wê di wê temenê û çerçoveya têngîna adeptasyonê de wê di wê pêvajoyê de wê pêvajoyên derûnî, civaknasî û heta biolojikî ku wê di temenê gûharinê û hwd de wê bi wê re wê bidina dîyarkirin wê mijarê wê ji wan aliyan ve wê bikê sedem ku mirov wê pêwîst bê ku wê hilde li dest bê. Di nava civakê de wê, dema ku wê çerçoveya wê ya çandî, dîrokî û hwd wê, hilde li dest wê bi wê re wê pêvajoyên peresandinê ku mirov wê hilde li dest wê li ser wê temenê wê di reng û awayekê de wê weke ku wê

xwe bide dîyarkirin. Peresendin wê awayekê pêşveçûnê û gûharînê ku wê li ser temenê hebûna fîzîkî û hwd re wê bibê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê bibê re wê, karibê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, çerçoveya civakê de wê, dema ku mirov ji wan aliyan vê wê hilde li dest wê, karibê wê werênê ser ziman ku ev ev têgîn wê di nava civakê de wê, dema ku ew xwe bi rêxistin dikin wê di wê çerçoveya wê de wê bi gûharîna ku ew dide çêkirin re wê pêşketin, aram û hwd a nava civakê re wê bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re wê weyneke wê bileyizê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di mijare ahengê, levkirinê û di wê temenê de wê, çawa wê wekhev wê, di rengekê de wê bijîn jî wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyna ku wê xwe bidina dîyarkirin. Bawerî wê, di çerçoveya têgîna olî û hwd de wê, awayek û rengekê wê yê ku mirov wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Lê wê dema ku em li ser wê temenê û awayê civakî re wê hilde li dest wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were dîtîna ku wê, di hinek rengna de wê weke awayna wê yên cihê jî wê, di wê temenê de wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava civakê de wê, adeptasyon wê dema ku wê bibê wê, ev wê weke aliyna ne tenê bi fêrbûnê wê weke aliyna din ên bi alimênê jî bin. Ev aliyên alimênê wê bi awayên weke qaysgirtina bi fîzîkî û hwd re wê, di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê. Minaq wê, dema ku mirov wê tenê wê rewşa ziman û fêrbûna ziman û di wê de bi wê fahmkirinê ku mirov wê hilde li dest wê, di wê temenê de wê di wê rengê û awayekê de wê xwe di rengekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Ji wê aliyê ve wê, dema ku wê di civake civakê de wê hemû civak wê, bi heman zimanê zanibê û wê biaxifê wê di wê de wê, li hev hoyandinên bi derûnê û civaknasî û her wusa rengên fahmkirinê ên ku ew weke rêgez wê, di wê temenê de wê werina li wan nerîn û li gorî wan jîyankirin wê bi wê re wê, di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di çerçoveya wê bi hev re jîyankirinê wê di wê temenê de wê weke xosletekê hebûnê ê bi hev re jîyankirinê wê were dîtîna. Lê wê ji wê zêdetirî wê, di wê xosletê bi hev re jîyankirinê de wê li ser temenê derûnê, civaknasî û biolojîkî û hwd re wê bi wê re wê, were dîtîna. Wê dema ku em li ser temenekê antropolojîkî wê demên totem û animîzmê li wan dinerê wê di wê de wê bi hev re jîyankirin û li hev hoyandin wê çawa wê, di wê de wê bi hev re wê hebê wê, were dîtîna. Di wê çerçoveyê de wê, di nava komê de wê xwe bi hêz û şanaz hîskirina mirov û dervî wê bi tirs û bi tenê hîskirin wê weke aliyên wê yên ku mirov wê fahmbikê

bê. Animism wê dema wê ne tenê wê di çerçoveyek baweriyî de wê karibî were fahmkirinê bê. Ber ku wê weke demek û pêvajoyek ku em dikarin wê di çerçoveya rengekê pergalek civakî û erkolojiya wê ya xwezayî de wê, li ser wê temenê wê fahmbikin bê.

Di mijare têgîna baweriyê de wê, dema ku mirov wê li ser wê temenê civakî wê fahmbikê wê weke fektorek ku wê piştire wê, bi pêvajoyên pêşketinê û di xatek dîyalektikî de wê pêşkeve wê, karibê wê fahmbikê bê. Lê li hev hoyandina zindiyê bi hebûnî wê aliyekê wê yê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê wê bi hebûnî wê, di wê temenê de wê bi awayekê pêşketina wê ya zêhnî-çandî û hwd re ku wê bi demê re wê bi temen bikê re wê xwe bide dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê, temenê azmûnkirinê ên di demên berî dîrokê ên weke di demên toteman de ku wê werina kirin wê di wê çerçoveya wê ya bûjenî a nepenî de ku wê bi wê were lê hizirkirin wê, piştire wê, li ser wê aliyê wê yê bûjenî re wê bixwezê ku wê pêşbixê û wê derxê li pêş. Ji tiştêkê bi ber aliyê wê yê têgînî ve herê wê, weke şewayekê bi wê hizirkirinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê ev wê bi demê re wê di wê de wê gûharîn wê bibê. Wê, di mejî de wê di nava hiş de wê, bi wê hizirkirinê û gihiştina fahmkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê were kirin bê.

Li vir wê, di wê temenê de wê hizirkirinê li ser ya nayê zanîn ku wê bibê wê, minaq wê rewşên hişmendî ên bi nepenî, zêhnî, metafizikî û hwd ku wê bibin wê, li wan wê were lê hizirkirin. Li ser temenekê zêhnî û hişmendî bi wê hizirkirina wê re wê, weke rewşek li pêşîya me a bi astbilind ku mirov bigihijiyê de wê, di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di çerçoveyek ne salixkirî de wê, weke 'astekê' wê bi wê re wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê bide hanîn li ser ziman.

Li vir wê di dîmenekê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, tiştêk ku ew 'nebê' jî wê, di wê temenê de wê dema ku ew bi gotin hatkirin û ew gotin li ser wate, hiş û rengên wê yên fahmkirinê re hat fahmkirin û şirovekirin wê li ser çerçoveya gotin û fahmkirinê re wê bi wê re wê weke temen û çerçoveyek azmûnkirinê wê bi wê temenê re wê bi wê re wê biafirê, ku ew çandî hebê û ankû nebê jî. Li vir ya ku wê êdî wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê bi temen dikê û wê dikê ku wê bigihijênê temenekê fahmkirinê wê, ew azmûna ku ew bi wê û li ser wê temenê bi navlêkirinê, bi gotinkirinê û di wan gotin û navan de gihiştina fahmkirin û kûrbûnê bi zêhnî û hwd re wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir wê têngîna mistikî wê di rengekê de wê, weke bi wê azmûnê re wê, di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin. Lê wê, di wê temenê wê bi wê re wê, temenekê zêhnî ê ku mirov wê li ser wê temenê re wê bi azmûnkirinê re wê bi wê gihiştina fahmkirinên din ên di dewama wê de wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Li ser temenekê zêhnî wê di wê temenê de wê weke ku wê hişmendîya mistikî wê weke di xwe de wê, têngînek dîyalektikî wê di wê temenê de wê weke ku wê bihawênê wê têngînekê wê bi hişkirinê wê di mejiyê mirov de wê bide çêkirin.

Di serdema hemdem de wê têngîna pragmatist wê, di wê çerçoveyê de wê, bi aliyê wê yê civaknasî û çandî û têtikiliyên wan ên bi hevdû re wê alaquadar bibê û wê bixwezê ku wê fahmbikê. Li ser wê temenê hêstî, bêrî, fahmkirin, azmûn, ceribandin, kirin û hwd wê, weke aliyna ku wê bi wan re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê fahmbikê bê.

Kirin di wê temenê de wê, aliyekê ku wê ne tenê wê, afrîner bê di wê rewşê de. Wê bi wê re wê weke aliyekê din ê salixkirinê li ser temenekê zêhnî û bi wê gihiştina qalibên zêhnî û hwd re jî wê çerçoveyek fahmkirinê wê weke ku wê biafirênê.

Li ser wê temenê wê dikarê wê mijare têngînen baweriyê weke bi bawerîya giştî û ya kesî re wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ji hev cihê wê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku ez li wê dihizirim wê tenê wê weke aliyekê ku wê bi têtikiliya nava kirdeyan a di nava hundûrê zêhnê de ku wê bi wê re wê, biafirê û wê were lê hizirkirin re wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê temenê de wê, li ser temenekê hebûnî û bi çerçoveyek têngîne eksistanisyalistî ku wê mirov li wê dihizirê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê fahmkirinê a bi ya rengê ku mirov wê fahmdikê û wê weke 'rast dibînê' re wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ya ku mirov wê xwe bi wê baş hîsdikê wê, 'rast bê'? Yan jî wê mirov dikarê wê di wê temenê de wê bipirsê, ya ku mirov wê, rast dibînê dikarê wê xwe bi wê rehet û baş hîsbikê? Di wê temenê de wê, herdû alî jî wê di temenekê zêhnî ê dîtbar de wê, weke bi têtikiliya fahmkirina kirdeyên fenomenî ên bi nava xwe re wê xwe bidina dîyarkirin bin.

Di awayekê de wê li ser temenekê pragmatist xwandinê wê hinekî wê li ser ya dîmenê derveyî ve wê, li ser wê temenê wê bi wê ve ku wê alaquadar bibê wê dîmenekê wê bide me. Lê li vir wê dema ku wê hebûn wê were hildan li dest wê bi temenekê bûyînî û hwd re wê bi wê re wê,

were dîtin û wê were lê hizirkirin. Tişt heya û ankû nîn a. Wate ya hebûn û nebûnê wê li vir wê di çerçoveya hizirkirina li hebûnê de wê çî bê? Wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, li wê dihizirê wê, aliyê wê yê fizîkî wê weke ku wê di nava felsefeyên klasik û hwd de wê were dîtin wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Lê piştê wê li ser temenekê zêhnî hewldanên di wê de bi kûrbûnê ku wê bibin wê mijare zêhn û hiş di zikhev de wê bi têgîna hebûnê re wê li ser temenekê femomenî û kirdeyî û hwd re wê, bikê ku ew were fahmkirin. Azmûnkirin wê, di wê warê de wê weke aliyekê ku wê li pêşîya fahmkirinê wê weke xwe bi cih bikê û wê bi wê re wê, weke gihiştina li wê bibê wê, bigihijê li têgîn û renekê fahmkirinê.

Di wê warê de wê, təkiliya mejiyê baweriyî û her wusa civakê ku wê di pêvajoya wê ya dîrokî de wê di hilde li dest wê, li ser temenekê wê bi wê re wê, weke çerçoveyekê bi fahmkirinê û bûyina wê re wê, di renekê de wê dibîne. **Di** nava fahmkirinê de wê, dema ku mirov wê dihizirê wê, ya ku mirov wê derkdikê wê di wê de wê, pêwîstîya bûyîna xwediyê navendîtîyekê wê di wê de wê hebê. Di gotinên me yên me yên fahmkirinê de wê, kirde wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê temenî ê bûjenî ê fahmkirinê de wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Kirde wê, navaroka wê, bi fenomenolojikî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, karibê wê li wê bihizirê bê.

Wê dema ku em li ser têgîna mistisismê re wê têgînên ku em azmûn dikin ku weke hoyandina li derve û ankû hundur, dualism û ankû monism, xwûdê û ankû yekîtî, baş û nebaşî, xwûdê gihiştina li zanîna naskirina wê û hwd wê, weke aliyna morfolojikî ku wê di nava jîyanê de wê, bi temenekê zêhnî wê çerçoveyek afrîner jî wê di wê temenê de wê bi mirov û jîyane mirov re wê biafirênin bin.

Di nava xwezayê xwe de wê dema ku mirov wê bijî wê çawa wê bi pêvajoyek fêrbûnê wê bijî wê ew jî wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, fahmbikê bê. Di demên animismê de wê, aliyekê ku wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê, tiştê ku mirov ew azmûnkir wê bi gihiştina xosletên wê re jîyankirinê re wê, di renekê de wê, weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, azmûnkirin wê di xwe de wê bi temenekê kirdeyî û morfolojikî wê dema ku mirov wê ji hev derhanî wê di wê de wê, hinek aliyên wê yên din ên ku mirov bi wan fahmbikê wê, bi wê re wê, hebê û wê were fahmkirin bê. Di nava lêkolînên li ser civak û baweriyê ku wê werina kirin de wê, ev xosletê bi wê jîyankirinê û ankû di dewama wê de ku wê,

weke wê lê were û an jî wê bibê weke wê û hwd re wê, hinek têtînen li ser temenê ku wê bi çerçoveya hevîyekiyê re wê werina fahmkirin wê werina ser ziman.

Cihêbûna di temenê baweriyê û hwd de ku wê di meji û zêhnê de wê di nava mirovan de wê, bibê wê ji wê aliyê ve wê dema ku mirov li wê dihizirê wê dibînê ku wê aliyekê wê yê li ser temenekê azmûnê xwe bi wê rengê weke bi darêjkkirî û hwd re wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava kurdan de wê, wê dema ku wê ji wê aliyê ve wê werênê ser ziman wê têtînek giring a li ser temenê têtîna azmûnkirinê ku wê bi wê bawerbikin û wê werênina ser ziman wê hebê. Ew jî wê ew bê ku wê, mirov wê pêvajoyê wê bi azmûn bikê. Lê wê xwûdê jî wê bi mirov re wê azmûn bikê re wê, di wê temenê de wê, di regekê de wê werênina ser ziman. Di hinek têtînen hişk de jî wê bi gotînen weke xwûdê azmûn nakê ber ku ew ji xwe di her rewşê de wê, xwediyê wê ya wê, di wê temenê de wê, werênina ser ziman. Di wê temenê de ku wê azmûn wê tenê wê bo mirov wê were dîtî û ser ziman wê di regekê de wê were hanîn li ser ziman.

Lê li gorî wan wê, ti azmûn wê, weke vala nebê û wê vala neçê. Wê, di awayekê de wê, ew hertimî wê li ser wê temenê wê, bi hebûna wê azmûnê re wê dema ku wê li wê were lê hizirkirin wê, weke fenonemekê wê di wê temenê de wê di xwe de û bi xwe re heya wê, li wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, ya ku mirov wê azmûndikê jî wê çî bê û wê li ser çî temenê wê fahmbikê wê ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Her hebûn wê, dema ku ew dihê azmûnkirin wê li ser temenekê kesî ew were azmûnkirin. Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê, di wê çerçoveya civakî de wê, li wê dihizirê wê, bi wê azmûnê wê dema ku mirov wê dikeve têtîliyê wê weke têtîliyê kirdeyî ku ew dikê û didênê re wê, di regekê de wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, di wê temenê de wê, dema ku wê di axifîê û goitînen xwe dibêjê wê ji azmûnê û fêrên xwe yê di wê temenê de wê weke ku ew bi axifîê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, di mijara azmûnê de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê ku ew afrîner bê wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Azmûn wê weke afrînerîya xwe bixwe û bi hewirdora xwe re ku wê kes wê bikê bê. Di wê temenê de wê, ew azmûnê û afrînerî ku ew bû wê, di wê temenê de wê, piştî pêkhatina wê re wê bendên ontolojîkî ên bi hiş wê, di nava rewşê û kes, kes û dîtînen, dîtînen û tiştê û hwd de wê bi afrînerê. Ev wê, weke

çerçoveyek ku em bi tûra hişmendiya wê ya di hundurê wê azmûnê de ku wê weke aliyên wê yên ku ew werina derxistin li têgihîştinê bin. Li ser wê temenê wê pêkhatina wê û argûmana wê ya azmûnî wê bi wê bûyîn û ankû pêkhatina wê re wê li wê dihizirê û wê fahm dikin. Di wê rewşê de wê bûyina wê di wê çerçoveyê de wê, di wê de wê, dema ku ew bawer bikê wê, bi wê re wê, ew azmûna wê weke rêya çûyina li xwûdê bê wê bi awayekê û renekê wê weke ku wê li wê bihizirê re wê, di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Li gorî gazali wê dema ku wê mirov bahsa sê awayan di jîyane baweriyî de wê bikê. Ew jî wê teqlid, zanîn û haz bê. Li gorî wî pêşîya azmûnî wê bawerî wê hebê. Piştî li ser wê re wê were azmûnkirin û wê bê gihîştin li birhanên wê. Piştî jî li ser temenê pêwîstiyên wê baweriyê wê bigihijê li birhanan. Ya aliyê hazê jî wê di wê de wê, bi kûrbûnê li temenê wê daketinê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Aqil wê weke mijarek ku ew bi serê xwe wê weke aliyekê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê, dîroka felsefeyê wê, di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê dikê ku wê bi wê fahmbikê wê aliyekê wê yê ku wê bi tekoşîna ya nayê zanîn re wê, di wê temenê de wê, weke aliyê bi hewldana zanînê re wê were dîtin bê. Di wê temenê de wê pêvajoyê bi felsefe û mistisismê re ku wê pêşkevin wê di wê temenê de wê di hundurê wê de wê, li ser wê re wê bi pêvajoyên hizirkirinê re wê bê fahmkirin bê. Parmenides wê, têgîna hebûnê a ne vegûhar ku wê, di wê temenê de wê, hilde li dest wê, di wê temenê de wê li ser çerçoveyekê wê, wê têgîna mistisismê wê ji aliyekê ve wê, di renekê de wê, ku ew di farqê de bê û ne di farqê de bê wê weke ku bi têtîliya mantiq û mistisismê wê ji aliyekê ve jî wê weke ku wê bi kirpênê bê.

Haraklit wê, li ser wê temenê wê, di renekê de wê, bi têgîna 'her tişt di herikê' de wê, dihênê ser ziman. Wê ev wê ji aliyekê din ve jî wê li ser wê temenê û xatê wê, têtîliya mantî û mistisismê wê ji aliyekê din ve wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê, ev têgîna mistisismê wê, di wê çerçoveyê de wê piştî bi pêvajoyên wê yên bi pêşketina felsefe û têgînên wê yên weke mantiqê û hwd re wê, bi têgîna baweriyê û ankû olê û hwd re wê, di renekê de wê bide domandin.

Mistisism wê, di renekê de wê, di awayekê de wê di her tiştê ku ew heya û yên ku ew dihên gotin ku ew hena û ankû mirov nizanê ku ew hena û ankû nîn de wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, weke çerçoveyek fahmkirinê a bi hebûnê re bê. Wê, di dewama wê de wê, dema ku mirov

wê bi têngîna bûjenê re wê fahmbikê wê bûjen wê, di awayekê de wê di nava pêvajoyên wê gûharînê de wê, ew wê, di awayekê vegûhar de wê hebê. Wê, di wê temenê de wê, dema ku wê, mirov wê, bi pêvajoya bûjenê re wê fahmbikê wê, di wê rengê de wê, yek wê, bi temenê derkkirina wê û ya din wê, bi pêvajoya wê ya bûyinê re wê, werênê ser ziman bê.

Darwîn wê, di pirtûka xwe ya 'koka cûreyan' re ku wê werênê ser ziman de wê, di wê de wê, di awayekê de wê bahsa gelek cûreyên heyî ên bi hebûnê wê bikê. Wê di wê temenê de wê ji du aliyan ve wê bixwezê ku ew wê bi temenekê wê werênê ser ziman. Yek wê li ser wê temenê ku wê, tişt wê bi pêvajoya bi demê re ku ew di gûharê ji xwe û rastîya xwe digihijê rastîyek din a bi xwe re wê, bi wê re wê werênê ser ziman. Ji aliyê din ve jî wê bi têngîna cihê û cihêrengîya di nava jîyanê de a bi awayên hebûn, bûjen, fîzîkî û hwd re ên ku ew bi wê re bi hebûnê hena bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê ew hebûn wê, piştî ku wê felsefe wê pêşkeve û wê têngînên weke yên mantiq û rasyonalityê wê bi wê re wê pêşkevin wê di dewama wê de wê bixwezê ku ew di wê çerçoveyê de wê li ser temenekê mantiqî wê hilde li dest û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Lê em wê dikarin wê di dewama wê de wê, werênina ser ziman ku wê tişt wê, di wê rengê de wê bi ya ku ew bi wê heya re wê, di wê çerçoveyê de wê hebê û wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Mantiq wê, hertimî wê li hemberî wê têngîna vegûharîna jîyanî û pêşveçûnên wê û di çerçoveya fîzîk û bûjenî de bi wê vegûharîniya wê re wê formel wê bimênê. Wê weke yek alî wê bimênê. Di têngîne de wê ber ku wê di dmenekê de wê bi xosletê parmenides ê hizirkirina wî ya bi rengê nevegûhar ku ew di wê temenê de weke ku wê mohra xwe li wê xistiya bê wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê were dîtin.

Di nava jîyanê de wê, di wê temenê de wê, tişt wê, weke xwe wê, di dîmen û awayekê de wê hebê. Di nava demê de dibê û diçê. Di wê temenê de wê pêvajoya wê ya gûharînê wê bi wê re wê bibê. Wê, têngîna bûjenî ku em wê derkdikin wê di wê de wê, ew jî wê, di regekê de wê dema ku em wê dibînin wê weke awayekê wê yê ku ew bi wê dihê ditûn wê di mejiyê me de wê bi were derkin. Wê kêlîka heman bûjenê ku me derkkirî bi dîtbarî wê, dibê ku ew ne weke ya piştî wê ne bi kêlîkek zêde demdirêj re ku ew heya û dibê bê. Di wê temenê de wê pêvajoya bûyinê

wê li ser ya heyî re wê, di wê temenê de wê xwe di renekê de wê, bide dîyarkirin.

Di nava têtîna têtîna mistisismê de jî wê dema ku mirov wê li têtîna bûjenî û ankû biriqînek bi wê rengê wê di mejî de wê li wê bigerihê bi kirdeyî wê, di wê rengê de wê, ev wê weke mînaqek ku wê ji me re wê temenê hizirkirinê wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê.

Di nava têtîna mistisismê û fenomenolojiya wê ya hebûnî de wê, di wê temenê de wê, di wê de wê, pêvajoyên wê yên fahmkirin wê, dema ku mirov wê, di wê rengê de wê, fahmbikê wê, weke aliyekê wê yê ku wê li ser wê temenê wê karibê wê fahmbikê bê. Ji aliyekê din ve jî wê têtîna nevegûharînê ku wê li wê were lê hizirkirin wê, ev wê çawa wê karibê di wê rewşê de di nava têtîna mistisismê de wê, di renekê de wê were fahmkirin. Dibê ku ev aliyekê wê yê nepenî ê ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê jî bê. Lê wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên fahmkirinê ên bi zanînê ku em li berçav bigirin wê di wê temenê û awayê wê de wê, her li lê zêdebûn ku wê renekê din ê bi fahmkirin wê bi wê re wê biafirênê wê ev jî wê weke pêvajoyek vegûhar a di wê de rewşa wê ya nevegûhar de wê weke ya gûharîner a bi pêşketina fahmkirinê jî bê.

Hebûn wê di wê çerçoveya wê ya heyînî de wê, xwediyê çerçoveyek wê ya xwe girtinê û ankû hev girtinê bê. Wê di wê temenê de wê ew hev girtin ku ew were fahmkirin wê çawa wê, di çerçoveyekê de wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, hebûn wê, li ser wê temenê wê bi hebûna wê ya aliyê fîzîkî û aliyê dijî û hwd re wê, hertimî wê bi hev re wê cihê û cihê wê bibê mijare lêpîrsînê di fahmkirinên mirov de. Ew hebûna fîzîkî wê çawa wê temenê wê jîyaniyê wê biafirênê û ankû ew jîyanî wê çawa wê bi wê reş fîzîkî wê bijî wê mereq û heya mirov wê hertimî wê bikişênê li ser xwe di mijare fahmkirinê de.

Di temenekê mantiqî a ne vegûhar de wê hebûn wê weke bêgîyan û weke bi çerçoveyek mekanîkî û hwd re wê, bi temenekê aqilî û zanînê wê were fahmkirin. Di wê rewşê de wê rasyonalitya hebûnê ku mirov wê li wê dihizirê wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, hebûn wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi pêvajoyekê re wê bijî bê.

Mijare fahmkirina hebûnê û di wan aliyan de wê, ne hanîna bersivan ji aliyên mistîkî re wê, temenê hizirkirinên bi têtînên weke yên bi baweriyê

ên li ser temenê misitismê re jî wê ji aliyekê ve wê biafirênê bê. Bawerî wê, bo mistisismê wê ardnîgariyek têtîni ku ew ku ew li wê dîyar a û bi wê dihizirê û pêvajoya azmûnkirinê bi wê re dihizirê û pêkdihênê bê. Li ser wê re wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Hebûn wê dema ku wê li wê were lê hizirkirin wê di serî de wê, bi hebûna wê ya heyî a hebûnî re wê, li wê bihizirê. Du wê ji aliyê wê pêvajoyên wê yên bi hebûnî ku ew bi wê re dibê re wê, karibê wê fahmbikê bê. Û sê, jî wê weke aliyên din ên subjeî ên weke bi hizirkirinê tefkirinê, dilxweşiyê, dilşabûnê, hazê û hwd re wê, di wê temenê de wê, karibê bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di azmûnên bi mistisismê ên li ser baweriyê û ankû têtînen din ên hizirkirinê û hwd re wê bi wê re wê, were dîtin ku wê di serî de wê ji van aliyan ve jî wê, di rengekê û awayekê de wê weke ku wê were dîtin wê, li wê were lê hizirkirin. Wê dema ku mirov wê bahsa hizirkirinê wê bi wê re wê bikê wê, di wê temenê de wê, gelek awayên hizirkirinê wê derkevina li pêş û matematik û hwd wê weke yek ji wan aliyên bi wê hizirkirinê ku mirov wê karibê bi kirpênê bê wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Li ser wê temenê wê, mijare zanînê wê di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê giring wê xwe bide dîyarkirin. Zanîn weke têtînek kirdeyî a objeyî wê xwe bide dîyarkirin bê. Tabî dema ku em bahsa fêrbûnên xwe bikin wê, di wê temenê de wê, ew wê weke aliyekê din wê bi fahmkirina me re wê karibê xwe bide dîyarkirin. Tiştên ku em weke 'rast' dibînin bi wê 'bawer dikin' wê çendî wê wusa bin wê, di awayekê de wê, cihê nîqaşê bê. Zaroyekê wê dema ku em fêr dikin em pêşî li ser qalibên ku ew hena re wê pêşî fêr dikin. Di nava têtîna auklidianî de wê, dema ku wê bahsa têtînen auklid wê were kirin wê di rengekê de wê pêşî wê çawa wê yên ku ew zanînen rast dihên dîtin wê bi aliyê şaş ve wê piştrastkirina wê bikê re wê, ji wê were bahskirin. Wê demê wê, di wê temenê de wê, wan qalibên fêrbûnê wê, di wê temenê de wê, di wê de girtin wê weke aliyekê ku wê, di wê çerçoveyê de ku em bi temenekê li wê bihizirin wê di wê rengê de wê karibê li wê were lê hizirkirin.

Bawerî û rastîti û hwd wê, weke du aliyên ku mirov wê, dibînin ku wê, li ser wê di wê çerçoveyê de wê li wê were lê hizirkirin. Ku wê di nava maniyên de wê fêrbûnên xwe wê bikê Augustinus wê, dema ku wê aqilmeşandinên xwe de wê bikê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê li ser gotina rastîtiyê û baweriyê û hwd re wê bi hevdû re wê bikê. Wê

cihê rastiyê di baweriyê de wê çi bê û yê baweriyê di rastiyê de wê çawa hebê wê, li ser têtînen weke yaqinkirinê û hwd re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Li vir ku mijar gihiştina li fahmkirinê bê wê di wê temenê de wê têtîna aqilî wê di wê çerçoveyê de wê, bi zêdeyî wê di awayekê de wê derkeve li pêş. Di zanîne de wê, bi çi dîmenê wê fahmbikê wê, di wê temenê de wê dema ku em ji aliyekê ve kifşên bi gotinên matematik û ankû cebirê ku wê li ser wê re wê bi wê werina kirin re ku mirov li dinerê wê, çawa wê, di awayekê de di zikhev de wê hebûn hebê wê bi wê re wê, dîmenekê wê bide me. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê matematik û mantiq wê, di wê temenekê rê rêzkarna teybet bin ku wê bi wê re wê, karibê wê bi wê re wê li ser rêgezên wê re wê bi wê bihizirê bê. Minaq wê dema ku wê bi cebirê wê li ser tîpan re wê bihizirê û wê, di wê de wê çi û çawa wê hebê ku wê bi wê re wê li wê bihizirê, wê di dewama wê de wê, weke aliyekê bi nepenî wê bi wê re wê bimênê bê. Di rêzkarên bi wê rengê ên zanîni de wê, bi kifşkirina rêgezên wê û bi wan fêrbûnê re wê, mirov wê bikê. Lê mirov wê, wan rêgezan wê çawa wê fêrbibê wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, sedema wan û vegotina wan jî wê di wê de wê xwediyê kê m zanîne bê.

Matematik wê di wê warê de wê, di temenekê fahmkirinê de wê çerçoveyek hizirkirinê ku mirov wê bi wê karibê derkeve dervî dînya mirov li wê qada teqez ku wê ne tenê wê dînya me û afirîna wê di wê de wê hebê wê, her wusa wê di wê de wê dînyayên din wê werina afirandin jî kifşbikê. Di wê şewayê de wê, bi wê re wê gihiştina wê kifşkirinê wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê ku ew bi wê re wê, bi wê were lê hizirkirin. Di her têtîne de wê, dema ku em bi zêhnî li wê bihizirê wê bi zêhnê fahmkirina zêhnê bê bi gotinî. Ev jî ku em her gotinê wê bi hebûna wê re wê weke kirdeyek zêhnî wê herê bikê wê bi wê re wê wusa bê. Di wê temenê de wê bi temenekê rêgezî wê şibandin û ankû levkirinê û hwd re wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê bikê.

Matematik wê weke têtînek fenomenî a dervî derkên me ku wê bi îdeayî wê di renekê weke bi têtînen bûjenî û hwd re de ku wê karibê wê fahmbikê re wê hebê. Em wê li ser wê temenê re wê bi çerçova û têtînek hûnerî re wê, dikin ku wê fahmbikin û wê werênina ser ziman.

Di demên berê de wê, têtîna matematikê û mantiqê di temenekê de wê çawa wê bi wê re wê têtîna ku wê bi wê dînya wê, were fahmkirin wê biheta dîtin. Matematik wê, di wê çerçoveyê de wê, di roja me de wê, di

wê çerçoveyê de wê bi temenekê fenomenî wê, di roja me de wê çendî wê karibê li ser hebûnê bibê xwediyê têgînek bi darazî? Di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, weke wê di awayekê de wê bi pêvajoyên hizirkirinên me re wê, di rengekê de mirov wê hertimî wê aliyên nû wê bi hizirkirinên xwe re wê kifşbikê. Ew aliyên ku ew kifşdikê wê weke aliyên ku ew weke nepenî bûna wê hebin. Ew ali berî ku ew hatina kifşkirin ew gelo nebûn? Bêgûman wê hebin. Lê me ew ne dizanî. Di wê temenê de wê, hişmendîya me wê, dema ku wê bi wê re wê hevnasînê bikê wê êdî ew wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê were fahmkirin. Minaq geometri me berê hizir dikir ku wê li ser fezeyê û hwd wê, weke têgînek fahmkiribê. Lê di roja me de wê çawa wê, karibê bigihê çerçoveyek têgînekî a darazî li ser têgînên me yên hebûnî û hwd re wê, di wê rengê de wê bi wê were lê hizirkirin.

Em i ro dizanin ku wê, aqil wê dûnya diyardeyan wê sehêtbikê. Heta ku wê li ser pêvajoyên bûyinê re wê, di rengekê de wê, pêvajoyek afirênê jî wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide çêkirin jî. Di wê temenê de wê, aqil û diyarde wê, dema ku wê bi hev re wê werina fahmkirin wê, dîyarde wê, weke têgînek û ankû fenomenek ku ew were fahmkirin bê. Lê di awayekê de wê ya ku ew diafirênê wê di temenekê bi darazên mirov re jî bê. Wê divê ku mirov ji ya diyardeyî a hebûnî wê dikarê ji aliyekê ve wê cihê wê weke têgînek bûyinî wê werênê ser ziman û fahmbikê.

Di mijare aqil û fahmkirinê de wê, mijare dîyardeyê wê, di rengekê de wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê weke ku ew çawa ew heya ew were fahmkirin wê ew wê întûbayê wê bide me. Di dewama wê de wê weke ku em bi geometrî û matematikê û hwd re wê dibînin wê, bi encamên wê re wê, di nava têgîna dem û mekanê de wê di nava têkiliya dîyarî û ne dîyarîya wê de wê, ew têgînên weke bi zankirin wê ji ber nerînê wê weke ku wê winda bibin wê lê were. Di wê mijarê de wê weke ya ku mirov wê kifşdikê wê bûyin ku wê di zikhev de wê, xwediyê dîmenekê bê wê, ya weke aliyê wê komplika ku wê ji aliyekê ve wê biafirênê jî wê ev alî bê.

Li vir wê dema ku mirov wê mijare derkkirin wê hilde li dest û bi wê re wê, bigihijê zanînê û fahmkirinê wê li ser çî temenê wê ew wê bikê wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku wê xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, rêyên me yên derkkirinê wê tişta ku ew derkkir wê çendî û çawa wê derkbikê wê weke aliyekê wê yê ku wê, 'weke wê' derkbikê wê weke li mirov wê were. Çi dide nîşandin ku ew derkkirina me wê weke wê ya ku ew heya bê. Yan jî ew ya ku ew heya ku em dimenê wê dibînin

wê çendî wê weke ku em wê dibînin bê û wê çî karibê wê bide nîşandin ku ew weke wê bê?

Ji wê aliyê ve wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê li ser rêya sehan û ankû rêyên derkkirinê re wê, di awayekê de wê, mijara fahmkirinê wê di wê temenê de wê hinek têgînên weke bi nepenî wê weke ku wê di xwe de wê bihawênê wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di demên kevnera de wê, hertimî wê dema ku wê tişt wê were lê hizirkirin wê çawa wê were derkkirin û ankû wê li ser çî temen û awayê wê were derkkirin wê li ser wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Di dema ku em tişteke bi fizîkî û bûjenî wê dibînin de wê ew wê biriqîna wê di mejiyê me de wê bibê û wê, ji wê bûjenê wê gihiştina li kirdeya wê, weke fenomenek fahmkirinê a bi hişkirî wê bibê. Wê di wê temenê de wê, mijare wê rewşa fizîkî û bûjenî wê, di wê de wê, di aslê xwe de wê dema ku em wê li wê bihizirin ku em wê çawa wê derkdikin wê mijare hevraştî, rewşa dîr û nêzîkatî, awayê ku em ji aliyê ku em wê dibînin hwd ve wê weke aliyê wê yên ku mirov wê li wê bihizirê bê. Wê bûjena ku em hinekî di navberekê de wê li wê dinerin û wê dibînin dibê ku wê dema ku em di navberek din de nêzî wê û ankû dîr wê binerîn wê dîmenekê din wê bi fizîkiya xwe re wê bide me. Wê demê wê di wê rengê de wê, ne tenê wê, rewşa wê bûjeniya ku ew heya wê, bi serê xwe wê weke aliyekê bandûrbar bê li ser rêyên me yên girtinê. Wê ji wê cihêtirî wê rewşa wê ya geometrikî, smetrikî û hwd jî wê di wê temenê de wê were dîtin ku wê bandûra wê hebê. Di wê rewşê de wê mijare derkkirinê wê, di her demê de wê, weke aliyekê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku wê tişt wê, were derkkirin wê, di wê çerçoveyê de wê, cihêbûn wê ji wê bi dîmenê ku ew bi xwe re didênê ber berîna me û em wê tamaşa dikin û wê ji wê digirin û hwd re wê bi wê re wê, xwe di regekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ji deverekê li wê nerîn wê nerînekê wê bide me. Em dema ku wê, minaq wê ji navberên cihê du kes wê, dema ku wê li heman tiştê wê binerîn û ankû li heman bûjenê û rewşê binerîn wê ew navbera ku ew ji wê dinerin wê di dîtbarîya wan ya fizîkî a ku ew bi wê derkdikin de wê karibê wê çerçoveyek bi gûharîner wê bide wan. Yek wê, ji çerçoveya mekanê li rewş û hevraştîya rewşa cihêwarê wê ew wê, were dîyarkirin. Ji aliyê din ve jî wê ji aliyê demê ve wê, ew cihêbûn wê karibê ji aliyekê din ve ew bi cihêyîya wê re wê were dîyarkirin. Wê dema ku wê haraklit wê bi gotina 'du caran mirov nikarê xwe di heman çemê de bişoyê' wê di wê çerçoveyê de wê weke ku

wê têngînekê weke bi gûharînîya bi demê re ku wê bide me bê. Wê di wê temenê de wê, ber ku ew cem di wê de av heya û ew diherikê wê ber wê bê ku ew têngîna haraklit wê rast bê? Bêgûman wê ne tenê wê ew bê. Wê di awayekê din de wê, li ser wê rewşa demî û herikina demî re wê, di wê rengê de jî wê karibê ew wê were fahmkirin.

Di rewşa fahmkirinê de wê derkkirin wê hertimî wê weke aliyekê teybet wê xwe di ahenge ya dihê derkkirin re de wê bide dîyarkirin. Di nava ya dihê derkkirin û ya hatî derkkirin de wê, çî farq wê hebê. Di wê çerçoveya wê ya ku ew di nava wan de wê weke cihêyîyê wê hebê wê azmûn bê. Wê dema ku mirov wê tiştekekê binerê wê, di wê de wê, mirov wê bi awayê wê re wê bibînê. Wê dema ku mirov wê azmûnnekiribê bi rahiştina wê re wê giraniya wê û hwd wê weke aliyekê ku ew wê dema ku em li wê dihizirin wê karibê dervî wê bimênê.

Di rewşa derkkirinê de wê, rêyên derkkirinê wê, di temenekê fizîkî de wê, çerçoveyek fahmkirinê wê weke ku wê bidina me. Di wê temenê de wê ya ku mirov wê derkdikê wê di wê temenê de wê, bi wê çerçoveyê de wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê hebûna bûjenî a di nava demê de wê tenê wê weke rewşek ku ew tenê heyî re wê nikaribê bi tenê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, hemû rewşa fizîkî wê, di rengê de wê, tabîî destûrek xwezayî a gûharînê bê. Wê di wê temenê de wê, dema ku wê li tiştê binerê wê bi demê re wê çawa wê di wê de wê gûharên wê bibê wê ew wê karibê wê bi wê re wê kifşbikê. Lê bi fizîkî wê di wê de wê, weke hebûna du aliyan ku wê aliyek wê bi ber deformebyîna wê re wê bide kişandin û aliyê din wê weke wê bixwezê wê bihêlê wê dimenekê wê bi xwe re wê bide me.

Li vir wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê pirsek wê hertimî wê di mejyê mirov de wê bi wê re wê di dewama wê de wê biafirê. Ew jî wê di wê temenê de wê, rewşa ya dihê derkkirin ku ew fizîkî ya û ankû sehî ya bê. Di wê temenê de wê, hertimî wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê mijare ya fizîkî û ya aqilî ji hev cihê kirina wan wê di wê temenê de wê, di wê de wê, weke fenomenekê wê tişta ku ew hatî derkkirin ku ew ew wê di wê de wê çawa wê were fahmkirin wê li ser wê re wê, di rengê de wê karibê li wê were lê hizirkirin.

Aliyekê din jî wê mirov bê ku wê newênê ser ziman wê weke ku mirov wê nikaribê ji wê derbas bibê. Ew jî wê, ew bê ku wê, ya ku ew hat derkkirin ku wê weke dîmenekê û ankû wênayê ku wê were ber nerîna me û wê di wê de wê, ew hisiyeta gûharînê ku wê zêde cih ji wê re wê

weke newê hiştin di hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê, di wê temenê de wê, ya fîzîkî wê b xosletên fîzîkî wê dikarê wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, ya ku mirov wê derkkir jî wê, ew jî wê, di wê temenê de wê, di pêvajoyek derkkirinê a di ahengê de wê, di dewama wê de wê, tabîî heman destûra gûharînê bê. Wê dema ku mirov wê, nerînê wê, li wê dihizirê wê di wê de wê, ew ji du aliyan ve wê, dikarê wê, li wê bihizirê ku wê gûharîner bê. Yek wê li ser wê rewşa fîzîkî û azmûnkirina wê re bê. Ya din jî wê di nav û navbera demê de wê, dúbare li wê heman rewşa fîzîkî nerînê bê.

Di rewşa ya derkkirî de wê, di wê temenê de wê hinek xosletên wê yên teybet wê hebin ku mirov wê pêwîsta wan di serî de li gorî wê têbigihê û wan fahmbikê bê. Wê dema ku wê ya fîzîkî wê were derkkirin wê di dema bi rêya sehan re ew hat kirin wê hingê wê, bi wê re wê, di rengekê de wê, dîmenekê de wê, weke di wê rewşa ya hizrî de wê, û ankû aqilî de di çerçoveya dualiteyekê de ew hebê wê, rengekê fahmkirinê û întibayê wê bide me. Ya ku wê întibayê wê dide çêkirin wê pêşî wê rewşa wê ya derkkirin û azmûnkirina wê ya bi hevdû re bê. Di dewama wê de wê, di wê rewşê de wê, ya ku mirov wê, derkbikê wê, ew ya ku ew bi femonenî hat derkkirin wê weke hebûnekê bi darêjk, awa, reng û hwd bê. Ev wê, di wê de wê, weke aliyna ku wê di nerînê de wê weke ku wê werina wênakirin bin.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, ji aliyê mantiqê ve wê hilde li dest wê, weke ku wê, di wê rewşa derkkirina sehî de ku mirov wê, di çerçoveya dualiteya bûjen û kirdeyê de wê hilde li dest de wê, bi wê re wê, weke ku wê, ne bi hev ve girêdayî bin wê, di dîmenekê de wê, hisyetekê wê bide mirov. Lê li vir wê hinek rewşên teybet ên bi wê derkkirinê re ku wê bibin wê hebin. Pêşî wê ya ku mirov wê di serî de wê, fahmbikê wê rewşa ya heyîna fîzîkî-bûjenî ku ew di wê temenê de ew heya û ew dihê derkkirinê bê. Li ser wê temenê re wê, dema ku em wê fahmbikin wê dikarin wê bêjin ku wê, ew ne girêdayî seha me tenê bê. Wê girêdayî rewşa xwe ya hebûnê a dervî me bê. Nîşanak û birhana wê jî wê ew bê ku wê, dema ku ew tişt hebê ku em bêjin ew nîn a wê, ew nebê weke nîn a. Wê ew tişt wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke destûrek pêşî a di wê çerçoveya fahmkirinê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Aliyê din jî wê di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê rewşa wê rewşa fîzîkî-bûjenî a bi gûharînê û ya bi demê re

ji holê bi derformebûnê û ankû bi awayekê din ku ew weke 'tûnebûnê' bê. Di wê temenê de wê, dema ku ew tişt tûnabû wê, di wê rewşê de wê, karibê wê weke ku ew tûnabûyi wê fahmbikê? Di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, dema ku em li ser mene demê re wê li wê bihizirê wê were dîtîn ku ew di demekê de bûya û hebûya. Wê çendî ku mirov wê kirpendina rêzimanî a dema bûhûrî li wê bixê jî lê wê ew wê, hebê û wê, di wê temenê de wê, weke hebûnekê kirdeyî wê di wê temenê de ku wê, karibê were derkkirin wê, werênê ser ziman.

Di mijare derkkirinê de wê, di wê rewşê de wê, aliyê din ê mijare gûharînê bê. Wê di çerçoveya têgîna gûharînîya fizîkî de wê tişt wê weke xwe wê nemênê bê. Ev jî wê weke aliyekê din ê ku wê hem pirr zêde wê zîz û xesas bê di fahmkirinê de û hem jî wê weke aliyekê ku wê, di temenekê dîtbar ê fahmkirinê de wê, rewşek weke ya li ser rewşa fizîkê re wê rewşek pirrewşî a bi fahmkirina wê rewşa fizîkî re ku wê weke ku wê biafirênê bê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê rewşa fizîkî wê fahmdikê di care pêşî û kêlîka pêşî de wê di awa û rengê de wê fahmdikê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di asta pêşî de wê werênê ser ziman bê. Lê li aliyê din jî wê di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare derkkirinê wê, di wê temenê de wê, di çerçoveya wê hebûna gûharînê a li ser temenê fizîkî re wê, hertimî wê rewşên cihê wê bi hebûnê û demê re wê bi xwe re wê biafirênê ku mirov wan derkbikê bê. Di awayekê de wê, rewşa gûharînê wê, di wê rewşê de wê, weke rewşek ku ew çavkaniya wê ya aktivî wê fizîkîya hebûnê bê ku wê bi wê re wê, çerçoveya fahmkirinê a ku ew dide me wê, di wê rengê de wê di temenekê pirralî de bê. Di wê nava aqil de wê rewşa bûjene kirdeyî ku wê dema ku mirov wê, bi wê re wê kifş dikê wê bi wê re wê, di xatekê demkî de wê, di pêvajoyek gûharînê de wê, li ser awayê û rengê darêjkî û hwd de wê, bi yelpezeyek gûharînî û ankû pirr hebûnî bi têgîna dîmenî a dîtbarî wê bi xwe re wê biafirênê û wê bide dîyarkirin di fahmkirina mirov de. Aqil wê, dema ku wê hebûnê wê derkdikê wê ev aliyên wê yên din ên ku ew bi rewşa wê ya fizîkî re di pêvajoya wê ya gûharînîya wê de wê, weke di temenekê pirranîyî de dibin wê, bi azmûnkirinîya wê re wê, ew wê, derkbikê. Aqil wê, di wê çerçoveyê de wê weke rewşek ku ew di wê temenê de wê hertimî wê pêwîstîya wê ya bi wê azmûnkirina hebûnê wê hebê bê. Wê li ser wê re wê, di dîmen û awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, karibê wê bi wê re wê fahmikê bê. Di awayekê din de wê ew dîmenê gûharîner wê, di awayekê de wê bi demê re wê weke ku wê bibê. Lê aliyekê din jî

wê, di wê de wê hebê û ew jî wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din wê pêwîstîya wê fahmkirina wê hebê ku mirov wê fahmbikê bê. Ew jî wê hevgirtiniya wê rewşa hebûnî a fizîkî-bûjenî û hwd bê. Wê di wê temenê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku ew mirov wê pêwîsta wê fahm bikê bê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare bûjenê de wê, dikarê wê di çerçoveya hevgirtiniya wê ji aliyê wê yê hebûnî û afirîna wê ve wê, bi wê re wê bibê. Di wê hevgirtiniya wê de wê, çawa wê were fahmkirin wê bi serê xwe wê, weke alî û mijarek teybet wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê mijare hevgirtiniya bûjenî ku wê, di çerçoveya hebûnîya wê de wê were lê hizirkirin wê, di wê hebûnê de wê, bi gelek hebûn û ankû wê, weke pirr bûjenî wê hebin wê di wê de wê, bi wê re wê, bibê. Ev ali wê, ji aliyê din ê weke ku mirov wê bi demê re wê li bûjenê û pêvajoya wê fizîkî a gûharîner li wê dinerê û dihizirê ku wê çawa wê gûharênê wê ji rewşê û li rewşê wê bi xwe re wê bikê re wê, cihêtir wê, dîmenekê wê bide me. Di wê demenê de jî wê, jî wê, weke ku wê ku em dikarin di çerçoveya têngîna fîzîkî û fahmkirina wê de wê werênina ser ziman wê weke têngînek pêlî a bi demê re ku wê, dibê wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku wê reqek wê li cihê xwe sekinî bê wê, ji cihê xwe wê xwe biavêjê de vera din wê hem pozisyona xwe wqê bi gûharênê û hem jî wê, di wê xwe avêtinê de wê, rewşek fizîkî wê, bi wê rewşa we avêtinê re wê bi xwe re wê, biafirênê. Di wê temenê de wê, rewşa avêtinê wê weke xêzek ji ya cihê xwe diavêjê li cihê ku wê xwe biavêjîyê û ankû xwe avêtiyê wê, di wê navberê û qaviztinê de ku ew dikê de wê bi wê re wê bibê bê.

Di wê rewşê de wê, ev rewşa fizîkê wê, wê, weke rewşek darêjkî wê, di wê temenê de wê bi wê re wê biafirênê. Wê demê wê, têngîna darêjkî wê dikarê di temenekê kirinî wê, di her rewşê bi kirin û labitinên xwe re wê bigihîjê li wê afirînek wê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê temenê de wê, rewşa fizîkî û hebûna bûjenî wê, di dîmen de wê, ji hev cihê wê xwediyê rewşna fahmkirinê ên ku em dikarin di serî de bi wê re wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bin. Di rewşa hebûna bûjenî de wê, di wê temenê de wê, weke hebûnekbi awa û reng wê, xwe di rewşa xwe de li cihê xwe wê bide dîyarkirin. Fizîk wê, di rewşek heverastî û hwd de wê, bi wê hebûnê re wê, di renekê de wê biafirênê. Bo ku em bahsa rewşa fizîkîya bûyinê a bi wê rengê bi demê re bikin wê pêwîstîya hebûna fîzîkî a ku ew bi tevger wê, dikê wê hebê.

Li vir wê, di dewama wê de wê aliyekê din ê bûjenê bi rewşa fizîkî re wê pêwîst bê ku mirov wê bi kirpênê bê. Ew ji wê rewşa dîtbarîya bi cihê ve girêdayê a weke bi dûr û nêzîkbûnê re ku wê bibê bê. Di awayekê de wê ew navbera bi dûr û nêzîkbûnê wê çawa wê dîmenê dîtina tiştê a fizîkî bi hebûnî wê bide gûharandin wê weke aliyekê din ku wê weke mijare hebûna fizîkî wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di rewşa hebûna tiştê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê dûr û nêzîkbûn wê weke du rewşên cihê ên fizîkê bin. Ya ku wê, rewşê diafirênê wê hem hebûna wê hebûnê a li cihê wê bê û hem jî wê hebûna dîtbarîya ji pozisyona li devera ku ew li wê bi wê dihê nerîn bê. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare fizîkê wê, bi bi hebûn û dîtbarîya xwe re wê di nerênê de wê rewşên ku ew diafirênê wê weke rewşên wê yên ku em bi wê re wan fahmbikin bin. Di rewşa fizîkê û rewşa dûr û nêzîkbûnê wê, cihê ku wê li lê û cihê ku ew ji wê wîrdetir wê hebê.

Ev wê, dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê li wê dinerê wê têgîn û renekê din ê fahmkirinê wê bi me re wê weke ku wê karibê bide çêkirin. Wê rewşên weke bi dîtbarî ên fizîkî ku ew diafirin û dibin bin. Di wê çerçoveyê de wê, di nava wê rewşê de wê, demê wê her pozisyon wê weke di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê bi rewşa fizîkî wê fahmbikê re wê bibê bê.

Wê dema ku mirov wê li ser rewşa fizîkê re wê werênê ser ziman wê jî wê di dewama wê de wê, di çerçoveya dîtbariyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa dîtbariyê wê kirdeyî bê. Di wê nûqtayê de wê kirde wê, hinekî jî wê bi wateyên teybet re wê, were fahmkirin. Yanî wê, li gorî herkesê wê, karibê bi dîtbarî ew reng û awayê wê, gûharîne bi xwe re wê bide çêkirin û dîyarkirin. Lê di awayekê de wê çendî ku wê ew wê bibê jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê, yek ji wan kesan ku ew çend kes jî bin wê tiştê ku ew dibînin wê nikaribin wê înkâr bikin. Wê ew hebê lê wê ji aliyê pozisyon, dîtbar, reng û awa û hwd ve wê, di wê dîtbariyê de wê bi wan re wê, ew cihêbûna bi dîtina kirdeyî û hwd re wê bi wan re wê bibê.

Li vir di aslê xwe de wê, mirov dikarê li ser wê re wê bibêjê ku wê ti dîtîn wê di wê dîtbariyê de wê, ne dûr bê ji wan azmûnên me yên di xêva me de ku ew hena. Wê bi wan re wê di renekê biriqînî ku wê bi wê re wê, temen û awayên hiş ên cihê wê karibê bigihijê wê bi wê re wê awa û

pozisyonên cihê ku wê bi wê biafirênê re wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir weke hevlêkirin wê ji xwe wê ne bi nerfînan û jî wê bi dîtînan re wê, karibê zêde bi derfet bê. Lê di awayekê de wê, tiştê ku mirov wê, dibînê wê, di wê de wê cihê bûn wê bi wê re wê bibê.

Em wusa hasab bikin ku wê di nîvê baxçeyekê de wê darek piçûk wê bibê. Li dorê deh mirov hebin û her yekê li deverêkê dût û nêz li wê sekin na û her yekê wê xwediyê pozisyon û hevraştîya xwe ya ku ew ji wê dinerê û bi wê re dibînê bê. Wê weke kirdeyek hevbeş wê, di mejiyê hemûyan de wê dar wê hebûna wê ya giştî wê bi wê re wê were dîtînan û wê were derkkirin. Lê wê di dîtînan hûrgiliyên wê yên bi dîtînan û hwd de wê, tiştên cihê wê bi ber çavên kesên dinerin wê bikevin. Wê hingê wê kesên ku ew dinerin wê bi wan dîtînan xwe re wê, bibînin û wê li wê bihizirin û wê bi wê re wê bikin ku ew bigihijina li reng û awayekê hizirkirinê.

Wê demê wê, di rengekê de wê, di wê temenê de wê hûrgila bûjenî wê di wê rewşa wê de wê, weke aliyekê cihê dîtînan wê karibê biafirênê bê. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê kesekê ji wê dût wê, dibê ku ew hinek hûrgilên di wê de ên piçûk wê, bi berçavên wan nekevin. Yan jî wê dema ku wê bikevin wê zêde ne bi zelaliyekê wê bi berçav wê bikevin. Wê, di wê demê de wê, ew wê, di wê temenê de wê, ew wê ew wê, bibênê. Lê yên nêz wê di wê rewşê de wê, rewşa dîtîna hûrgilan wê zêdetirî wê bi zelaliye wê re wê hûrgilên wê bibînê. Di fizîkê de wê, wê demê de wê ew hûrgil wê wateya wan wê çi bê? Wê ji aliyê dîtbarîya bi awayê darêjkî û hwd re wê, bandûrê li dîtîna mirov wê karibê bikê bê.

Di wê rewşê de wê, rewşa hebûna dîtbarîya fizîkî û wê hildana wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê aliyê wê şubjeyî û ankû bi hişmendî ku mirov wê ji wê re wê, hilde li dest wê, ji aliyekê ve wê bi têkiliya tûra sînirên mejiyê mirov ve wê girêdayî wê bûyina wê bibê.

Em wusa hasab bikin ku ew meji bi wan sînirên girtinê nebê. Wê demê wê ew reşa dîtbarîya fizîkî ku wê bi birîqîna wê ya ku wê di dema ku ew sînirên meji hebin de ku ew dibin wê ew jî wê bi wê re wê nebin bin? Di awayekê de wê, ew wê, weke rewşek birîqîna ku wê dervî wê rewşa dîtîna mirov wê hebê û wê di wê temenê de wê mirov wê nikaribê wê bi wê re wê wê bi sînor wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê, ev jî wê bi wê re wê giring bê ku mirov wê bikirpênê ku wê, dema ku wê, ew dîtîna bi me ya bi hiş nebê jî wê, ew

wê bi hebûna wê ya biriqînî wê bibê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê ji deverek dûr wê kesek wê bi neynikê wê tîrêja rojê wê bikê ku ew bide çavên mirov. Wê ew tîrej ne ji ber ku em wê dihizirin ku ew heya wê hebê. Ew mejiyê me wê neafirênê. Ku em wê bi wê rengê wê bibînin û wê werênina ser ziman wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve wê ew hebûna wê tîrejê ku ew dihê dayin wê weke ku ew were redkirin. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê, fahmbikê wê biafirênê bê.

Di dewama wê de wê, jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê funksiyona aqil wê di wê nûqtayê de wê çî bê? Wê afirandin bê û ankû wê derkkirin bê? Di wê rewşê de wê, di serî de wê ya ku em weke li ser têngîna tîrejê re wê li wê bihizirin ku ew dervî wê hebê wê demê wê derkkirin wê rasttir bê ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Li vir wê aliyekê din jî wê, heta roja me wê, di nava felsefeyê de wê, li wê were lê hizirkirin û wê hewl were dayin a fahmkirina wê jî wê ew bê ku wê dîtbarîya wê, dîtbarîya bûjenê û bûjen wê çawa wê, karibin ji hev cihê û ankû weke hev wê werina fahmkirin bin. Di wê nûqtayê de wê, di gelek awayan de wê hizrên cihê wê li ser wê werina ser ziman ku wê hinek wê bi wê werênina ser ziman ku wê, dîtbarîya bûjenê û kirdeya wê, nikaribê wê weke hev wê were lê kirin bê. Ev wê di nava têngînên felsefeyên ên piştî demên kevnera ku wê di serdema navîn de wê bi felsefeyên ontolojikî û îdealist re wê hin bi hin wê di rengê de wê bi wê re wê, derkeve li pêş.

Li vir wê mijare bûjenê û kirdeya wê û ankû biriqîna wê, weke aliyekê wê yê giring wê ji hev wê weke bûyina wan bê. Wê piştî ku ew ji hev bûyin bû wê, piştî wê, kirde û ankû biriqîna wê, weke wê bûjenê di dîmenê wê de wê, weke di rengê de wê, hebê. Ew kirde wê, di awayekê de wê, weke 'bûjenek kirdeyî' ku mirov wê, dikarê wê têbigihê wê, ji wê kirdeya bûjenî û biriqîna wê ku wê, were lê hizirkirin wê, bi wê re wê ew kirdeya bûjenê wê, di dîmenekê hizrî de wê weke wê pêvajoya pêşî a bûjenî ku ew ji wê bûya wê, di wê temenê de wê, xwe di rengê de wê bide dîyarkirin.

Li vir di nava têngîna bûjenê û biriqîna wê de wê, çawa wê dîmenekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê ku mirov wê fahmbikê bê. Di nava wê rewşa bûjenî de wê, hebûna fahmkirinê wê bi wê re wê, di rengê de wê, weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di mijare fahmkirina

bûjenê û biriqîna wê û wê biriqînê dîtbarîya wê, di wê temenê de wê weke ji hev derhanîna bi têgînî wê, di dewama wê de wê, xwe bide dîyarkirin. Bo ku ev têgîn baştirin were fahmkirin wê, kirde û dîtbarîya wê, mirov dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê li vir wê bi gotin bikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, dema ku wê, kirde wê weke bûjenê wê bi dîmenbûna wê ku ew were kirin wê di wê rewşê de wê, bûjen wê weke aliyekê wê yê sêyem wê dervî wê di dîmenekê de wê weke ku wê bimênê.

Di wê wê rewşê de wê, dîtbarîya bûjenî a kirdeyî wê, dema ku wê, were fahmkirin wê, di wê de wê, têgîna çawa wê bi wê were lê hizirkiriin wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê giringî wê bistênê. Di dîtîne de wê, hebûna tiştê wê di wê temenê de wê kirdeyê û dîtîna wê de wê, weke aliyekê kirdeyî ê ku wê, bi objeyî wê were dîtîn jî wê xwe bi wê re wê, were fahmkirin bê. Di hizirkirinê de wê, ev şaşî wê hertimî wê were kirin ku wê dema ku wê, derkkirin ji rewşa fizîkî û ankû bûjenî wê were kirin wê di wê têgîna hizrî û ankû dîtbarîya hizrî de wê ew hebûna biriqînî a ji wê rewşa fizîkî û bûjenî wê weke wê hebûna wê hizrê wê, ku wê li wê were lê hizirkirin wê, ew hebûna objeyî a derkkirî wê weke ku wê di nava wê û wê fahmkirinê de wê weke ku wê windabibê wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê ew hişmendî wê, dema ku wê derkdikê wê ew wê weke objeya wê hizrê wê di wê de wê, bi wê re wê weke girtina wê bê û wê, di wê temenê de wê, hiş wê weke hişê ku ew wê, li wê bihiş bê wê, di xwe de wê di rengekê de wê bi pêwîstîya fahmkirinê wê pêwîst bê ku ew hebê.

Wê dema ku ew di wê de nebê wê demê wê, ew hiş wê li ser çî wê bibê wê, ew êdî wê nebê û wê temenê wê hişkirinê wê bi xwe wê di dewama wê de wê weke ku wê ji holê wê were jêbirin û ew bi xwe ku ew bi wê were jî birin wê bi wê weke ku wê bibê. Wê demê wê weke temenê wê hişê bixwe wê were jêbirin wê lê were.

Di mijare derkê de wê, hebûna fizîkî wê, di her rewşê de wê pêwîstîya wê ya di derbarê xwe de wê bi hişbûnê wê bi wê re wê hebê. Bo ku ew were salixkirin wê, bi wê re wê ew wê bibê. Wê dema ku em dibêjin 'hizrekê' wê bi wê re wê weke ku em bahsa tiştê dikin wê intiba û ew hîsîyeta ku ew bi mirov re çêdibê wê ev wê, di temenê wê de wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Bûjen wê di aslê xwe de wê weke ku me hinekî li jor li deverekê hanî ser ziman wê dîtbarîya wê ya ji wê wê vegûharîner bê. Wê di wê temenê de wê, dema ku em li tiştê binerin û

bi wê navbera ku em carekê çavên xwe miçûbal dikin de wê, ew wê weke rewşek vegûhar wê, di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê xwe bide dîyarekirin. Ber ku ew wê bi demê re wê weke demek mazin û ankû piçûk wê zêde farq nekê wê bi wê re wê, bibê. Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê rewşê de wê, nerîna ji mirov wê bi dîtina wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bibê. Wê, li ser wê re wê, dema ku em çavikekê bidina berçavên xwe wê, çawa wê di wê de wê were dîtin wê ew wê, weke awayekê wê yê ku ew bi wê re wê, were dîtin bê.

Di nava jîyanê de wê, hebûn wê dema ku wê were fahmkirin wê, di dîmenekê de ku wê sekn û herikin û ankû gûharîn û negûharîn wê di zikhev de wê weke di wê dîmenê wê hebûna fîzîkî-bûjenî de wê bijî wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di dîmenên wê yên ku mirov wê di awayekê de wê di çerçoveyekê qatagoriyî de wê ji wê bigirê wê di wê temenê de wê li ser du awayan û temenan re wê ji wê bibê. Yek wê di hundurê wê bûjenê xwe bixwe de wê, bi wê re wê bibê. Ya din jî wê bi dîtina wê, li wê bê. Di wê dîtîna de wê, rewşa wê ya heyî wê bi wê re wê, dema ku ew dihê dîtin wê ew dîtin wê weke aliyê wê yê ku ew bi wê ji wê dîtin hatiya girtin wê, were fahmkirin. Di bûjenê de wê, rewşa ji wê girtinê wê hertimî wê weke xatek ji wê hatî girtin a kêlîkek wê bê. Wê dema ku em li kevirekê li ardê binerin wê demê wê, ew di awayekê û pozisyonê de bê. Lê piştî wê dîmenê ku ew ji wê hat girtin û pê de wê, labitandina wê û ankû ji cihê wê derxistin û ankû dîrkirina wê, piştî wê, nikaribê weke wê di wê rewşê de ew wê were bicihkirin. Ber ku mirov wê nikaribê wê dem û kêlîka wê ya pêşî bi şûn ve wê wegerênê. Di dewama wê de mirov wê nikaribê wê, kevîrê wê bikê pozisyonê wê ya berê de. Ku pozisyonê hema bêja weke ya wê ya berê jî bê û di wê hîsîyeta ku ew 'weke wê' ya ku wê bi me re çêbikê jî bê lê wê, di aslê xwe de wê ew pozisyon wê ne ya berê bê wê weke ya xwe û dema xwe bê.

Di wê temenê de wê, têgînek din wê demê wê li ser wê rewşê re wê di mejiyê mirov de wê, biafirê. Ew jî wê di wê temenê de wê weke ku wê mirov wê karibê wê bi hesanî wê ji wê kifşbikê wê têgîna qatagoriyên dîtîna û ankû çînîyên dîtîna wê bi wê re wê karibê li ser wê çerçoveyê re wê bi wê re wê li wê bihizirê. Bûjen wê di rewşa xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, weke bingih û temenekê bi wê rewşê re ku wê ji me re wê biafirênê wê weke ku wê bikeve wê rewşa wê de.

Li vir wê, demê wê ji bûjenê û dîtbarîya wê mirov digihijê têgînekê. Ew dîtîna û ankû dîtbarîya wê jî wê weke rewşek kirdeyî ku mirov wê, dikarê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wê di wê temenê de wê dîmenî û dîtîna wê, bi wê re wê, weke reng û awayekê wê yê pênasîne wê bi wê were wê biafirênê û wê di wê temenê de wê ev wê weke xosletên wê yên ku ew di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê were nasîn û were dîtîna bê. Lê di wê temenê de wê, karibê wekî din wê di awayekê de wê weke hev wê şîrovebikê. Ev wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de ku mirov, ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê, weke wê dîmenekê fahmkirinê wê bide me. Ji wê têgîna bûjene û dîtbarîya wê di dewama wê wê êdî wê mirov karibê li ser temen û çerçoveyekê re bi ber bûjen û têgîna wê ya bi perspektîfî ve ku mirov wê herê û wê bi aliyên wê yên heyîna û hwd re wê, bi xoslet û teybetiyên wê re êdî wê fahmbikê.

Li vir wê ev wê were dîtîna ku em ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê, tiştêk din wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê hebûna bûjenê a heyî ku wê bandûra wê hertimî wê li ser ya jêgirtî bi têgîna û dîtbarîya re wê ku wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di aslê xwe de wê, di warê xosletên bûjenê de wê, di wê temenê de wê, li ser aliyên weke yên darêjkê û hwd re ku mirov ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê bide fahmkirin.

Di temenê bûjen û dîtbarîya wê de wê, madîya bûjenê ku ew ji bûjenê dîrketina wê kêmtir bû wê, sînorê dîtbarîya wê jî wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê weke zelaltir wê bikê. Heman rewş wê bo vajiya wê jî wê rast bê. Di rewşa fizîkî de wê, bûjena wê, di wê rewşê de wê, dîmenê wê xwe bide dîyarkirin. Di bûjenê de wê, dîmen wê bi hebûna wê ya heyî re wê, weke awa û rengê wê yê darêjkê jî wê bi xwe re wê biafirênê. Di wê de wê, bi xosletên wê re wê, ew wê bibê. Di wan xosletên wê de jî wê bi hemû tiştên heyî re wê, xosletên dihên dîtîna û yên nayên dîtîna wê hebin. Weke reng ku weke sipî, reş, mazînûn û ankû piçûnûn û hwd wê, weke xosletên ku ew bi wê re dihên dîtîna bin. Lê xosletên din ên weke giraniyê, sivikiyê û hwd wê, heta ku mirov wê ne cerbênê wê ew wê, ji wê dîtbarîya wê newê kifşkirin. Di wê rewşê de wê rewşa fizîkê wê, weke rewşek teybet a ku mirov wê ji wan aliyan ve wê, li wê bihizirê û wê fahmbikê.

Ya ku mirov bi dîtîna xwe ji rewşa fizîk-bûjenê digirê wê, ji ya ku wê, di wê temenê de wê, weke ku wê ji wê hinekî din cihêtir bê. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, têgîna bûjenê bi fizîkiya wê re wê li ser

temenê têngîna gûharînê re wê fahmbikê wê di wê rewşê de wê têngîna gûharînê wê, li ser awayê bûjenê û fizikiya wê re wê, dîmenên ku wê biafirênê re wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di fizîkê de wê têngîna 'ti tişt weke xwe namênê' ku mirov wê hinekî li wê bihizirê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, têngînekê wê bide me. Di ev têngîn wê, karibê wê mirov di temenekê metafîzîkî de wê, bide hizirkirin bi xwe re wê bibê wê weke ku wê Walter stace di xabate wî ya bi navê 'misticism û felsefe'ye' de bixwezê ku ew bi têngînek empirîkî "ji wê wirdetir" ku wê têngînek metafîzîkî ku ew di hin deverên xabate xwe de wê weke bi întibaya ew red dikê re wê bixwezê ku ew bi wê werênê ser ziman. Di deverê xabate xwe de wê, bi gotina 'ya ku ew dihê piştrastkirin wê, ku ji dahatên sehê derbasbûn, ku ew newina piştrastkirin jî wê, werina dîtin ku ew bi dahatên sehê re wê ne kevina nava nakokiyê, vajî wê ku bi awayekê têr wê seh li wan were kirin wê di koma wê dahatê de wê, di temenekê di karîna hasibandina wê de wê bibê re wê, çerçoveyek fahmkirin bide' re wê werênê ser ziman. Li gorî wê fizîk wê, dahatên sehê di rêzînan de berhevkirina wê nni derfet kir' re wê bibînê. Di dewama wê de Stace wê, li ser têngîna destûrên fizîkê re wê du hab dîmenên ku ew ku ew aîdî wê na û ankû ne aîdî wê na ku mirov ji wê nedîyarîya xwe rizgar bikê wê, pêwîstîya li gorî destûra fizîkî di lêhatina komkiirna wê weke rêya wê ya fahmkirinê wê di wê temenê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Li vir wê di aslê xwe de wê, rewşa fizîkê wê, di pêvajoya wê ya gûharînê de wê, bi destûra fizîkê a ku em dikarin wê bi rengê 'tişt wê weke xwe nemênê' re ku em dikarin wê werina ser ziman re wê, di renekê de wê, hebûna wê ya heyî wê bide dîyarkirin. Di salixkirina wê hebûnê de wê, çî wê li gorî wê rast bê wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ya ku wê rast bê' wê weke ya ku ew heya wê, were pênasekirin. Di wê temenê de wê, dema ku wê di pêvajoya gûharînê de wê, av ji sarbûnê bibê germ û ankû ji germbûnê bibê sar, zaro wê bibê mazin û hwd re wê li berçavên xwe bigirin wê, di wê rewşê de wê, rewşa vegûharîna fizîkî wê, di wê temenê de wê weke pêvajoyek vegûhar a ku ew di wê temenê de wê, karibê li ser wê were sekin in bê.

Di aslê xwe de wê, rewşa gûharîna fizîkî wê, çendî ku wê fizîk wê weke ku ew bi hebûnî heya û wê dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman jî lê wê her awayê wê weke awayekê ku ne mayinda wê bi wê re

wê, derbasdarbşyina wê, di wê temenê de wê, ji reng û li reng û ji awa li awa ku wê bi wê re wê bibê wê bi wê re wê, ya ku mirovwê dît wê, weke dîtbarîyekê û ankû zanek rast wê, di wê temenê de wê, xwe bi wê re wê, di wê rengê de wê bide dîyarkirin. Di nava zankirinê û ya rast de wê ew wê hebê ku wê, tiştê ku ew û mirov bi temenê li ser awa û heyîna wê ne êmin bê re wê, bi wê re wê, werênê ser ziman. Zankirin wê bi ya ne rast re wê, weke rêheval were kirin wê were dîtin. Ew jî wê dema ku mirov wê, şîrovebikê wê weke ku mirov wê bi dualiteya mani re wê dibînê wê, ya rast û nerast, ya heya û ya ne heya, ya bûhûrîner û ya ne bûhûrîner û hwd re wê, ji wê têngîna dûaliteya başî û nebaşîyê û ankû rohnîyê û tariyê wê were derhanîn. Wê weke aliyekê bi şaş û neşaşîyê re ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de bê.

Piştî ku wê di demên felsefeyê de wê têngînên weke rasyonalityê û ankû mantiqê wê pêşkevin û wê mirov wê di hizirkirinên xwe de wê weke temen wê bi dest bikarhanîna wan wê bikê wê êdî wê di wê temenê de wê lêhatinê û ankû levkirin û levnekirinê, weke wê û ankû ne weke wê, ya li mirov rast were û ankû rast newê û hwd re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Mantiq wê di temenekê bi dagerî fahmkirin û gihiştina wê kifşkirina wê re wê, weke aliyekê ku wê bi wê re wê temenekê fahmkirinê wê li ser azmûn ya bûyî û ankû heya re wê, di renekê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Wê dema ku em tiştê ku em nizanibin ku ew heya û ankû nîn a wê, demê wê, di wê temenê de wê zankirinên me wê, derkevina li pêşîya rastiye û wê di wê temenê de wê bi cihê wê girtinê re wê rengên derkên me wê bi xwe re wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Mînaq em wê dema ku em bêjin zerdeşt heya û ankû nîna weke nivîskarê avêsta wê, di wê rewşê de wê, di wê temenê de wê, pênasakkirinên bi wî re wê bi teybetî wê di renekê de wê, temenê hizirkirinên me re wê temenê wê biafirênin. Li vir wê ya ku wê, teybet bê û gelemper bê ku ew bi zanî hat ser ziman wê di wê temenê de wê, li ser rewşa salixkirin û awayê heyina wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Mînaq ku xwûdê weke kesekê hebûba wê, li ser wê re wê bi wê rengê wê salixkirina wê, bûba û dibê ku ewqas pirs jî li ser re nehatiban kirin. Di gelêmperiya gotinê de wê, di wê temenê de wê ya ku wê temenê wê biafirênê wê ew bê.

Di awayekê de wê, di mijare hizirkirîna wê de wê, bi demê re wê tiştê din wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, li vir wê, ya ku wê weke ku me hinekî li jor hanî ser ziman ku ew li me mantiqî were û ankû weke rast were û ankû newê wê, di wê temenê de

wê wê, hêst û zanîna wê heyînê û ankû neyîna wê, di wê çerçoveyê de hebûna birhan û ankû nayîna wê weke ku wê di awayekê de wê weyn wê bi wê re wê bileyizê wê, di wê temenê de wê, leyizê. Ya ku wê, di wê çerçoveyê de wê, ew wê, ya ku em dizanin wê ji rastiyê dûrbikê û wê weke zaneke wê bi bide fahmkirin jî wê ew nebûna birhan û temenê piştrastkirina wê û ji wê êmin nebûna wê bê. Di wê rewşê de wê ew fenomena hizirkirinê wê weke fenomenek zankirinê wê li holê wê bimênê.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê, li ser rewşa fizîkê û têgîna wê ya destûrî re wê li wê bihizirê wê dîtîna wê, di awayekê de wê weke ku wê li gorî rewşa heyîna fizîkê wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Lê dîtîna wê hertimî wê di wê de wê weke ku wê dîtbar bimênê. Wê dema ku em li avake li ber darekê binerîn ku wê biriqîna darê di avê de wê xwe bide dîyarkirin wê ya biriqînê a ji avê dihê dîtîna wê karibê ji ya ku ew di rastiyê de heya ji wê cihêtir awayekê bide dîyarkirin. Darek di binê avê de wê, weke ku ew ne rast û xwehr ku wê were dîtîna wê dema ku mirov wê ji nava avê derxê wê karibê weke ne xwehr were dîtîna. Di wê temenê de wê, wê rewşa dîtîna fizîkî wê, di wê temenê de wê, ev wê, di nava wê dîtîna wê û ya rastîna wê ya jîyanî ku ew heya de wê, di wê çerçoveyê de wê, ew jî wê di fahmkirinê de wê, karibîn di dîmenekê cihê de xwe bi wê re bide dîyarkirin.

Di dema hizirkirinê û ankû xiyalkirinê de wê, ya ku mirov wê bi fenomenî wê di wê temenê de wê xiyal dikê wê di rengekê de wê, çavkaniyek wê ya azmûnî jî wê hebê. Wê dema ku mirov wê tiştêkê ku ew di jîyanê de heya û weke ku ew çî û çawa heya ku mirov wê bi heman rengê li wê bihizirê wê karibê bi awayên cihê li ser wê temenê rasyonalitya wê li wê bihizirê û wê bi xosletên cihê ku ew di wê kêlikê de bi wê ya ku em weke wê dibînin re nebê re li wan bihizirin û bi wê werênina ser ziman.

Di wê temenê de wê, tiştêk wê bi xwe re wê, di wê têgîna hişkirinê-zankirinê de wê, di rengekê de wê mirov wê bi awayekê wê karibê weke ku mirov wê tefbiikê wê biafirênê. Ev wê weke aliyekê ku mirov bi mirov wê di hişê xwe de afirandî wê, di aslê xwe de wê, ji xosletên fizîkî wê mirov nikaribê wê dîr şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di mijare xiyalkirinekê de jî wê, dema ku wê, li tiştêkê wê were lê hizirkirin ku ew bi fizîkî weke wê ku ew di jîyanê de hebê û ankû nebê jî lê wê, di wê rewşê de wê di wê hevgirtiniya wê afirandinê de wê, qatkên fizîkî ku em di xêva xwe de xwediyê wan in wê bi biriqîna ji wan û hwd re wê, bi

hevgirtinekê re wê ew wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê rewşekê dijî wê ew rewş wê karibê gelek rewşên din jî ên weke wê, û ankû ne weke wê bi xwe re bide bîrhanîn. Di wê dema derîlêxistinekê de wê dengê ku ew ji wê derdikeve wê, di serî de wê, dengê derî lêxistinê wê weke ku wê werênê li holê. Lê gelek rewşên deng derxistinê bi fizîkî ku mirov karibê wan kifşbikê û ankû wan werênê ser ziman wê bibin.

Li vir wê, di wê rewşê de wê ya ku mirov wê weke aliyekê wê yê din wê kifşbikê wê di wê çerçoveya ku mirov wê bi wê re dihizirê bê. Di aslê xwe de wê, rewşa afirandinê û ankû xiyalkirinê weke bi bîrkinê wê di wê çerçoveya wê bixwe de bê. Kesek wê dema ku wê, ew wê dikê wê li gorî fêr û azmûnên xwe wê bikê. Kesekê dîn ku weke aqilê windakiriya jî wê, di wê çerçoveyê de ku ew çendî di xwe de weke ji dûnya derve qût jî bê lê wê, xwediyê çerçoveyek ku ew wê weke xwe û di xwe de wê 'rast' dibînê û bi wê dijî bê. Ya ku wê cihê dihê dikê ew wê ew afirandina wî kesî a di mejiyê xwe de ku ew xwe bixwe dikê bê.

Di rewşa têgînên derûniyê û ankû zanista derûniyê de wê di wê warê de wê gelek minaqên wê hebin. Wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, gelek minaqên wê karibê li vir wê rêz bikê. Di çerçoveya têgîna derûnî û ankû rewşek derûnî de wê kesê derûnvan wê pêşî wê awayê ku ew kesê ku ew wî weke dikê mijare danûstandinê wê pêşî wê awayê ku ew wê weke wê dibînê û di mejiyê xwe de wê çawa wê di levkirinekê de wê dibînê û wê digihênê wê, çerçoveyek sedem û encamê re wê pêşî wê kifşbikê. Li ser wê re wê êdî wê di wê temenê de wê, bixwezê ku wê bi pêvajoyên azmûnkirinê re wê, têkiliya wê ji aliyê xwe yê hundûrîn bi ber aliyê derveyî ve wê bide çêkirin û wê bi wê re wê weke ji xwe derxê û ji wê rewşê bigihênê li rewşek din. Wê di wê temenê de wê têgîna azmûnkiriinê wê dema ku wê li ser têgîna fizîkî re wê li wê bihizirê wê fikir bikê wê weke pêvajoyek fahmkirinê wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di pêvajoya zaroyekê heta ku ew mazin dibê di mirovekê mazin û ankû jinek mazin wê, di wê pêvajoyê de wê, gelek dem û pêvajoyên fizîkî ên gûharîner wê derbas bikê. Wê di wê de wê, ev rewş wê, di rewşa bûyina wê pêvajoyê de wê, her kêlik wê di wê rewş de wê, dema ku mirov wê dişopênê wê weke têgînekê wê, xwe li mejiyê mirov bide. Piştê wê dema ku mirov wê, bixwezê wê, beremberê wê têgînê wê bi wê re wê kifşbikê wê, ew têgîn wê weke têgînek 'rast' a bûyî wê li holê weke îdeayekê wê weke ku wê

bimênê. Kesê ku ew azmûn kirî û yê ku ew azmûn nekirî wê di wê rewşê de wê, xwediyê hizir û nerînên cihê bin. Yê ku wê azmûn dikê wê di xwe de wê xwediyê wê têngînê bê ku ew heya û di wê temenê de wê, bi hêstek êminbûnê wê werênê ser ziman.

Li vir wê dema ku em li ser temenê fîzîk û rasttîya wê re wê hinekî din wê di dewama wê de wê bihizirin wê bêgûman wê di çerçoveya têngîna fîzîkê a mantiqî û rasyonâlî de wê hê gelek aliyên wê yên ku mirov wê, dikarê wê werênê ser ziman wê hebin. Di wê temenê de wê, di mijare têngîna fîzîkê de wê, kifşkirinên di wê de wê bi awayekê wê li ser rewş û rengê derkkirinên me re wê, xwe bi fahmkirina me re wê bide dîyarkirin. Di serî de wê, mantiq û rasyonelîzm wê dema ku ew di nava felsefeyê de wê pêşkevin wê pêşî wê li ser temenê kifşkirina fîzîkê re wê, bi wê re wê li wê bihizirin. Pirsên weke 'zanîna saf' û hwd wê li ser temenekê gnostîkê wê bi têngînek felsefeyî wê bi wê re wê, bi hewldanên kifşkirinê re wê bîn hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê mijare mistisîsmê û felsefeyê wê di dewama wê de wê divê ku mirov wê hinekî din di dewama wê de wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de li jor hemû têngînên ku me hanîna ser ziman wê di awayekê de wê, karibin di wê temenê de di serî de werina fahmkirin. Lê di wê warê de wê, bi temenekê bi gotina felsefeyê û mistisîsmê re wê hinekî din wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman.

Felsefe û mistisîsm

Di aslê xwe de wê têngîna mistisîsmê wê dema ku mirov wê dînerê wê weke têngînek ku wê di demên hemdem de wê di nava felsefeyê de wê, weke bi têngînên weke baweriyê û olê û hwd re wê, bîn şîrovekirin û wê werina ser ziman. Mantiqê bi wê re wê li ser ya ku ew nayê zanîn re wê, were bi temen kirin û wê were fahmkirin. Felsefe beremberê wê weke têngînek bi aqil meşandinî û hwd re wê, li ser temen û têngîna ku wê bi wê re wê ya ku ew nayê zanên ew bê znân û ew li ser wê re bihizirê û wê hizirkirina xwe wê bi wê re wê bikê.

Bi gotinek din wê weke ya ku wê, ne zelal bê ku wê zelal bikê. Ya razber ku wê şenber bikê û hwd re wê li ser wê temen û awayê re wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Felsefe wê bi wê awayê re wê bi têngînên felsefeyî ên demên kevnera û hwd re wê di pozisyonkirina wê de wê li dijê têngîna mistisîsmê wê were bi temen û pozisyonkirin.

Lê di aslê xwe de wê, dema ku em li pêvajoyên hizirkirina li felsefeya li herêmên asya û ankû mesopotamya û yan jî di demên kevnera ên kurdistanê binerê wê di wê de wê weke bi têtînek ku wê bi têtîna mistisismê re wê di zikhev de wê bi awayekê wê were lê hizirkirin û fahmkiin.

Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê felsefe wê, di temenê pirsên weke çi çiya re wê, li wê bihizirê û wê ya ku ew nayê zanîn re wê, di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, pêvajoyên felsefeyê ên bi zanîna re ku wê bibin wê li ser wê re wê li wê were lê hizirkirin. Lê mistisism wê weke regekê hizirkirinê û di awayekê de ku wê rengê hizirkirina xwe wê bi wê re wê bafirênê re wê bi demê re wê pêşkeve û wê, weke ku wê bi felsefeya serdemên kevnera û hwd re wê ji bin maskeya olî û baweriyê û hwd re wê hin bi hin wê xwe derxê li holê û heta ku wê di hinek awayan de wê xwe ji wê dûr jî bikê. Di wê temenê de wê ya ku wê weke têtînekê wê li ser zanîna re wê bi çerçoveyek epistemolojîkî ku wê bikê ku ew were fahmkirin û li wê hizirkirin wê hinekî jî wê ev bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, ya ku wê nayê zanîn wê çi bê wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê hertimî wê mirov wê weke armanca hizirkirina wî bê ku ew xwe bigihênê li wê. Di wê temenê de wê, wê hebûnek razber ku wê weke minaq bi gîyanê û hwd re wê were lê hizirkirin û wê di temenekê gelemperî de wê bi wê re wê were lê hizirkirin re wê êdî wê bi wê re wê weke ku wê bibê.

Di mijare felsefeyê û mistisismê de wê, di wê temenê de wê, şewayên ku wê weke ku wê di nava bûdismê û zerdeştîyê de wê bi darêjkî dihên ditin ên di wê temenê de wê, di regekê de wê weke ku mirov wê dibîna wê li ser temen û awayekê bi zanîna fahmkirinê re bê. Wê di wê temenê de wê bi têtîna darêjkê û hebûna heyî ku wê ew wê çawa wê were pênasekirin û wê bi çi sedemê û hwd re wê hew bê, bibê û ankû wê karibê wê fahmbikê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di regekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê bi şewayên weke yên ponijînê û hwd re wê hewldana gihiştina zanîna safî û ankû zelal û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê bibê û wê derkeve li pêş. Wê dema ku wê filosofê kurd suhrewerdî wê bahsa pêvajoyên gihiştina li zanîna û ankû zanîna astbilind bikê wê di regekê de wê weke ku mirov ji nava gotinên wî ya ku mirov wê fahmdikê û têtîgihê jî wê ev bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, têgînên weke meditasyonê, yoga û hwd ku wê pêşkevin wê hinekî jî wê, di armanca pêşketina wan de wê, gihiştina li zanîna safî û ankû astek bilind bi fahmkirinê û hwd re wê di wê de wê hebê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare zanîne wê di wê temenê de wê di wê rengê û awayê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê şewayê mani wê hertimî wê di warê hizirkirina di wê temenê de wê bi têgîna mistisismê û bi hewldanên fahmkiriinê ên beremberê ku wê werina pêşxistin re wê bale mirov wê bikişênê li ser xwe. Ber vê yekê wê weke aliyekê ku mirov wê karibê li vir wê di serî de wê, di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Mistisism wê, di wê temenê de wê, direnekê de wê, di temenekê objektiv û epistemolojikî de wê, hebûna ku ew dervî me heya wê ew ne li ser temenê redkirineka bi wê re ku ew heya wê hebê û wê li wê bihizirê bê. Wê di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê, ne zanîna me ya wê ji aliyekê ve wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di çerçoveya wê de wê dikarê bi temenekê zanîne wê werênê ser ziman bê.

Di temenekê ontolojikî de wê, li ser wê re wê, di demên serdema navîn de wê şîroveyên ku wê werina kiriin wê bibin. Minaq wê, di demên felsefeyê ên demên kevnera de wê bahsa ya nayê zanîn wê were kirin. Lê di demên serdema navîn de wê bi wê re wê bahsa 'ya ku ew qad newê zanîn' jî wê di temenekê metafizikî û hwd de wê bahsa wê were kirin. Ya ku wê di wê temenekê ontolojikî û hwd de wê li ser têgînên baweriyê re wê ew wê bigihênina temenekê teolojikî û ankû têgînek teolojiya mistikî ku wê were pênasekirin re wê, di wê temenê de wê, ev wê temenê wê biafirênê bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê, ya ku ew nayê zanîn wê di wê rewşê de wê, ew pirs wê li ser wê re wê bê pirsîn ku ew 'dikarê were zanîn' û ankû 'nikarê were were zanîn' û hwd re wê li wê were hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê bersivên cihê wê li wê temenê fahmkinê wê werina dayîn.

Di dewama wê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê li ser aliyên olî û hwd re wê, di temenê de wê, minaq wê pirsên weke 'piştî mirinê wê jîyane hebê û ankû nebê', 'gîyan çawa dikarê dervî laş û ankû bedenê bijî', û hwd wê, di wê temenê de wê

pirsên weke wê, di meji de wê bibin û ku mirov bi wan li wê bihizirê û werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê diakrê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê a têngîna felsefeyê wê di wê nûqteyê de wê bikeve dewrê û ankû wê bikeve nava jîyanê de. Wê di wê temenê de wê pêşî wê li ser şêwayên fahmkirinê de wê pêşxistina wê weke 'tiştê bi tiştê re wê hanîna li ser ziman' re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê bibê.

Felsefeya mistisismê wê bi têngînên nepenî ên weke bi rengê metafîzîkî û hwd re wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin. Têngînên weke sermedîtî û hebûna, gerdûn û hebûna wê û afirîna wê, hebûna jîyanê, destpêka bûyin û nebûnê û hwd wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Wekî din wê di wê temenê de wê, di nava nepeniyek gerdûnê de wê mirov wê di jîyane xwe de wê di reng û awayekê de wê bijî. Pirsên ku ew dihên pirsîn û bersivên ku ew li ser gerdûnê dihên kirin jî wê di reng û awayekê de wê, di temenekê zankirinê de wê bimênin. Wê ji wê derbas nekin. Ev jî wê weke rengekê zanînê ê ne piştrastkirî wê li holê wê bimênê Zanîna bi zanê wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê di wê temenê de wê, di temenê piştrastkiriniya wê de wê weke xwediyê temen û çerçoveyek hizirkirinê bê.

Pergalên hizirkirinê ên weke ya platon, aristo û heta platonvanên nû wê, di wê temenê de wê, li ser temenê hewldana fahmkirina hebûna gerdûnê bi temenekê îdeayî re wê bibê bê. Di wê çerçoveyê de wê, ya ku ew heya û ya ku ew dibê û ya ku ew bûya wê, çawa wê were fahmkirin û wê ji fahmkirina hev re wê bibê peyxam wê weke aliyekê ku wê di wê hizirkirinê de wê temenê hizirkirinê wê biafirênê. Di çerçoveya têngîna kirinê de wê bûyinên weke bi fizîkî û hwd, hebûna bûjenî a bi tiştî ku ew heya û hwd wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Felsefe û mistisism wê dema ku wê bi hevdû re wê bikevina nava hizirkirinê û wê bi wan re wê were lê hizirkirin wê di serî de wê di temenekê zêhnî û hwd de wê, di rengekê de wê, temen û çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê biafirênê. Di felsefeyên serdema navîn de wê bi zêdeyî wê ji xwezayê weke qûtbûnê û di wê temenê de wê weke li ser têngînek îdeayî û hwd re wê bi hizirkirinê û hwd re wê, di wê çerçoveyê de wê çawa wê were lê hizirkirin û fahmkirinê bê.

Felsefe wê bi têngînên weke yên matematik, mantiq û zanistên fizîkî û hwd ên ku wê hin bi hin wê pêşkevin re wê, di wê warê de wê ya ku ew nayê zanîn wê çawa wê derxina li têngiştinê û wê hinekî jî wê, li ser wê bisekin in. Di wê temenê de wê mijare hebûnê bi hebûna wê ya bûjenî û

fîzîkî û hwd re wê li ser wê temenê wê, ji gelek aliyan ve wê bê mijarên hizirkirinê ên bi zanînen weke mantiqê, rasyonalmê, realismê û hwd re.

Li vir wê dema ku me gotina realismê wê hanî ser ziman wê demê li ser gotina realismê re wê pirsê mirov dikarê wê bikê ku wê çawa mirov dikarê wê nîqaşên mistisismê li ser temenekê realist re wê di serî de fahmbikê? Wê derfet me ya wusa wê hebê? Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê ji aliyê felsefeyê ve wê, li wê dihizirê wê bi hanîna li ser ziman a bi zanîne re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê re wê bê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman.

Di temenê têngîna mistisismê de wê dema ku wê li wê were lê hizirkirin wê li ser têngînen weke yên baweriyên re wê, di wê temenê de wê di nava wan de wê çawa wê bi rengekê fahmkirinê wê hebê wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Lê di aslê xwe de wê, di wê temenê de ku em bi hebûna wan baweriyên re di jîyanê de weke mistisismekê wê şîrove bikê jî wê ew jî wê di heman rengê de wê, di wê temenê de wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Li vir bi morfolojîkî wê ji gotina ya mistisismê ku wê li ser wê temenê re wê bi wê re wê were fahmkirin wê di awa û rengekê de wê ew bê ku wê weke ji wê jîyanê qût û ankû dervî têngîna jîyanê bi heyînekê xwediyê rengekê hizirkirinê û hwd re bê. Weke ku wê di nava xalkê de wê, bi gotinekê hesanî wê were ser ziman wê, 'di jîyanê de dijîn lê weke ku ew ne li jîyanê na' re wê, di wê temenê de wê, karibê di serî de bi wan re wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê weke berê wan ne li jîyanê û navaroka jîyanê û fahmkirina wê bê. Wê çendî ku wê di wê temenê de wê weke ku wê bi têngînek mistiskî wê bijîn wê ya ku ew li dora wan heya ku ew bi wê re ne alaquadar bûyin û weke hey ji wê ne hanîne û hwd re wê weke ku ew wê jî ji xwe re wê, di rengekê de di temenekê nezanîne de di rengekê mistikî de wê bi reng û awa dîkin. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, ev wê bi wê re wê were dîtin. Ev wê di temenekê nagativî a mistikî de wê weke rengekê fahmkirinê bê. Mani wê ji wê dîrkeve. Wê bixwezê ku mirov wê, di serî de wê bi hewirdora xwe û fahmkirina wê re wê li ser temenekê bi heyîna heyî re wê, bixwezê ku ew alaquadar bibê. Ji aliyên wê yên hundurîn û derveyî ve wê fahmkirina wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Mistisism wê di rengekê de wê, di nava jîyanê de wê dema ku mirov wê hinekî li ser koka wê bihizirê wê hebûnen ku ew hebûna wê bi rengê bi watelêkirinê û hwd re wê hinekî wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê,

dema ku mirov wê, minaq wê hêvîya başîyê ji goitnê û ankû kevirekê û hwd wê, di wê temenê de wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê, mirov wê, di mejîyê xwe de wê, bi rengê ku ew di çerçoveyek ku ew weke li ser hinek encamên wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê re wê, bènê ser ziman bê.

Minaq wê dema ku wê li se tiştê ku ew hizir dikê wê ew başkirinê di bedena mirov de wê çêbikê wê çawa ew wê çêbikê mirov wê nizanibê. Wê ew wê weke aliyekê ku ew ji mejîyê mirov re weke bi nepenî bê.

Di wê temenê de wê, dema ku wê, bi baweriyên weke ku mirov wê dikê tiştê nebaş got beremberê wê tiştê nebaş hat li serê wê, weke ku wê di nava têngînê budismê ku wê bi têngîna 'karma' û hwd re wê were ser ziman bê. Lê di wê temenê de wê têtîliya nava wê, kirinê û hatina li sêrf ku wê çî û çawa wê têtîliyê wê hebê wê ew jî wê weke aliyekê bi nepenî wê bimênê di mejî de. Mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê di nava gel de wê di wê temenê de wê gelek baweriyên weke 'baweriyên gel' ku wê werina bi navkirin û wê di temenekê xûrafeyî' de ku mirov wê karibê şîrovebikê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê hebin ku wê temen û çerçoveya wê gotina mistisismê a di nava wan de wê biafirênin bê. **Li** vir wê, dema ku wê aqilê felsefeyê wê derkeve li pêş wê weke aliye wê yê ku ew 'dihê zanîn' û ankû 'ya bi rastî heya' re wê were ser ziman. Ya ku ew nebê wê bo wê nebê. Di wê temenê de wê, wê, li ser têngînên mistikî re wê, di wê temenê de wê li ser temenê razberî û şenberîyê re wê di rengê de wê bi hebûn û nebûnê re wê ji hev cihê bibin.

Di nava têtîliya hebûna mistisismê de wê, têngîna felsefeyê wê weke têngînek fahmkirinê wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, mijare wê mistisismê wê çawa wê derxê li têngihîştinê wê bi wê re wê, hertimî wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava pêvajoyên wê yên hizirkirinê de wê, ji aliyê ya heyî ve wê bi ber ya weke neyî û ankû bûyina wê û yan jî destpêka wê li wê were lê hizirkirin. Di wê warê hizirkirinê de wê, hebûn wê çawa wê bibê wê bi wê re wê xwestin ku ew were fahmkirin. Di mijare fahmkirinê de wê, aliyê zanînê ku mirov wê dikê ku wê fahmbikê wê bi aliyê wê yê dihê zanîn re wê weke aliyê vajî yê nayê zanîn re wê, di dîmenekê re wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin.

Tabî di mijare təkiliya felsefeyî û mistisismê de wê weke ku mirov wê bi hesanî dikarê wê fahmbikê wê li ser zanînê û rewşa zanebûnê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê di wê warê de wê, bi gotina 'mirov bi zanebê' û ankû 'bigihijê hişmendiyê' di derbarê hebûnê' de wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Di nava têtînên weke jainismê de wê, têtîna gnostikî ku wê di wê rengê de wê li ser temenekê lêpîrsînîya hebûnê bi "aliyên wê yên nayê dîtîna" re wê, bibê. Wê di wê temenê de wê, li ser wê wê bi dîtbarî wê, ya ku mirov wê dibînê wê tenê wê weke nerînek, dîtinek û ankû beşek ji ya wê hebûna ku mirov wê fahmbikê ku wê di wê de wê were dîtîna wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Di wê warê de wê, jainismê wê hinekî din wê bi aliyê jîyanê û element û hebûnê wê yên heyî ku wê li ser wan re wê bi wê re wê, di temenekê de wê bihizirê. Di wê warê de wê dema ku mirov wê bi têtînên weke yên 'taoismê' re di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê, wê, ew jî wê bi aliyê ya ku ew nayê zanîn' û ankû wê dema ku wê weke leo-tzu wê bînek ser ziman wê, tao wê bi tememî wê nikaribê were derkkirin û fahmkirin re wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Lê wê di gotina xwe de wê paya aliyê fahmkirinê wê di wê temenê de wê weke ku wê were fahmkirin wê cûdayiya wê bi têtîna wê bide nîşandin. Jainism wê beremberê wê, bi zêdeyî wê li ser ya nayê zanîn ku ew ku bi teybetî wê aliyên wê yên ku ew nakevina ber çerçoveya nerîna bi hiş de û bi wê yekê nayêna zanîna re wê di asta pêşî de wê li wê bihizirê. Ji wê aliyê ve wê, təkiliyek fahmkirinê bi hebûnê re ku wê dênê re wê, derfeta gihiştina wê fahmkirina wê, jî wê, weke ku wê bi morfolojikî wê di wê rengê hizirkirin û fahmkirinê de wê biparêzê û wê bide dîyarkirin.

Di nava felsefeyê de wê, dema ku wê li mistisismê wê were lê hizirkirin wê aliyê wê yê ku wê bi wê re wê bi nerîna re wê were lê hizirkirin li ser temenê fahmkirinê wê bi têtîna 'bi ya teqez re bûna yek' re wê, di renekê de wê, were lê hizirkirin. Wê di wê rengê de wê li ser temenekê azmûnî wê weke ku mirov nava têtînen suhrewerdî û hwd wê fahmdikê wê di wê temenê de wê, di renekê de wê xwe bide dîyarkirin.

Wê çerçoveya təkiliya felsefe û mistisismê de wê, Rudolf Otto, wê di xabate xwe ya bi navê 'The Idea of Holy' (1917) de wê li ser têtînek baweriyî a ku wê hin bi hin wê derkeve li pêş û wê bidest rexnegirtina li baweriyê li ser temenekê rasyonali û hwd re ku wê bê kirin re wê pêşxistina wê ya li ser azmûnê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser **ziman**.

Walter Stace jî wê, di xabate xwe ya bi navê ‘mysticism and Philosophy (1960)’ wê, mijare azmûna mistikî wê bi nerînek felsefeyî wê, bikê mijar û wê li ser wê re wê, hizrên xwe wê bi wê re wê werênê ser ziman. Li ser têngînên Stace wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, ji aliyê şêwayî ve wê, nêzîkatîya wî ya felsefeyî wê, di awayekê de wê bale mirov wê bikişênê. Di temenê rengê hildana wî ya li dest wê ya ku wê di dewama wê de wê bale mirov wê bikişênê wê li şûna bi nerînek teolojikî û ankû felsefeyî wê, bi têngînek epistemolojikî wê, mijarê wê bixwezê hilde li dest û wê bi zanîna wê re wê bigihênê li temenekê fahmkirinê. Wê dema ku wê dixwezê di têngîna mistisismê de wê di wê de kûr bibê wê, li ser temenekê fenomenolojikî wê, têngihên cihê ên bawerî, çand û dîrokên cihê û li herêmên cihê pêşdikevin wê bi temenekê çînîkirina wan û ankû bi hewldana çînîkirina wan re wê bixwezê bigihijê armanca xwe di fahmkirina xwe ya di derbarê mistisismê de. Mistisism wê, di wê warê de wê, dema ku wê were hildan li dest wê, di dewama wê de wê çawa wê, weke bi nerînek felsefeyî wê xwandina wê bikê wê bi wê rengê wê li ser wê bisekinê. Di çerçoveya têngîna stace de wê, ya ku wê bale mirov wê bikişênê wê ji aliye fahmkirinê ve wê çawa wê çerçoveya fahmkirina azmûna mistisismê wê fahmbikê û wê bênê ser ziman wê li ser wê bisekinê.

Di mijare fahmkirina çerçoveya têngîna mistisismê de wê, di serî de wê ya giring wê bi wê re wê weke aliyê yê giring wê çînîkirina azmûnê û bi wê re gihiştina fahmkirina wê bê. Bûdîsm bi giştîyê di hebûna xwe lêkirinê û ankû xwelêtûnakirinê weke bi çûyina nirwana, taoîsm bi têngînek xwezayî ku wê çawa wê, bi wê re wê di heviyekî û yekitiyekê de wê, bibê û hwd re wê awayên cihên fahmkirinê wê bi wê re wê, werina ser ziman. Wê ji wê re wê, weke ‘li nava hebûna xwûdayî xwe daxilîkirin û ankû bi wê re bûna yek û hwd re wê, were ser ziman.

Bêgûman wê dema ku mirov wê, bahsa azmûnê wê bikê wê, dikarê wê bi du awayan wê di zikhev de wê bikê. Yek wê ya ku mirov wê bi xwe û kirin û ankû jîyankirinê re wê bikê bê. Ya din jî wê weke aliyekê dervî me bi pêvajoyên bûyinê re ku wê bibin re wê, karibê wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dema ku mirov wê hebûnek gerdûnî a bi destpêkî wê tefkir bikê ku wê ew destpêka wê kengî bûya û destpêkiriya û wê heta dema wê çend pêvajoyên vegûharinê wê di xwe de wê, derbasbikê wê, weke azmûnên wê yên ku em ji wê wê re şahidiyê bikin û ankû nekin bê. Wê demê wê, azmûn wê aliyekê wê yê objektîv

wê li ser ya rewşa hebûnê û pêvajoyên wê yên ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê re wê bi wê re wê bibê û wê hebê.

Di warê azmûna şubjektîvî de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku mirov wê dihizirê wê, bi wê re wê, di awayekê de wê bibê. Lê ya objektîvî wê, di wê temenê de wê bi pêvajoyên bûyinê û hebûnê a dervî me re wê hebê bê.

Di mijare azmûnê de wê aliyekê wê yê din jî wê xwe bi wê re wê weke mijare fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temen û çerçoveyê de bê ku wê, di mijare azmûnê de ku wê bahsa bi wê re bûna yek û hwd wê were kirin wê, di wê ahengê de xwe ghiştina pêvajoyek fahmkirinê û nêzîkatîyê bê. Di wê rewqê de wê, yek û ankû bi wê re di yekîtiyê de ku wê li ser wê were lê hizirkirin wê di wê rewşê de wê di mijare hev fahmkirinê de wê, aliyê wê yê ku wê xwe bide dîyarkirin wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Stace wê gotinek aziz paul ku ew radîgihênê wê bi rengê ku ew dibêjê îsa mesih di min de dijî wê weke têngînek ku wê, hinekî li ser wê bisekinê bê. Di wê rewşê de wê, daxilbûyina îsa mesih li lê wê, weke aliyekê ku wê, bi têngî wê, di xwe de wê jîyankirinê re wê, bê ser ziman.

Di mijare mistîsîzmê de wê, dema ku mirov wê bi felsefeyê re wê hilde li dest wê bêgûman wê mijare aqilê rasyonel û ankû aqilê irrasyonel û hwd wê, di dewama wê de wê bi wê re wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, di renekê de wê ev wê, dema ku wê felsefe wê, bi aqil wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. Lê mirov wê weke zindiyekê ku wê bi herdûya wê bijî bê. Wê hem bi aliyê aqilê rasyonel û hem ji bi aliyê aqilê hêstîyarî ê weke hêst, hîs û hwd re jî wê, di wê temenê de wê bi wê re wê bijî. Ji aliyê aqilîyê xwe yê hêstîyarî ve wê, di wê temenê de wê mitraîst, zerdeştî, bûdîstî û hwd wê li ser temenekê wê azmûn hundurînê wê di renekê de wê werênina ser ziman. Taoist wê, ya xwezayî û ankû di dîmenekê de wê li ya derveyî wê werênina ser ziman. Maniyî wê ya hundurînê û derveyî wê di zikhev de wê werênina ser ziman.

Di wê temenê de wê ya ku ew bi mirov wê dide hizirkirin û ankû wê ew hizirkirinên me ji kû wê werin û ankû wê ew hîskirinên me wê çavkaniya wan wê çî bê wê, hertimê wê weke aliyna ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Piştî ku wê di demên kevnera de wê bi aqilê rasyonel wê weke têrbûnek bû û pê de wê, li ser wê re wê, êdî wê, hewldana fahmkirina wê çerçoveya wê were kirin. Wê di fahmkirinê de wê, ya ku wê weke ku mirov wê, kifşdikê wê ew bê ku wê li ser

temenekê re wê, ya ku mirov wê, têdigihê û wê fahmdikî û ankû wê sînoriya xwe ya hizrî wê, li wê dihizirê wê, bi wê re wê, di rengê de wê, dema ku wê li wê aliyê mistikî wê were nerîn wê weke hertimî wê weke aliyekê wê kêwê li wê were lê hizirkirin.

Li ser wê temenê re wê bi morfolojikî wê întûba û wê rengê hizirkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin û afirandin ku wê, di wê ya ku ew mistikî de wê hê gelek tişt û hebûn û rewş û tiştên ku ew werina têgihîştin wê hebin. Wê, di wê temenê de wê di wê rengê de wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Gihiştina li zanîne wê, di wê rengê de wê, bi têngînek sîyanî wê, temenê wê, mazinbûnê wê bi wê re wê were dîtin. Wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, di wê têngîna mistisismê de wê, weke ku wê li ser wê temenê bi têngînek kosmolojîyî wê ew wê were fahmkirin ku wê di wê de wê, tişbûnek ku ew were fahmkirin wê hebê. Wê, di wê temenê de wê, li gorî asta bi zanebûna me wê gav bi gav wê bi wê têngîne wê mirov wê bi wê re wê herê û wê fahmbikê. Di wê temenê de wê têtikilik bi fahmkirinê û di wê kifşkirinê de wê bi rewşenî wê weke ku mirov wê, kifşdikê wê bi wê re wê di nava zanîna mesopotamîyî û ankû kurdistanî de wê were danîn.

Lêpîrsîn wê, di wê temenê de wê li ser temenê fahmkirinê û bi wê re wê bi gihiştina ast û pîvanên fahmkirinê re wê bi wê re wê bibê. Di wê temenê de wê, pêvajoyên hizirkirinê wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di awayekê de wê, gihiştina bi zanîne dîtinê wê weke aliyekê ku wê bi ber asta xwûdayî ve çûyinê ve wê were dîtin. Li ser wê temenê wê mistisism wê li ser temenekê kirinî, azmûnê û hwd re wê, di temenê weke bi aqilmeşandinê û bi rêyên seh û derkkirinê bi karhanîne re wê, gihiştina wê, fahmkirina wê bi wê re wê, bibê wê derkeve li pêş.

Di wê warê de wê ber çî wê têtikilik wê bi felsefeyê re wê bibê? Bi felsefeyê re wê di wê temenê de wê ew têtikiliya wê bibê ku wê, li ser wê temenê hewldanên fahmkirinê ên weke bi têngîna 'kûrbûnê' re ku wê werina ser ziman re wê bi wê re wê, weke aliyekê ku wê li şûna li wê bi wê, kifşkirina di wê de re wê, weke aliyekê wê yê hizirkirinê wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin bê. Di warê kifşkirinê û azmûnkirinê de wê, li gorî wê têngîne wê bibê ku wê nîşanakên wê û rêyên wê weke ku mirov li dînyayê di azmûnekê de bê wê li pêşîya me bê û mirov wê bi xwe û wîna wê kifşbikê û wê li ser wê re wê, bigihijê wê fahmkirina wê.

Jialiyê derûnî û rengê fahmkirinê ve wê, li ser temenê ku wê fahmdikê re wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê, di dewama wê de

wê, minaq wê, têngînên weke xewn dîtînê ku wê mirov wê bibînê ku ew di xewna xwe difirê, û ankû ew diçê azmana ku wê weke ku wê di islamê de wê bi mihemed re wê were hanîn li ser ziman û yan jî wê weke bi îsa mesih re wê were ser ziman ku ew li azmana bilind bûya û hwd re wê, ev wê weke têngînên mistikî ên ku ew dibina temenê fahmkirina wê. Wê weke aliyna hişê mistikî jî wê, werina dîtîn û wê, di wê temenê de wê, hewldana fahmkirina wê bi wê re wê bi wê re wê bi li ser wê hizirkirinê re wê were kirin.

Minaq wê di kevneşopîya yoga a mantra de wê, gotinên weke 'ha bû, ha bû' wê li ser hev wê were dúbare kirin. Wê di wê temenê de wê, ew dúbarekirin wê çawa wê bi xwe re wê, şiyarkirinan wê bi hişî wê di mejiyê mirov de wê bi hîskirinên ku wê bi wê dengkiirn û dúbarekirina wê gotinê re wê bibê re ku wê bibê re wê li wê were lê hizirkirin. Wê ev dúbare kirin wê, weke bi têngîna 'ew hişê mistikî ku ew heya wê bi wê re wwê tékili were danîn û wê bi wê re wê mirov wê, êdî wê ji wê bi girtinê re wê weke ku wê bigihijê hişê safî.

Li vir wê aliyekê din jî wê li ser têngîna xwezayî û nexwezayîya wê re wê mirov dikarê wê werênê ser ziman. Wê, di aslê xwe de wê, ev têngînên ku wê weke serxwezayî wê werina pênasekirin wê çendî wê, weke mirov dikarê bi renekê serxwezayî fahmbikê wê, di awayekê de wê, cihê nîqaşê bê. Her tişt wê, di nava jîyanê de wê bi xosletên jîyanê û hebûna mirovê bi aqil û hwd re wê, di renekê û rengên cihê de wê xwe bide dîyarkirin. Wê bi wan û rengê wan re wê weke ku wê bibê. Di wê temenê de wê, tiştê ku wê, weke li ser wê re mirov di renekê de wê weke serxwezayî wê dibînê û tefkir dikê wê dema ku mirov wê, di awayekê bi nerîna wê ku mirov li wê bihizirê de wê weke ku wê, di temenekê xwezayî de wê li mirov wê xwezayî wê were wê, xwe bide dîyarkirin. Bi wê xweza lêhatinê re mirov dikeve rewşek serxwezayî û ankû ew têngîn bi rastî ne serxwezayî ya ku mirov wê, êdî wê di wê temenê de wê fahmdikê? Wê di wê temenê de wê ev wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Li gorî Stace wê, ti sedem nebê ku mirov li wan têngînên mistikî weke serxwezayî bihizirê wê hebê.

Di aslê xwe de wê, her tiştê ku mirov wê, pêşî wê bi wê re wê hevnasînê bikê wê di nava derûnîyek serxwezayî de wê, xwe bi mirov re wê bide dîyarkirin. Wê ji xwe ya ku wê bal û heya mirov wê di serî de wê bikişênê li ser xwe wê, bi wê re wê ev bê. Li gorî têngînên weke yên upanişadîyên brahman û atmanî wê, ku wê bahsa 'ezîtîya gerdûnî' û ankû

hebûna gerdûnî wê were kirin wê li ser wê temenê re wê, di renekê de wê, bi temenekê jîyankirin û serboriyên di xwe de ên bi fahmkirinê ku ew dibin re wê bibê. Di wê temenê de wê, di baweriyên kosmîkî de wê, aliyê berê wê li aliyê hundirînî û bi hizirkirina wê re ku wê bikin wê bi temenekê gerdûnî re wê pênasebikin. Di wê temenê de wê ev têngîna tekê û ankû yekê wê weke bi yek platonvanên nû, ezîtîya brahmaniyan û hwd re wê, di renekê de wê, dikarê bi wê re wê pênasebikê. Wê bi wê re wê, ezîtî wê çendî ku wê bi wê re wê gerdûnê wê azmûn bikê wê bi wê re wê pêşkeve û wê di wê de wê, bilind û mazin bibê. Wê, di wê temenê de wê rêya mazinbûna derveyî wê di aliyê hundurînî de wê derbas bibê.

Tabî wê dema ku wê têngîna mistisismê wê bi wê were lê hizirkirin wê ev alî wê hinekî jî wê li ser çerçoveya têngîhiştina cewherê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku mirov wê, dibînê wê bi wê re wê bibê ku mirov wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, li ser têngîna azmûnkirina wê re wê, di wê temenê de wê di yekitiyekê de wê li lêgerîna li paraniyî û hwd re wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Yek û bi wê yekitî ku wê li wê were kê hizirkirin wê weke du aliyên ku wê di wê temenê de wê di tekitiyê de wê weke hev temem bikin bin.

Li vir mirov wê çî ji wê yekitiyê wê fahmbikê jî wê di aslê xwe de wê, ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, di mijare yekitiyê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, ev wê weke aliyekê ku wê bi aqılmeşandinên bi felsefeyî û hwd re wê, pîrr zêde wê di nava felsefeyê de wê li wê were lê hizirkirin bê. Wê di hebûnekê de pîrr hebûn. Di her hebûna di wê pîrrhebûnê de wê dîsa pîrranîtiyek wê bi wê rengê wê were kifşkiriin û wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Wê di her tiştê de wê li ser wê têngîna yekitiyê û levkirina wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê, kesek wê di awayekê fîzîkî de wê nikaribê berê rûyê xwe bi zivîrênê li piştê şukra xwe. Wê, dema ku wê xwarinek ne baş xwar wê pêbîkeve. Dema ku av û xwarin nexwar wê, dawî li jîyankiriina wê were û hwd. Wê di wê temenê de wê hebûna jîyankirinê û xwedîkiirnê wê çawa wê bi hev ve girêdayî bê û wê weke wê, hevgirtiniyek di nava aliyên din ên jîyanî û hebûnî de wê hebê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava hin têngînen klîşeyî ên ku wê di çerçoveya têngîna baweriyên de wê, bi wê têngîna mistisismê re wê were ser ziman wê, minaq wê, weke bi afrîneriyê gerdûnê re hevrebûnek mistikî' wê çawa wê di xwe de wê bi

wê re wê regekê hizirkirinê wê bihawênê wê, li ser wê were lê hizirkirin. Stace wê weke 'aqilek astbilind' pênase dikê û wê dihênê ser ziman. Di wê bi hevrebûna di ghiştina yekitiyekê a bi hev re de wê, di wê de wê, bi temenekê fahmkirinê û têngnek zanînê ku mirov wê di wê de wê kifşbikê re wê, bi wê re wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Ber vê yekê wê, suhrewerdî wê bi gotina 'rabûna perdeya ser nerîna çavên mirov' re wê, bi gotin û pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, misitisme ku wê bi awayê 'nezanînê' ku wê were pênasekirin wê di wê temenê de wê, ne bi hebûna mistisismê lê wê bi dîmenekê wê yê ku wê, pêşîya wê dîtina di wê de û bi kifşkirina wê pêşîya wê digirê re wê, ew wê di awayekê de wê were ser ziman. Ber vê yekê wê, di hizirkirinê li ser wê re wê, di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê were lê hizirkirin ku wê, dema ku mirov wê bi wê zanîna mazin û ghiştina wê re ku mirov ghiştin dîtina aliyê din ê wê perdeyê wê weke dîmenekê derbasbikê û wê bi wê re wê, hemû 'nepeniyên gerdûnê wê li bizane bibin.' Yanî wê temenê wê gotina 'ghiştina zanîna nepeniyên gerdûnê' wê, di wê temenê de wê temenê wê di reng û awayekê de wê bi wê hizirkirina wê re wê, di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin.

Ev jî wê weke ku mirov wê, bi hesanî wê karibê wê kifşbikê wê, weke ku wê bi zanînê û di wê de wê bi mazinbûn û ankû bi kûrbûnê re wê weke ku wê bibê re wê li wê were kê hizirkirin û wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di mijare têngina gerdûnê û ghiştina li zanîna wê de wê, di wê temenê de wê, weke ku mirov wê, hemû aliyên jîyanê wê bi wê re wê li wan bizane bibê û ankû wê ti tişt wê ji me re wê nepenî newê wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Li vir wê gotina mistisismê wê bi wateyek dîtina morfolojikî wê rengê wê yê fahmkirin û bi wê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê weke ku mirov wê, kifşdikê wê di dewama wê de wê, mistisism wê weke di wateya nayê zanîn de wê, were dîtin. Li aliyê din ê gotina mistisismê wê weke ku wê hebûna hemû tiştê zanînê wê weke ku wê hebê wê, di wê de wê were tefkirkirin û wê li ser wê re wê bi hizirkirin û zanînê û bi fahmkirinê re wê bê xwestin ku ew li wê were lê ghiştin. Di wê temenê de wê, mijare mistisismê wê weke aliyekê ku wê, sînorî ê nezanînê ku ew were derbaskirin û di wê de wê, were ghiştin li zanînê wê, di wê rengê û awayê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin.

Di giştîya şîroveyên ku wê di wê temenê de wê bi hişê kosmolojikî û hişmendîya epistemolojikî û hwd re wê werina kirin wê di wê temenê de wê weke temen û çerçoveyek wan ya fahmkirinê wê bi wê re wê weke ku wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin û fahmkirin. Li vir wê bi wê re wê, têgînek din wê di wê temenê de wê, dema ku em bahsa 'fahmkirina rastiyê' û ankû têgihîştina rastteqînîyê dikin wê bi wê re wê, di temenekê epistemikî de wê weke têgînek zanînê wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin. Yanî wê ne bi aqilekê bi rengekê weke hebûnek gîyanî ku ew heya wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin bê. Di dewama wê de wê, mijare gîyanê û şîroveyên ku wê bi wê re wê, di dewama wê de wê werina kiriin wê, di temenê fahmkirina ezîtîyê û ankû keseyetî û hwd de wê, xwe di rengekê de wê bidê dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê, bi rastî wê çî wê were qastkirin ku ew bi gotina gîyanê re ew were ser ziman. Di têgîna ku wê bi wateya rûhiyetekê ku wê were ser ziman de wê, li ser temenekê bi fahmkirinên aliyên hundirînê en weke bi hêstîyarê û hwd re wê, ji wan wê weke rewşek ku wê derbas nebê wê xwe bide dîyarkirin. Lê di wê temenê de wê, di nava şîroveyên ku wê werina kiriin de wê ya rûhiyetê û gîyanê wê, di temenekê epistemikî de wê weke ku mirov wê kifşdikê wê ji hev cihê wê kirina wan wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke ku wê werina kirin û wê bi wê re wê werina ser ziman.

Li vir wê gîyan wê weke hebûna mirov a ku ew li aliyê din ew bi hiş dijî bê. Wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev wê, di awayekê de wê ne tenê li ser temenê hebûna mirovî wê weke têgînek ku wê were avakirin bê. Wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê fahmkirinê ku wê bi hemû zindiyên ku ew dijîn û bûna xwedî jîyan wê bi wan re wê weke ku wê li wê were hizirkirin. Di hemû jîyanên ku ew dijîn serardê û bindêardê de wê çî wate û bêwateyîya wan wê hebê? Di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke ku wê mani li wê bihizirê û wê bixwezê bi temenekê wê li wê bihizirê em dixwezin wê pirsê bipirsin û wê pirsê wî bi awayekê li gorî xwe bi sazûman bikin û wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê, dema ku ew li rewşa jîyanê dinerê wê bi wê re wê, weke bi têgînek hişmendî a objektiv ku wê bi wê hebûna zindiyî ve wê girêdayî wê pêşkeve re wê li wê bihizirê. Wê demê wê hemû zindiyî wê li ser wê temenê wê biqasî ku wê bijîn wê li gorî wê têgînê wê bina xwedî hiş bi aliyên xwe yên jîyankirinê a li aliyê din bi hebûna bi gîyanî.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, mirov dikarê wê binxatbikê û wê werênê ser ziman ku wê di şîroveyên bi gîyanê re wê werina kirin wê ne tenê wê bi hebûna hiş a bi mirov re wê bi sînor wê were fahmkiriin. Di nava mitolojiya mesopotamiyî wê weke ku em ji demên şariştaniya sûmerîyan kifşdikin wê di hemû tiştê zindî û ne zindî de wê li gîyanekê wê were lêgerîn. Di wê temenê de wê, rewşên wê, bi tevgerî û ne bi tevgerî ên di jîyanê de ku mirov bide nîşandin ve wê weke ku wê girêdayî bê wê li wê were lê hizirkirin.

Ber vê yekê wê her hebûn wê, di wê temenê de wê bi hebûna xwe ya li jîyanê re wê li gorî wê têngîna mistikî û epistemolojiya wê bi xwezayî wê bibê xwediyê hebûnek bi hişmendî jî. Li ser wê temenê û rengê hizirkirinê wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdfî ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Di roja me de wê, weke tenê mirov wê bi aqil bijîn. Hemû zindiyên din ên ne bi aqil û ku ew di bin ardê û serardê hena wê rastî xazaba mirov wê werin. Wê di wê temenê de wê, ew hişmendîya ku mirov wê xwediyê wê bê wê pîrr zêde wê bi temenekê bi hovî wê bi karbênê di xwezayê xwe de.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê tefkirkirinên bi aqilî wê li aliyên din ê dînyayî û ankû axiretî wê werina kirin wê bi xosletên dînyayî wê, sazûmanek bi jîyane zindiyî ku ew di her awayê de di nava başî, qancî û hwd de dibê wê li wê were tefkirkirin. Ev alî wê ber ku wê pîrr baş wê bale konfuşyus wê bikişênê wê modela xwe ya civakî a rewîstî ku ew li wê dihizirê wê bi hinek xosletên ku ew li ser wê dînya tekûz û baş ku ew kifşdikê û hwd re wê bixwezê ku ew bi wê re wê werênê ser ziman.

Tabî li ser wê temenê wê jîyane mirov a li ser rûyê ardê wê çawa bê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di nava têngîna mistikî a filosofên kurd ên weke suhrewerdî de wê, aliyekê ku wê zêde bale bikişênê wê bi zêdeyî wê ew bê ku ewê, bi astkirina pêvajoyên fêrbûnê û her pêvajo wê, çawa wê, xwediyê pîvanekê bê ku ew li wê dihizirin bin. Wê li ser wê temenê gnostikî wê tékiliya fahmkirinê û di wê pêvajoya kifşkirinê de wê di ahengekê epistemikî de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênina ser ziman. Ber vê yekê wê, di wê rewşê de wê weyna felsefeyê wê çi bê bi şêwayên wê yên fahmkirinê û hwd re wê, li ser wê temenê wê hertimî wê bi wê were lê hizirkirin. Wê di wê temenê de wê, aqil wê mirov wê li gorî wê bigihijê başiyê, dilxweşiyê, rehetiyê û hwd. Wê ber vê yekê wê, aqil wê, li ser wê temenê wê bi sîyanekê wê li wê were hizirkiriin. Wê di nava pêvajoyên wê yên hizirkirinê û bi kûrbûnê re

wê çendî ku mirov wê nepeniyên xwe wê derbasbikê wê bi wê re wê, bigihijê wê, ya ku ew ji dil weke ku ew dixwezê. Di wê rêwîtiyê de wê çendî ku wê kifşbikê wê xwe kifşbikê. Çendî ku xwe kifşkir wê ew wê kifşbikê. Wê bi wê re wê, bigihijê xwe û ezîtiya xwe ya ku ew bi gerdûnî bê û ankû ne bi gerdûnî bê ku ew li wê dihê hizirkirin û tefkirkirin.

Tabî di wê temenê de wê aqil jî wê bi aliyê wê yê teqezî û ne teqezî û hwd re wê, li ser wê temenê wê, weke temen û ardnigariya lê hizirkirin, kifşkirin û heta ku wê weke mani şîrovebikê a çandiyê bi hiş û hwd bê. Di wê temenê de wê, di wê têngîna çandiniyê de wê, karibê weke bi gelek wate û rengên têngînê re wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têngihîştinê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê ku wê li ser wê çerçoveyê wê were fahmkirin bê. Wê dema ku wê bi gotina 'aqil ji xwûdê hatiya' û ankû 'xwûdê daya mirov' ku wê bi wê were bahskirin wê, di wê temenê de wê, beremberê wê bahsa dayîna jîyanê jî wê bi wê re wê were kirin. Wê demê wê, bi awayekê morfolojikî ku mirov li ser biriqîna ji hev a li hev wê fahmbikin wê weke aqil û jîyan wê, di wê temenê de wê li ser çerçoveya û têngîna fahmkirinê re wê weke ku wê bigihijina li hev. Rohni wê weke ku wê mani wê tefsîrbikê wê ew bê.

Çavkanî:

- *Sundermann, Werner (2009), Mani, the founder of the religion of Manicheism in the 3rd century
- *John Kevin Coyle (15 September 2009). Manichaeism and Its Legacy.
- *Pearson, Birger A(2007)., Ancient Gnosticism Traditions and Literature, FortressPress, Minneapolis
- *Kochumuttom, Thomas A. (1999), A buddhist Doctrine of Experience. A New Translation and Interpretation of the Works of Vasubandhu the Yogacarin, Delhi: Motilal Banarsidass
- *Bryant, Edwin (2009), The Yoga Sutras of Patañjali: A New Edition, Translation, and Commentary, New York, USA: North Point Press
- *Lebron, Robyn (2012). Searching for Spiritual Unity...can There be Common Ground?: A Basic Internet Guide to Forty World Religions & Spiritual Practices. CrossBooks
- *Yuichi Kajiyama (1991). Minoru Kiyota and Elvin W. Jones (ed.). Mahāyāna Buddhist Meditation: Theory and Practice. Motilal Banarsidass.
- *Lidke, Jeffrey S. (2005), Interpreting across Mystical Boundaries: An Analysis of Samadhi in the Trika-Kaula Tradition. In: Jacobson (2005), "Theory And Practice of Yoga: Essays in Honour of Gerald James Larson"
- *McGinn, Bernard (2005), "Mystical Union in Judaism, Christianity and Islam", in Jones, Lindsay (ed.), MacMillan Encyclopedia of Religion, MacMillan
- *Underhill, Evelyn (2012), Mysticism: A Study in the Nature and Development of Spiritual Consciousness, Courier Dover Publications
- *White, David Gordon, ed. (2000), Tantra in Practice, Princeton University Press
- *Wright, Dale S. (2000), Philosophical Meditations on Zen Buddhism, Cambridge: Cambridge University Press
- *Day, Matthew (2009), "Exotic experience and ordinary life", in Micael Stausberg (ed.), Contemporary Theories of Religion, Routledge

- *King, Sallie B. (1988), "Two Epistemological Models for the Interpretation of Mysticism", *Journal of the American Academy of Religion*
- *Katz, Steven T. (2000), *Mysticism and Sacred Scripture*, Oxford University Press
- *Horne, James R. (1996), *mysticism and Vocation*, Wilfrid Laurier Univ. Press
- **Loyn, H. R. (1989). "Scholasticism". In Loyn, H. R. (ed.). *The Middle Ages: A Concise Encyclopedia*. London: Thames and Hudson
- *Forman, Robert K. C(1990)., "Introduction: Mysticism, Constructivism, and Forgetting", *The Problem of Pure Consciousness Mysticism and Philosophy*, ed. Robert K. C. Forman, New York: Oxford University Press
- *Bouyer, Louis(1981), "Mysticism: An Essay on the History of the Word", *Understanding Mysticism*, ed. Richard Woods, London: The Athlone Press
- *Stace, Walter T.(1960), *Mysticism and Philosophy*, London: Macmillan
- *Underhill, Evelyn(1960), *Mysticism: A Study in Nature and Development of Spiritual Consciousness*, London: Methuen University Paperbacks

• **Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2013**